

TENDENCE MAKROEKONOMICKÉHO VÝVOJE A KVALITY ŽIVOTA V ČESKÉ REPUBLICE V ROCE 2014

Vícetématické informace

Praha, 31. 7. 2015

Kód publikace: 320192-15

Č. j.: 1414 / 2015 - 01

Zpracoval: Odbor Kancelář předsedkyně, oddělení svodných analýz

Ředitel odboru: Egor Sidorov, Ph.D.

Autorský tým: Ing. Drahomíra Dubská, CSc., Bc. Jiří Kamenický, Ing. Lukáš Kučera

Kontaktní osoba: Bc. Jiří Kamenický, e-mail: jiri.kamenicky@czso.cz, tel: 274 052 741

Zajímají Vás nejnovější údaje o inflaci, HDP, obyvatelstvu, průměrných mzdách a mnohé další? Najdete je na stránkách ČSÚ na internetu: www.czso.cz

KONTAKTY V ÚSTŘEDÍ

Český statistický úřad | Na padesátém 81, 100 82 Praha 10 | tel.: 274 051 111 | www.czso.cz
Oddělení informačních služeb | tel.: 274 052 648, 274 052 304, 274 052 451 | e-mail: infoservis@czso.cz
Prodejna publikací ČSÚ | tel.: 274 052 361 | e-mail: prodejna@czso.cz
Evropská data (ESDS), mezinárodní srovnání | tel.: 274 052 347, 274 052 757 | e-mail: esds@czso.cz
Ústřední statistická knihovna | tel.: 274 052 361 | e-mail: knihovna@czso.cz

INFORMAČNÍ SLUŽBY V REGIONECH

Hl. m. Praha | Na padesátém 81, 100 82 Praha 10 | tel.: 274 052 673, 274 054 223
e-mail: infoservispraha@czso.cz | www.praha.czso.cz

Středočeský kraj | Na padesátém 81, 100 82 Praha 10 | tel.: 274 054 175
e-mail: infoservisstc@czso.cz | www.stredocesky.czso.cz

České Budějovice | Žižkova 1, 370 77 České Budějovice | tel.: 386 718 440
e-mail: infoserviscb@czso.cz | www.cbudejovice.czso.cz

Plzeň | Slovanská alej 36, 326 64 Plzeň | tel.: 377 612 108, 377 612 249
e-mail: infoservisplzen@czso.cz | www.plzen.czso.cz

Karlovy Vary | Sportovní 28, 360 01 Karlovy Vary | tel.: 353 114 529, 353 114 525
e-mail: infoserviskv@czso.cz | www.kvary.czso.cz

Ústí nad Labem | Špálova 2684, 400 11 Ústí nad Labem | tel.: 472 706 176, 472 706 121
e-mail: infoservisul@czso.cz | www.ustinadlabem.czso.cz

Liberec | Nám. Dr. Edvarda Beneše 585/26, 460 01 Liberec 1 | tel.: 485 238 811
e-mail: infoservislbc@czso.cz | www.liberec.czso.cz

Hradec Králové | Myslivečkova 914, 500 03 Hradec Králové 3 | tel.: 495 762 322, 495 762 317
e-mail: infoservis hk@czso.cz | www.hradeckralove.czso.cz

Pardubice | V Ráji 872, 531 53 Pardubice | tel.: 466 743 480, 466 743 418
e-mail: infoservispa@czso.cz | www.pardubice.czso.cz

Jihlava | Ke Skalce 30, 586 01 Jihlava | tel.: 567 109 062, 567 109 080
e-mail: infoservisvys@czso.cz | www.jihlava.czso.cz

Brno | Jezuitská 2, 601 59 Brno | tel.: 542 528 115, 542 528 105
e-mail: infoservisbrno@czso.cz | www.brno.czso.cz

Olomouc | Jeremenkova 1142/42, 772 11 Olomouc | tel.: 585 731 516, 585 731 509
e-mail: infoservisolom@czso.cz | www.olomouc.czso.cz

Ostrava | Repinova 17, 702 03 Ostrava | tel.: 595 131 230, 595 131 232
e-mail: infoservis_ov@czso.cz | www.ostrava.czso.cz

Zlín | tř. Tomáše Bati 1565, 761 76 Zlín | tel.: 577 004 931, 577 004 935
e-mail: infoservis-zl@czso.cz | www.zlin.czso.cz

Obsah

Obsah	3
Úvod	4
1. Shrnutí	5
2. Souhrnná výkonnost ekonomiky	7
2.1. Hrubý domácí produkt	7
2.2. Výdajová strana hrubého domácího produktu	9
2.2.1. Výdaje na konečnou spotřebu domácností	9
2.2.2. Výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí	11
2.2.3. Tvorba hrubého fixního kapitálu	13
2.2.4. Změna zásob	15
2.2.5. Bilance zahraničního obchodu	15
2.3. Nabídková strana hrubého domácího produktu	17
2.4. Příspěvky ke změně hrubého domácího produktu a hrubé přidané hodnoty	19
3. Výkonnost nefinančních podniků	20
4. Cenový vývoj	26
4.1. Celková cenová hladina	26
4.2. Ceny pro spotřebitele	27
4.3. Ceny výrobců	31
4.4. Ceny v zahraničním obchodě se zbožím	33
5. Makroekonomická stabilita a ostatní nerovnováhy	35
5.1. Vnitřní nerovnováha	35
5.1.1. Deficity a hrubý konsolidovaný dluh sektoru vládních institucí	35
5.1.1.1. Salda hospodaření sektoru vládních institucí	35
5.1.1.2. Hrubý konsolidovaný dluh sektoru vládních institucí	40
5.1.2. Soukromá zadluženost	41
5.1.3. „Komplexní dluh“ – zadluženost vládních institucí a soukromého sektoru	43
5.2. Vnější nerovnováha	45
5.3. Úspory a investice	46
5.4. Ostatní nerovnováhy	47
5.4.1. Přímé zahraniční investice	47
5.4.2. Dividendy a reinvestované zisky	49
5.4.3. Zisky nefinančních podniků a vývoj mezd	51
6. Vybrané ekonomické aspekty kvality života – nerovnosti	53
6.1. Regionální disparity	53
6.1.1. HDP na obyvatele	53
6.1.2. Čistý disponibilní důchod domácností	54
6.2. Sociální rozdíly	58
6.2.1. Změny ve struktuře disponibilních příjmů domácností	58
6.2.2. Spotřeba a hrubé úspory	59
6.2.3. Příjmová rozvrstvenost domácností a jejich vydání	61
6.2.3.1. Peněžní příjmy domácností horního a dolního decilu	61
6.2.3.2. Rozdíly mezi domácnostmi zaměstnanců a domácnostmi důchodců	63
6.2.4. Čistá peněžní vydání domácností na osobu podle decilového rozdělení příjmů	65

Úvod

Pravidelná roční analýza „Tendence makroekonomického vývoje a kvality života v České republice“ je obsáhlejší empirickým rozbohem předcházejícího roku zasazeného časově do kontextu střednědobých či dlouhodobých trendů vývoje. Pokud nejsou v určitých zvolených tématech údaje předchozího roku k dispozici, končí časové řady a jejich hodnocení rokem, za nějž jsou data naposledy dostupná. Publikace této roční makroanalýzy vyplňuje „místo na trhu“ obsáhlejších zpráv a analýz státních institucí. Zpráva o inflaci České národní banky akcentuje logicky více měnové podmínky v ekonomice, Makroekonomická predikce Ministerstva financí je pak kromě analýzy zaměřena především prognosticky. Předkládaná publikace je tedy více soustředěna na reálnou ekonomiku, využívá zejména data z produkce ČSÚ, především národní účty. V této aktuální verzi jsou navíc poprvé v části o kvalitě života rozebrány širěji i údaje ze sociálních šetření a rodinných účtů.

Kromě části o souhrnné výkonnosti ekonomiky a cenovém vývoji, které jsou obsáhlejší rozpracováním témat, jimž se analytický útvar ČSÚ věnuje v pravidelných čtvrtletních zprávách s názvem „Vývoj české ekonomiky“, pokračuje tato publikace v „tradičním“ tématu makroekonomických nerovnováh. V této předkládané publikaci je navíc zohledněn v několika případech výjimečný rok 2014 v rozboru dalších nerovnováh, jako jsou stavy přímých zahraničních investic v ČR a přímých investic českých subjektů v zahraničí či vývoj nepoměru dividend a reinvestovaných zisků přímých investorů. Především však příčinami a mimořádnými faktory ovlivňujícími výši zisků nefinančních podniků v roce 2014 a jejich nerovnovážnou proporcí k vývoji mezd. Vzhledem ke specifikům loňského roku se nefinančními podniky analýza zabývá také v samostatné části.

Část o kvalitě života je věnována nerovnostem souvisejícím s materiálními podmínkami kvality života, a sice těm, které se dotýkají disparit regionálních a sociálních, kde je analýza soustředěna na desetinu českých domácností s nejnižšími příjmy a desetinu domácností s nejvyššími příjmy. I v této části o kvalitě života jsou využívána data ČSÚ.

Stále platí, že ČSÚ v této publikaci usiluje o rozšiřování analýzy i na témata nemakroekonomická, tj. soustředěná dosud především na materiální kvalitu života s cílem přiblížit se věrnějšímu a komplexnějšímu obrazu vývoje v České republice.

Kapitoly zpracovali:

Drahomíra Dubská	Úvod, Shrnutí (kap. 1), kap. 5, kap. 6
Jiří Kamenický	Shrnutí (kap. 1), kap. 3
Lukáš Kučera	Shrnutí (kap. 1), kap. 2, kap. 4



1. Shrnutí

- Recese, se kterou se česká ekonomika potýkala v letech 2012 a 2013 a při níž se HDP¹ snížil v úhrnu o 1,4 %, již skončila. Opětovné posilování domácí a zahraniční poptávky, a také další faktory, se promítly do růstu výkonu ekonomiky o rovná 2 %. Přestože se jednalo o přírůstek poměrně značný, proti rokům konjunktury 2004 až 2008 – kdy se HDP zvyšoval v průměru o 5,3 % za rok – byl nízký. Nižší byl růst HDP v roce 2014 i v porovnání s vývojem za celé období existence samostatné ČR (v průměru +2,4 % ročně).
- Ve srovnání s jednotlivými zeměmi Evropské unie dosáhla česká ekonomika v loňském roce průměrného růstu (v žebříčku jí patřilo čtrnácté místo), proti výsledku za celou EU – kde HDP vzrostl pouze o 1,3 % – byl vývoj v tuzemsku však příznivější. Projevil se i v opětovném „nastartování“ reálné konvergence. Jestliže v roce 2011 dosahovala ekonomická úroveň ČR – měřená hrubým domácím produktem na obyvatele v paritě kupní síly – 83 % průměru EU a v obou letech recese 2012 a 2013 už pouze 82 %, loni stoupla na 84 %. Dohánění ekonomicky vyspělejších zemí probíhalo v podmínkách výrazného zlepšení vnějších ekonomických vztahů měřených saldem běžného účtu platební bilance a při oživení trhu práce, tj. nárůstu zaměstnanosti i mezd. Přestože došlo ke zvětšení deficitu vládních institucí, reálná konvergence byla doprovázena také poklesem hrubého konsolidovaného dluhu.
- K růstu české ekonomiky v roce 2014 přispěly pozitivně všechny klíčové složky domácí poptávky. Výdaje na konečnou spotřebu domácností (vč. neziskových institucí) se na něm podílely díky vyšším příjmům domácností a zlepšeným spotřebitelským náladám +0,7 pb.², výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí vlivem pokračující fiskální expanze +0,4 pb. Obnovená investiční aktivita – zejména u investic do strojů, ale i do staveb a do dopravních prostředků a zařízení – se promítla v růstu ekonomiky taktéž pozitivně (+0,5 pb.), stejně tak změna zásob (vč. čistého pořízení cenností, +0,6 pb.) spočívající především v posilování zásob materiálu a nedokončené produkce. Zatímco výsledek zahraničního obchodu se zbožím v reálném vyjádření se proti roku 2013 fakticky nezměnil a jeho příspěvek tak byl nulový, bilance služeb se zhoršila (-0,2 pb.).
- Na zvýšení celkové hrubé přidané hodnoty o 2,7 % – které nebylo na rozdíl od růstu HDP zkruseno nerovnoměrným výběrem spotřebních daní z tabákových výrobků a mezi zeměmi EU tak patřilo k nadprůměrným (více stoupla hrubá přidaná hodnota jen v sedmi jiných ekonomikách) – participoval především rychle rostoucí zpracovatelský průmysl (+1,4 pb.) a objemově významné služby (+0,9 pb.). Přispělo k němu pozitivně ale i stavebnictví a odvětví zahrnující zemědělství, lesnictví a rybářství (shodně +0,2 pb.). Průmyslová odvětví mimo zpracovatelský průmysl přidala +0,1 pb.
- Příznivý vývoj v ekonomice, doprovázený pozitivními změnami na trhu práce, se přenesl do růstu celkových příjmů domácností. Zatímco v úhrnu za roky 2011 až 2013 tyto příjmy v podobě hrubého disponibilního důchodu klesly reálně o 3,4 % (deflováno deflátorem výdajů na konečnou spotřebu domácností), v roce 2014 už o 1,7 % stouply. Na nominálním přírůstku o 49,2 mld. korun se podílel především nárůst objemově nejvýznamnějších mezd a platů (+32,4 mld.), ale také hrubého provozního přebytku a smíšeného důchodu (+29,6 mld.), v němž převládají zisky malých podnikatelů. Protisměrně působilo zhoršení salda přerozdělení s ostatními institucionálními sektory (-2,8 mld.) a salda příjmů a výdajů z vlastnictví (-10,0 mld.).
- Nárůst celkové cenové hladiny (dle implicitního deflátoru HDP) o 2,5 %, který byl nejvyšší od roku 2009, byl zejména důsledkem příznivého cenového vývoje v zahraničním obchodě se zbožím, tj. kladných směnných relací. Růst samotných spotřebitelských cen však zpomalil, stejně jako v drtivé většině zemí EU. Navzdory uvolněným měnovým podmínkám (nízkým základním měnově politickým sazbám a slabší koruně) se snížil na +0,4 %. Byl druhý nejnižší v historii samostatné ČR.
- Příznivý vývoj cen v zahraničním obchodě se zbožím, který se promítnul do významného zlepšení bilance v běžných cenách, a tedy i do celkového výsledku zahraničního obchodu se zbožím a službami, přinesl české ekonomice dodatečné zisky v řádu desítek miliard korun. Podle reálného hrubého domácího důchodu, který je na rozdíl od HDP zohledňuje, stoupl její výkon o 3,2 %.
- Rok 2014 potvrdil, že se česká ekonomika vyznačuje dlouhodobou relativní stabilitou. Výrazné vychýlení z rovnovážných stavů nebylo patrné ani v letech krize v roce 2009 či recese v letech 2012–2013. Makroekonomická stabilita a relativně nízké nerovnováhy i v některých dalších důležitých indikátorech jsou cenou devizou české ekonomiky.

¹ Pokud není uvedeno jinak, jsou data o HDP a jeho složkách vyjádřena v reálném vyjádření.

² Příspěvky ke změně HDP bez vyloučení dovozu pro konečné užití.

- Vnitřní nerovnováhy podle výsledku hospodaření sektoru vládních institucí, resp. vývoje jejich hrubého konsolidovaného dluhu ukazují, že ČR patří k zemím EU, kde jsou problémy tohoto sektoru spíše menší. S poměrem dluhu k nominálnímu HDP je ČR „usazena“ spolehlivě ve třetině zemí s nejnižší takto měřenou zadlužeností. I deficit hospodaření byl v posledních čtyřech letech příznivější než v EU. V roce 2014 činil v ČR 1,98 % HDP oproti 1,16 % v roce 2013, dluh klesl na 42,57 % HDP ze 45,02 %. V EU šlo o 2,9 % u deficitu a 86,8 % v případě dluhu.
- Soukromá zadluženost, tj. dluhy domácností (vč. neziskových institucí) a nefinančních podniků, byla v roce 2013 v ČR třetí nejnižší v Evropě (v roce 2008 a 2009 vůbec nejnižší, v roce 2012 druhá nejnižší). V úhrnu dluhu vládních institucí a soukromé zadluženosti pak zaujala ČR v roce 2013 pozici 3. nejméně zadlužené země EU (po Litvě a Rumunsku).
- Vnější rovnováha české ekonomiky dosáhla nejlepšího výsledku od roku 1993 – běžný účet platební bilance byl v přebytku 26,1 mld. korun díky výraznému zlepšení obchodní bilance (hlavně vlivem obchodu s auty). Spolu s bilancí služeb „přebila“ i čistý odliv výnosů v podobě dividend, proti němuž působilo rekordní kladné „mzdové saldo“ (ČR získala na mzdách o 22,2 mld. korun víc, než kolik si odvezli do svých zemí zahraniční pracovníci v ČR).
- Dlouhodobě nerovnovážený je stav přímých investic, kterých ČR přijala ze zahraničí sedmkrát více (v čistém vyjádření 2,775 bil. korun koncem roku 2014), než kolik v čistém „nainvestovaly“ české subjekty v cizině (434,8 mld. korun). Navíc se stále zvětšuje nepoměr mezi zisky repatriovanými do zemí zahraničních investorů oproti ziskům investovaným zpět do české ekonomiky. Postupné ubývání prvotních impulsů přímých zahraničních investic pro českou ekonomiku nastoluje otázku, jak generovat budoucí růst i z jiných zdrojů.
- Obecně pozitivní investiční klima v roce 2014 umocňoval meziročně mimořádně vysoký růst firemních zisků v podobě jejich hrubého i čistého provozního přebytku (meziročně +12,4 %, tj. +131,8 mld., resp. +24,6 %, tj. +123 mld. korun). Silně exportně orientovaná česká ekonomika tak těžila z oslabení koruny, pádu cen energií na světových trzích a z poptávkových impulsů. Tvorba národních úspor pak umožnila, že investice do fixních aktiv a zásob bylo nutné jen v menší míře financovat z vnějších zdrojů (kromě celé ekonomiky to platilo i pro samotné firmy). Úměrně tomu rostly jen velmi mírně bankovní úvěry poskytované firmám. Český ekonomický růst tak probíhal bez úvěrové expanze.
- Vysoké zisky firem v roce 2014 však nebyly spojeny s výraznějším nárůstem jimi vyplácených mezd (+2,2 %). Jistou opatrnost nefinančních podniků lze zřejmě vysvětlit i tím, že v předchozích šesti, resp. prakticky i čtyřech letech, firemní zisky v průměru meziročně klesaly, zatímco mzdy v průměru vykazovaly růst.
- U nefinančních podniků pokračoval dlouhodobý pokles podílu úvěrů v selhání (na konci roku 2014 činil 6,6 %, před čtyřmi lety rovných 9 %). Problémy se splácením měly dle údajů z konce loňského roku především podniky ve stavebnictví (23,4 %) a z hlediska úvěrového trhu v okrajovém segmentu stravování, pohostinství a ubytování (19,7 %). Ve zpracovatelském průmyslu se proti konci roku 2010 podíl úvěrů v selhání mírně snížil (z 13,6 % na 13,4%), podobně i v odvětví velkoobchodu a maloobchodu (z 9,4 % na 8,9 %).
- Vývoj mezd jako hlavní složky čistých disponibilních příjmů domácností má vliv i na regionální disparity v České republice a tedy na materiální kvalitu života. Analýza jednoznačně nepotvrzuje, že „bohaté regiony se stávají ještě bohatšími a chudé ještě chudšími“. Významný negativní posun ale proběhl např. v kraji Jihočeském a Ústeckém, tj. 3. a 5. nejbohatším kraji podle disponibilních příjmů na obyvatele v roce 1995. Do roku 2013 se Jihočeský kraj posunul v pořadí krajů ČR až do druhé poloviny a Ústecký kraj na samý konec žebříčku. Z období po vstupu do EU vytěžil nejvíce kraj Jihomoravský. Faktory disparit a jejich změn byly hlavně změny ekonomické struktury, rozdíl v intenzitě přílivu zahraničních investic a peněz z EU.
- Sociální disparity příjmů a výdajů rozebíraných podle desetiny domácností s nejvyššími a desetiny s nejnižšími příjmy - ze šetření u domácností v roce 2014 s příjmy a výdaji roku 2013 - dokládá příjmové převýšení 6,9krát v hrubých a 5,9krát v čistých peněžních příjmech na osobu v domácnosti. V dolním decilu se meziročně zvýšil podíl domácností s příjmy pod úroveň životního minima, stejně jako v decilu, kde mají významný podíl domácnosti důchodců. Analýza dále identifikuje disparity v příjmech zaměstnanců a důchodců a také v horním a dolním decilu podrobně podle skupin vydání.



2. Souhrnná výkonnost ekonomiky

Po dvou letech recese³ výkon české ekonomiky již stoupl. HDP narostl v roce 2014 o 2,0 %, hrubá přidaná hodnota nezkrácená asymetrickým výběrem spotřebních daní z tabákových výrobků dokonce o 2,7 %. Zatímco z hlediska růstu HDP připadlo české ekonomice mezi zeměmi EU až místo čtrnácté, tedy průměrné, v pojetí hrubé přidané hodnoty místo osmé a tedy nadprůměrné.

2.1. Hrubý domácí produkt

Recese z let 2012 a 2013 byla způsobena zejména poklesem domácí poptávky. Její oživení recesi také ukončilo

Recese, se kterou se česká ekonomika potýkala v dvouletém období 2012-2013 a za níž stály zejména domácí faktory (rychlá konsolidace veřejných financí, nízká investiční aktivita firem, reálně klesající celkové příjmy domácností zrcadlící se v nevýrazné spotřebě a oslabující poptávce po domech a bytech), v roce 2014 už dále nepokračovala. Naopak, české hospodářství ožilo. Obnovená domácí a zahraniční poptávka, spolu s dalšími faktory, se společně projevil v nárůstu hrubého domácího produktu (HDP) o rovná 2 %.

Růst české ekonomiky, jak ukazuje mezikvartální dynamika HDP, byl stabilní

Z mezičtvrtletní dynamiky HDP (očištěno od sezónnosti a vlivu nestejného počtu pracovních dní) bylo patrné, že ekonomika ČR posilovala stabilně. S výjimkou 1. čtvrtletí 2014, kdy fakticky stagnovala, rostla už rok a třičtvrtě.

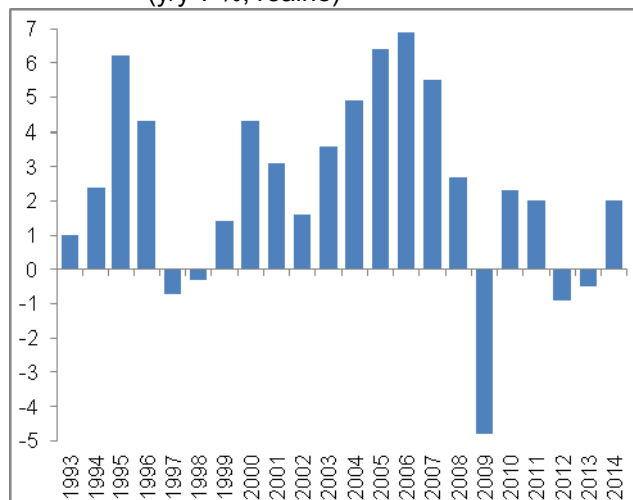
Nárůst HDP v roce 2014 o 2,0 % byl srovnatelný s přírůstky z let dočasněho oživení 2010 a 2011, ...

Výkon ekonomiky ČR, měřený hrubým domácím produktem, stoupl v roce 2014 zhruba stejně jako v letech 2010 a 2011 (+2,3 %, +2,0 %). Na roky konjunktury 2004 až 2008, kdy HDP narůstal v průměru o 5,3 % ročně (v samotném roce 2006 se HDP zvýšil dokonce o 6,9 %, nejvíce v historii ČR), se ale českému hospodářství navázat nepodařilo. Podprůměrný byl růst tuzemské ekonomiky i s ohledem na průměrnou dynamiku HDP za celé období existence samostatné České republiky (+2,4 %), ale i například za samotné období „pozdní transformace“ (1993-2000, v průměru +2,3 % za rok).

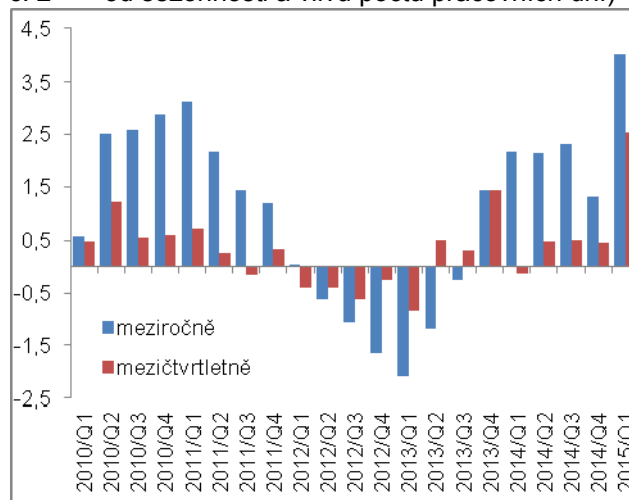
...avšak při srovnání s roky konjunktury, kdy ČR zužitkovávala přínosy ze vstupu do EU a z pokračujícího přílivu přímých zahraničních investic, byl růst její ekonomiky významně podprůměrný

Ukazuje se, že období předkrizové (tedy roky 2004 až 2008) – ve kterém česká ekonomika těžila ze začlenění do hospodářského prostoru Evropské unie a z pokračujícího přílivu přímých zahraničních investic – a období pokrizové (období od roku 2010 dále), silně poznamenané snahou tuzemských fiskálních autorit o rychlou konsolidaci veřejných financí, ale také dluhovými a deflačními problémy eurozóny, jsou periodami jen těžko srovnatelnými. Je vůbec otázka, jaký další pozitivní impuls – který by navíc musel zřejmě být strukturální, nikoliv jen cyklický – by musel přijít, aby tuzemská ekonomika na tyto výjimečné roky dlouhodoběji navázala, nebo se jim co do vykázané dynamiky HDP alespoň přiblížila.

Graf č. 1 **Dlouhodobý vývoj HDP v ČR**
(y/y v %, reálně)



Graf č. 2 **HDP po čtvrtletích** (v %, reálně, očištěno od sezónnosti a vlivu počtu pracovních dní)



Zdroj: ČSÚ

³ Vše v reálném vyjádření, pokud není uvedeno jinak.

Ze zemí EU z recese v roce 2014 vystoupilo kromě ČR také Dánsko, Nizozemsko, ale i jižanské Slovinsko, Španělsko, Portugalsko a Řecko, ...

Z recese se v roce 2014 nevyprostila jen Česká republika, ale také dalších šest zemí Evropské unie. Dva roky trvající pokles HDP se přetavil v růst ve Slovinsku, v Dánsku a v Nizozemsku, tříletá recese skončila na Pyrenejském poloostrově, tedy ve Španělsku a v Portugalsku. Recesivní sevření polevilo i v dluhy a deflací sužovaném Řecku (v kumulaci za roky 2008 až 2013 klesl HDP této ekonomiky o 26,4 %, v roce 2014 již o 0,8 % stoupl), lze ale očekávat, že recese se spolu s politickou a ekonomickou nestabilitou navrátí.

...v Itálii, na Kypru a v Chorvatsku HDP klesal nicméně i nadále. Z recese se dosud nevymanilo ani Finsko

O oživení hospodářského prostoru EU v roce 2014 svědčil fakt, že pokles výkonnosti evidovaly jen čtyři členské země, tedy stejný počet jako v roce 2011. Potřetí za sebou se HDP snížil ve Finsku (-0,4 %; v kumulaci za roky 2012 až 2014 -2,9 %), v Itálii (-0,4 %; -4,8 %) a na Kypru (-2,3 %; -9,7 %). Šestým rokem se s recesí potýkal nejnovější člen evropské osmadvacítky, Chorvatsko (v roce 2014 pokles HDP o 0,4 %; v kumulaci za roky 2009 až 2014 již -12,4 %).

Pozitivním aspektem ekonomického vývoje v EU v roce 2014 bylo i to, že pokles HDP nově nepoznamenal ani jednu z členských zemí.

V první desítku nejrychleji rostoucích zemí EU z vyspělých ekonomik jen Lucembursko, Irsko a Velká Británie, ...

Na špici zemí EU, co se týče přírůstku HDP v roce 2014, se umístilo Lucembursko a Irsko. Jejich výkonnost stoupla o vysokých 5,6 % a 4,8 %, a to při zmenšujícím se hrubém konsolidovaném dluhu vládních institucí (relativně, tj. v poměru k HDP, v případě Irska také v absolutním vyjádření). Teprve až s velkým odstupem je následovalo Maďarsko (+3,6 %), Malta (+3,5 %) a Polsko (+3,4 %). První desítku nejrychleji rostoucích zemí byla složena spíše z konvergujících ekonomik, z vyspělých zemí se do ní dostala kromě zmíněného Lucemburska a Irska už jen Velká Británie (šesté místo, +3,0 %). Zde ovšem, v porovnání s Lucemburskem a Irskem, docházelo k „méně zdravému růstu ekonomiky“, totiž za cenu dále se zvyšujícího hrubého konsolidovaného dluhu vládních institucí (v absolutním i relativním vyjádření).

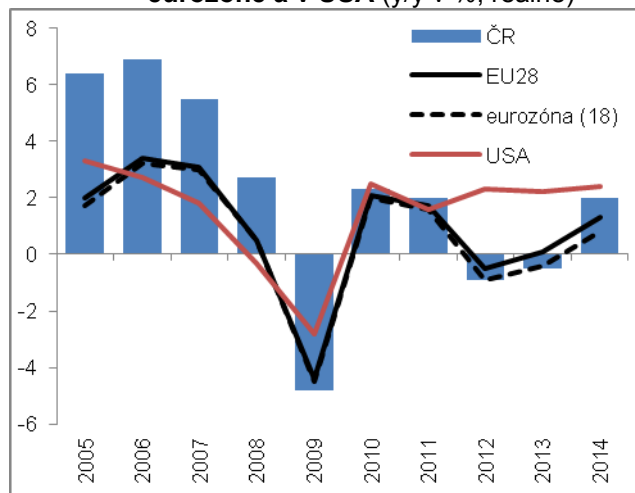
...ČR na místě čtrnáctém

České republice v pomyslném žebříčku nejrychleji rostoucích ekonomik EU náleželo místo čtrnácté, tedy pozice průměrná. Jelikož se hrubý konsolidovaný dluh sektoru vládních institucí v tuzemsku mezi rokem 2013 a 2014 snížil (absolutně z 1,840 bil. korun na 1,816 bil. korun, relativně díky růstu HDP v nominálním vyjádření dokonce ze 45,0 % na 42,6 %), dal se růst české ekonomiky v tomto ohledu považovat za „zdravý“.

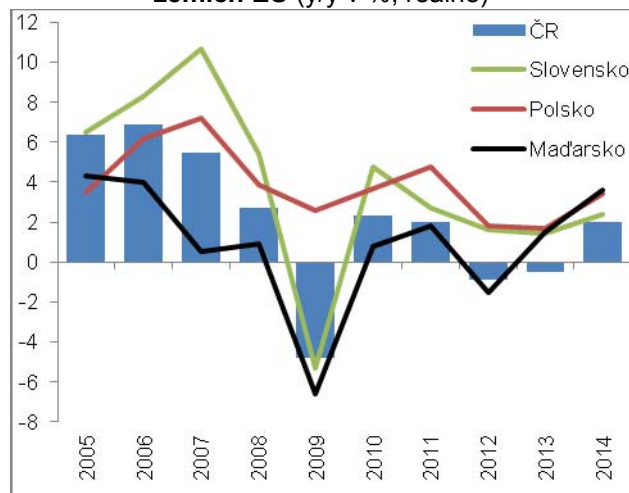
Růst ekonomiky USA silnější než EU

I přestože HDP v ČR v roce 2014 (+2,0 %) posílil více než v EU jako celku (+1,3 %), za ekonomikou USA (+2,4 %) co do vykázané dynamiky zaostával. Ba co více, jestliže si tuzemská ekonomika v letech 2012 a 2013 prošla dvouletou recesí (v EU se HDP snížil jen v roce 2012, v roce 2013 již v podstatě stagnoval), ekonomika USA rostla tempy, jež vždy překračovala hranici 2 %. Zatímco tak HDP v ČR v kumulaci za roky 2012-2014 narostl o 0,5 % a v EU jen o mírně vyšších 0,9 %, v USA – patrně i díky úspěchu politiky kvantitativního uvolňování – o 7,1 %.

Graf č. 3 Hrubý domácí produkt v ČR, EU28, eurozóně a v USA (y/y v %, reálné)



Graf č. 4 Hrubý domácí produkt ve vybraných zemích EU (y/y v %, reálné)



Zdroj: Eurostat



Proti roku 2009 narostla česká ekonomika o 4,9 %, méně než polská, slovenská a maďarská

V kumulaci za posledních pět let, tj. proti „dnu“ roku hluboké recese 2009, narostl HDP v České republice o 4,9 %. Posílil tak zhruba stejně jako v Evropské unii jako celku (+4,8 %). Zatímco v porovnání se srovnatelnými středoevropskými ekonomikami – tedy s Polskem (+16,3 %), Slovenskem (+13,6 %) a Maďarskem (+6,3 %) – byl ekonomický vývoj v ČR v tomto období podprůměrný, a stejně tak v porovnání s největší unijní ekonomikou Německem (+10,1 %), proti jihoevropským zemím na tom byla tuzemská ekonomika nesrovnatelně lépe. Ani jedna z nich – z pásu zemí sahajícího od Portugalska a Španělska, přes Itálii, Chorvatsko, Řecko až po Kypr – úroveň HDP roku 2009 ještě nedosáhla.

Od roku 2004 se HDP ČR navýšil o 23,0 %. Z nových členských zemí rostlo pomaleji jen Slovinsko, Maďarsko, Kypr a Chorvatsko

Z nových zemí Evropské unie – tedy těch, které do EU vstoupily v roce 2004 a později – se za posledních deset let HDP nejdynamičtěji navýšil v Polsku (+46,3 %) a na Slovensku (+44,9 %). Více než v ČR (+23,0 %) HDP stoupl také v nejméně vyspělých ekonomikách EU, tj. v Bulharsku a v Rumunsku, dále pak v pobaltských republikách a na Maltě. Co do růstu česká ekonomika překonala pouze Slovinsko, Maďarsko, Kypr a Chorvatsko.

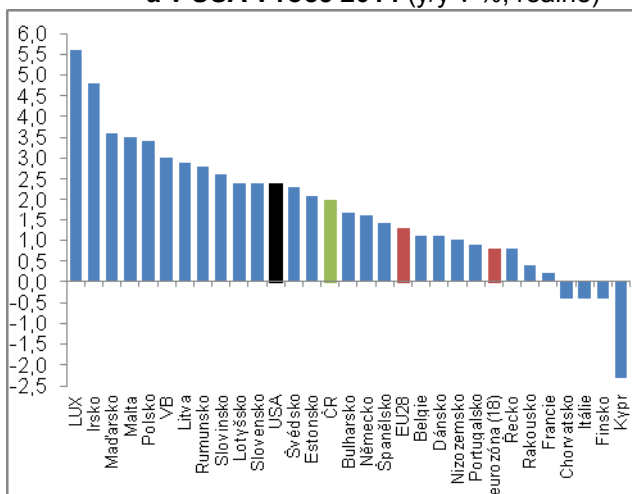
V posledních šesti letech se poklesu HDP ze zemí EU vyhnulo jen Polsko, ...

Jedinou zemí Evropské unie, která si v roce 2009 neprošla recesí, bylo Polsko. Zatímco v pobaltských zemích se HDP propadal dvoucifernými tempy a ostatní ekonomiky EU si přisouvaly poklesy HDP v rozmezí od -8,3 % (Finsko) po -2,0 % (Kypr), polská ekonomika o 2,6 % narostla. Obdobné platilo i pro roky následující. Jestliže v roce 2010 klesl HDP v pěti zemích, v roce 2011 ve čtyřech a v letech 2012 a 2013 v patnácti, respektive v jedenácti, Polsko svoji výkonnost vždy posílilo.

...HDP v této zemi posiluje nepřetržitě už devatenáct let (mezinárodně srovnatelné údaje dostupné od roku 1996 včetně)

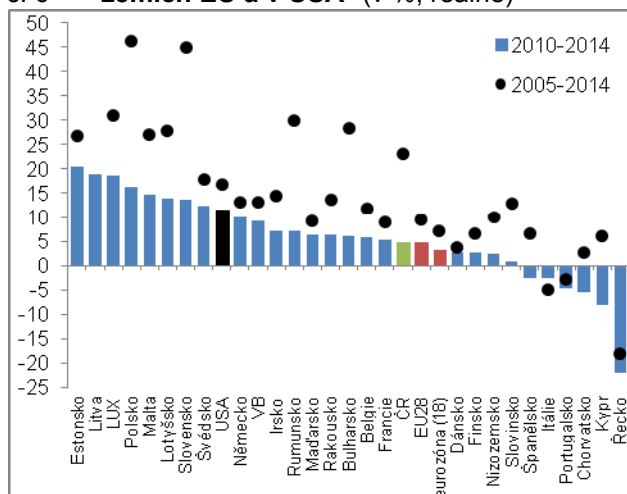
HDP v Polsku se zvyšuje už devatenáct let, tedy od roku 1996 včetně, od kdy jsou mezinárodně srovnatelné údaje za země EU dostupné. V kumulaci narostl o 112,6 %, zhruba o dvojnásobek toho, co si v tomto období připsala česká ekonomika (+53,1 %). To se projevilo i ve větší síle konvergence. Zatímco v roce 1995 dosahoval HDP na obyvatele v paritě kupní síly v Polsku 42 % průměru EU, v roce 2014 již 68 %. Pro srovnání, více rozvinutá ekonomika ČR se posunula ze 77 % průměru EU na 84 %. Její konvergence nedosahovala ani třetinového tempa.

Graf č. 5 HDP v jednotlivých zemích EU a v USA v roce 2014 (y/y v %, reálně)



*Pozn.: Za roky 2005-2014 nedostupný údaj za Litvu.

Graf č. 6 Kumulativní změna HDP v jednotlivých zemích EU a v USA* (v %, reálně)



Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

2.2. Výdajová strana hrubého domácího produktu

2.2.1. Výdaje na konečnou spotřebu domácností

Po pěti letech nevalného vývoje stoupla spotřeba domácností o 1,5 %, ...

Výdaje na konečnou spotřebu domácností, které určují tuzemský HDP téměř z poloviny, stouply v roce 2014 o 1,5 %. Spotřeba tak po pěti letech nevalného vývoje – který byl dán poklesem v letech 2009 a 2012 a nízkým nárůstem v letech 2011 a 2013 – sice posílila relativně hodně, v porovnání s roky konjunktury české ekonomiky 2004 až 2008, kdy narůstala v průměru o 3,4 % za rok, byl ale její přírůstek ani ne poloviční.

... a to jak vlivem nárůstu celkových příjmů domácností, tak lepších spotřebitelských nálad

Nakolik jsou domácnosti schopné a ochotné vydávat finanční prostředky na běžné nákupy, tedy jak utrácí za zboží a služby neinvestičního charakteru, je ovlivňováno především jejich celkovými příjmy, ale také aktuálními náladami. V roce 2014 se na rostoucí spotřebě podílely oba faktory. Celkové příjmy domácností narostly, nálady spotřebitelů se zlepšily.

Hrubý disponibilní důchod domácností narostl v reálném vyjádření v roce 2014 poprvé po třech letech, ...

Hrubý disponibilní důchod domácností, charakterizující celkové příjmy domácností, klesal v letech 2011, 2012 a 2013 – tedy v rocích bezprostředně poznamenaných vleklou recesí – postupně o 1,4 %, 1,1 % a 0,8 % reálně⁴. V úhrnu za tyto tři roky se propadl o 3,4 %. Rok 2014, kdy se nepříznivý vývoj obrátil a hrubý disponibilní důchod v reálném vyjádření již o 1,7 % narostl, tak domácnosti jistě přivítaly.

... nálady spotřebitelů vystoupaly na úroveň srovnatelnou s počátkem roku 2007

Nálady spotřebitelů, které mají na dynamiku spotřeby taktéž značný vliv, se postupně začaly zlepšovat už v polovině roku 2012. Plyne to z indikátoru důvěry spotřebitelů. Zlepšovaly se dále i v průběhu celého roku 2014, do prosince nálady vystoupaly až na úroveň srovnatelnou s počátkem roku 2007.

V peněžním vyjádření se hrubý disponibilní důchod domácností zvýšil v roce 2014 o 49,2 mld. korun nominálně. Více domácnosti zinkasovaly na mzdách a platech, ...

V peněžním vyjádření narostl hrubý disponibilní důchod domácností v roce 2014 na 2 259,8 mld. korun nominálně, proti roku předchozímu stoupl o 49,2 mld. korun. Samotné mzdy a platy, hlavní složka hrubého disponibilního důchodu, posílily díky oživení trhu práce o 32,4 mld. korun. Projevila se v nich vyšší zaměstnanost, ale také nárůst průměrných mezd prolínající se téměř všemi odvětvími ekonomiky. Plošné navýšení platů státních zaměstnanců, vzhledem k tomu, že k němu došlo až v listopadu, mělo na růst mezd a platů za rok 2014 vliv spíše jen marginální.

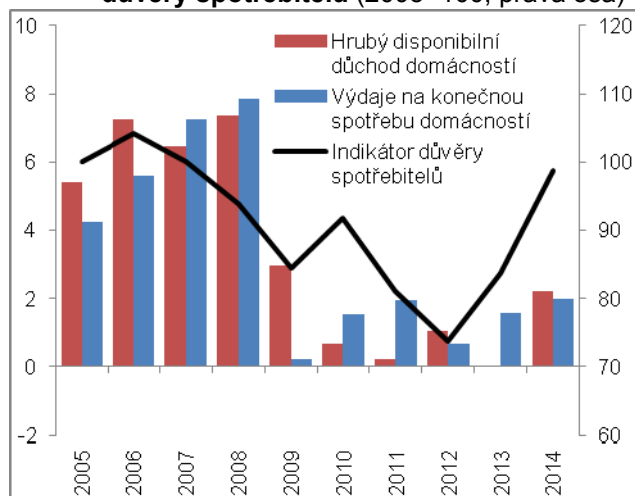
... zvýšily se ale i zisky malých podnikatelů

Na zvýšení hrubého disponibilního důchodu se pozitivně podílel i nárůst tzv. hrubého provozního přebytku a smíšeného důchodu (+29,6 mld. korun), do kterého spadají především zisky malých podnikatelů. Zbývající dvě složky hrubého disponibilního důchodu se ovšem zhoršily. Saldo přerozdělení s ostatními institucionálními sektory (bez zahrnutí sociálních příspěvků zaměstnavatelů) se zmenšilo o 2,8 mld. korun, saldo příjmů a výdajů z vlastnictví – především v důsledku poklesu rozdělovaných důchodů společností a úrokových příjmů – bylo nižší dokonce o 10,0 mld. korun.

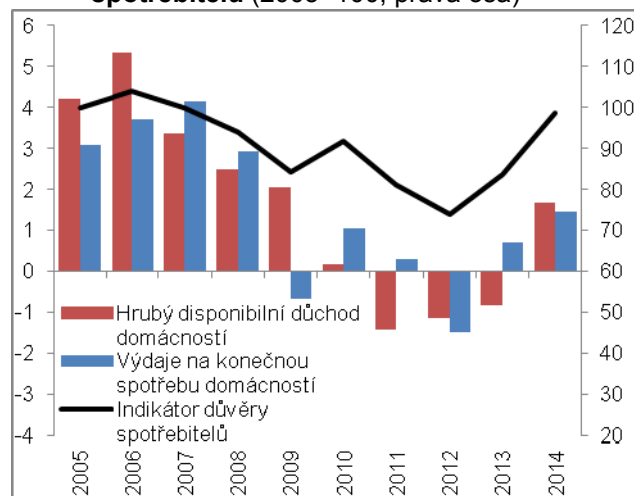
Vyšší výdaje zejména za předměty dlouhodobé spotřeby

Ze struktury spotřeby plyne, že domácnosti v roce 2014 využily vyšších příjmů v reálném vyjádření zejména na posílení nákupů předmětů dlouhodobé spotřeby (+11,5 %), tedy například automobilů (jejich nákupy stouply o 13,8 %). Výdaje na předměty střednědobé a krátkodobé spotřeby narostly o 3,4 %, respektive o 1,1 %, výdaje za služby se mírně snížily (-0,3 %).

Graf č. 7 **Hrubý disponibilní důchod domácností, výdaje na konečnou spotřebu domácností (y/y v %, nominálně, levá osa), indikátor důvěry spotřebitelů (2005=100, pravá osa)**



Graf č. 8 **Hrubý disponibilní důchod domácností, výdaje na konečnou spotřebu domácností (y/y v %, reálně*, levá osa), indikátor důvěry spotřebitelů (2005=100, pravá osa)**



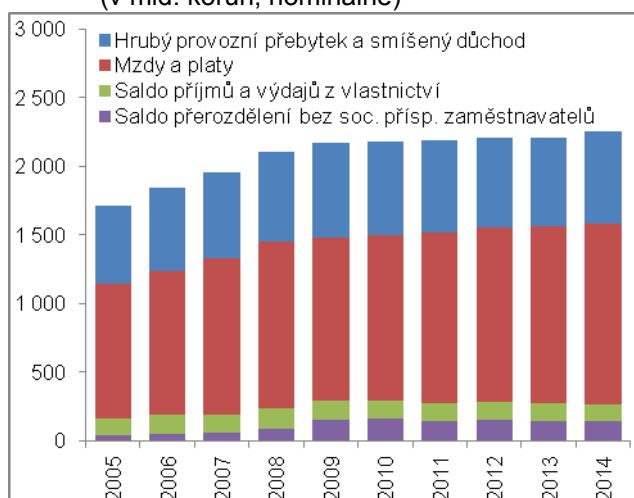
*Pozn.: Hrubý disponibilní důchod domácností do reálného vyjádření převeden s využitím deflátoru výdajů na konečnou spotřebu domácností.

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

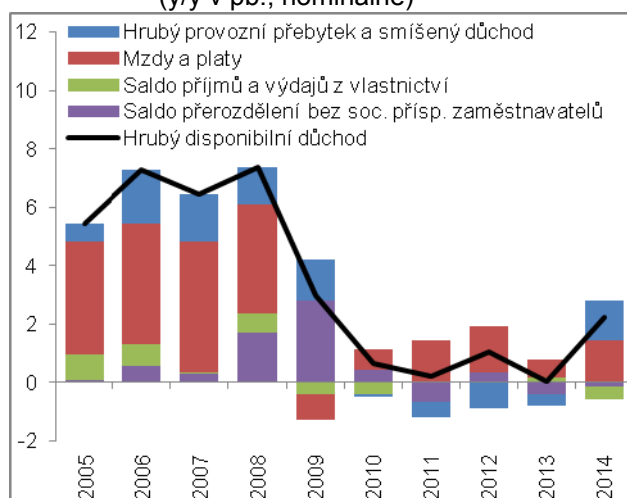
⁴ Do reálného vyjádření převedeno s využitím deflátoru výdajů na konečnou spotřebu domácností.



Graf č. 9 **Struktura hrubého disponibilního důchodu domácností**
(v mld. korun, nominálně)



Graf č. 10 **Příspěvky ke změně hrubého disponibilního důchodu domácností**
(y/y v pb., nominálně)



Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Jestliže v roce 2012 výdaje na konečnou spotřebu domácností klesly hned ve třinácti zemích EU a v roce 2013 ve dvanácti, v roce 2014 už pouze v jedné, ...

Nárůst výdajů na konečnou spotřebu domácností v ČR v roce 2014 o 1,5 %, který byl umožněn opětovně rostoucími finančními zdroji a zlepšenými náladami, v rámci ostatních zemí Evropské unie nijak nevybočoval. Větší nárůst spotřeby si připsaly domácnosti ve čtrnácti zemích, menší v deseti. Fakt, že se v roce 2014 snížila spotřeba již jen v jedné unijní ekonomice (Chorvatsko -0,7 %), když v roce 2012 klesala ve třinácti a v roce 2013 ve dvanácti, lze označit za zlepšení rapidní. Indikuje nejen to, že příjmová situace domácností napříč Evropskou unií se zlepšila, ale také to, že jejich očekávání – co se týče budoucího ekonomického vývoje a s ním spjaté situace na trhu práce – měla spíše pozitivní charakter.

...ve čtyřech největších ekonomikách EU se dynamika spotřeby domácností zlepšila

Ze čtyř největších ekonomik EU podle HDP narostla spotřeba domácností v roce 2014 více než v tuzemsku jen ve Velké Británii (+2,6 %). Německé (+1,1 %), francouzské (+0,6 %) a italské domácnosti (+0,3 %) byly sice opatrnější, na druhou stranu v porovnání s rokem 2013 – kdy se spotřeba v těchto zemích zvýšila jen o 0,8 % a 0,4 % a v Itálii se druhým rokem výrazně propadala (-3,9 % v roce 2012, -2,9 % v roce 2013) – byla dynamika jejich spotřebních vydání už příznivější.

Ekonomika ČR je na spotřebě domácností závislá méně, než je běžné v jiných unijních zemích

Podíl výdajů na konečnou spotřebu domácností na HDP v běžných cenách se v ČR dlouhodobě pohybuje mírně pod hranicí 50 %. V roce 2014 dosáhl 47,9 %, v rámci unijních ekonomik jednoznačně podprůměrné relace. Ukazuje to na fakt, že přestože tuzemská ekonomika je na spotřebě domácností značně závislá, v porovnání s většinou zemí EU mnohem méně. Více spoléhá na investice, což se jí může vracet v budoucnu v podobě vyšší produkční kapacity a konkurenceschopnosti produkce, ale i na zahraniční obchod.

2.2.2. Výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí

Odklon od snahy rychle zkonsolidovat veřejné finance se projevoval v pokračujícím růstu výdajů na konečnou spotřebu vládních institucí

Přírůstek výdajů na konečnou spotřebu vládních institucí, který se zmenšil v souvislosti se započatou konsolidací veřejných financí z +3,0 % v roce 2009 na pouhý +0,4 % v roce 2010, se v letech 2011 a 2012 transformoval dokonce do poklesů. Zatímco v roce 2011 se výdaje vládních institucí snížily o 3,0 %, v roce 2012 o další 1,8 %. Teprve až ústup od prováděných restrikcí, jehož kořeny sahají do 1. čtvrtletí 2013, se projevil v příznivější dynamice výdajů. V úhrnu za celý rok 2013 spotřební vydání vládních institucí poprvé po dvou letech stoupla, zvýšila se o 2,3 %, nastolený trend přitom nebyl přerušeno ani v roce 2014. Navýšila se o 1,8 %.

Výše přírůstku spotřeby vládních institucí v posledních dvou letech v kontextu dekády vysoce nadprůměrná

Nárůst výdajů na konečnou spotřebu vládních institucí v letech 2013 a 2014 byl v kontextu celé dekády, tj. let 2005-2014 (v průměru +0,5 % za rok), vysoce nadprůměrný. Vyšší přírůstek spotřeby vládních institucí než v posledních dvou letech byl patrný jen v jednom jediném roce, a to v roce hluboké recese 2009

(+3,0 %). Tehdy se vládní instituce snažily skrze uvolněnou fiskální politiku, tedy i skrze nárůst výdajů na konečnou spotřebu, tlumit dopady negativních vlivů přicházejících do ČR ze zahraničí.

Nárůst výdajů na konečnou spotřebu vládních institucí byl v letech 2013 a 2014 umožněn vyššími finančními zdroji

Zatímco v roce 2009 docházelo k nárůstu výdajů na konečnou spotřebu vládních institucí v podmínkách ojedinělého a především velmi výrazného propadu finančních zdrojů (hrubý disponibilní důchod vládních institucí se nominálně snížil o 11,8 %) a tedy i za cenu značného nárůstu potřeby financování sektoru vládních institucí (deficit se prohloubil z 84,6 mld. korun v roce 2008 na 216,2 mld. korun v roce 2009), v letech 2013-2014 byl nárůst spotřeby umožněn vyššími finančními zdroji. Hrubý disponibilní důchod vládních institucí narostl o 3,4 %, respektive 1,2 % nominálně, přitom deficit se zmenšil z 157,9 mld. korun v roce 2012 na 47,2 mld. a 84,6 mld. korun v letech následujících.

Jak ukazují údaje v nominálním vyjádření, v úhrnu za roky 2013 a 2014 „povyškočily“ jak výdaje vládních institucí na kolektivní spotřebu, tak výdaje na spotřebu individuální

V období konsolidace veřejných financí, tedy v letech 2010 až 2012, byly redukovány jen výdaje na kolektivní spotřebu (v úhrnu -8,1 % nominálně), tj. prostředky, které vládní instituce vynakládají na správu, obranu nebo například na bezpečnost. Výdajů na individuální spotřebu – které souvisejí například se zdravotnictvím nebo školstvím (užitek z nich mají konkrétní domácnosti) – se „škrty“ nedotkly (v úhrnu +0,9 %). Tyto trendy v letech 2013 a 2014 již dále nepokračovaly, neboť stouply jak výdaje vládních institucí na kolektivní spotřebu (v úhrnu +5,7 %), tak na spotřebu individuální (celkem +5,9 %).

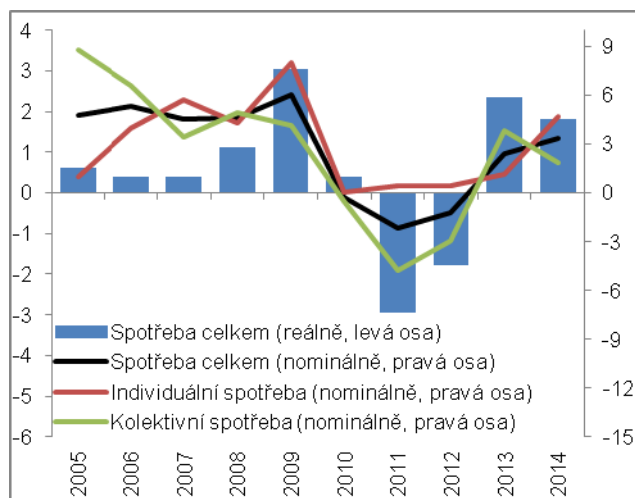
Zdá se, že prioritou fiskálních autorit v EU přestávala být snaha o stabilizaci nebo zmírnění zadlužení. Zaměřily se na ekonomický růst

Restriktivní opatření na výdajové straně, jejichž cílem bylo stabilizovat (nebo dokonce zredukovat) výši dluhu vládních institucí ve vztahu k HDP a které byly v zemích EU prováděny zejména v letech 2010-2012, se postupně odbourávaly. Lze o tom usuzovat z meziročních změn výdajů na konečnou spotřebu. Zatímco v letech 2010, 2011 a 2012 počty zemí – ve kterých spotřeba vládních institucí klesala – postupně narůstaly (ze šesti v roce 2009 až na čtrnáct v roce 2012), v letech následujících docházelo k opaku. V roce 2013 se výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí snížily už jen v deseti unijních zemích, v roce 2014 dokonce pouze v sedmi. Ukazovalo se, že prioritou vládních institucí přestávala být snaha o stabilizaci nebo zmírnění zadlužení, nahrazovaly ji tendence podporovat ekonomický růst.

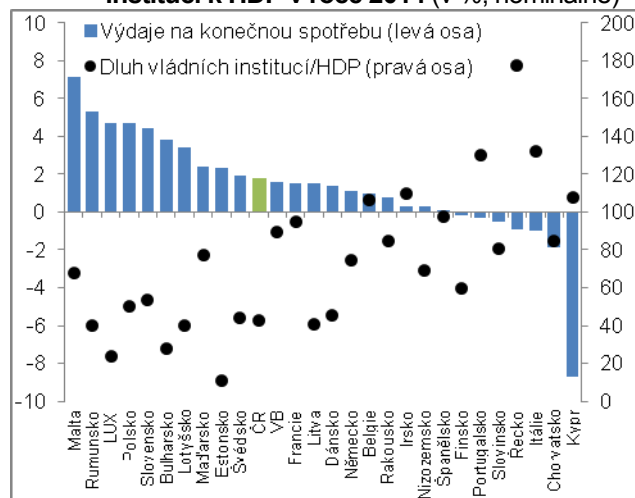
Tři nejzadluženější země EU, co se týče poměru hrubého konsolidovaného dluhu vládních institucí k HDP, od restrikcí v roce 2014 neustoupily

Odklon od restriktivních opatření, co se týče výdajů na konečnou spotřebu vládních institucí, se v roce 2014 netýkal Řecka, Itálie a Portugalska, tedy třech nejvíce zadlužených zemí EU. Výdaje klesly ale i na Kypru, který taktéž eviduje vysoký poměr dluhu k HDP, nebo v Chorvatsku, Slovinsku a Finsku, jejichž míra zadlužení je co do průměru za celý hospodářský prostor EU spíše nižší.

Graf č. 11 Výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí (y/y v %)



Graf č. 12 Výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí v roce 2014 (y/y v %, reálně), poměr hrubého konsolidovaného dluhu vládních institucí k HDP v roce 2014 (v %, nominálně)



Zdroj: ČSÚ, Eurostat, vlastní výpočty

2.2.3. Tvorba hrubého fixního kapitálu

Nárůst investic v ČR v roce 2014 byl nejvyšší za posledních šest let, ...

...proti roku 2008 se ale v tuzemsku investovalo stále výrazně méně. Nižší byly všechny typy investic

V porovnání s rokem 2013 se navýšily především investice do ICT, strojů a zařízení. Stouply ale i stavební investice a investice do dopravních prostředků a zařízení

Více investovaly – jak plyne z nominálních údajů – jen nefinanční podniky a vládní instituce

Přestože se investice domácností v nominálním vyjádření o 1,4 % snížily, je možné soudit, že jejich poptávka po stavebách pro bydlení narostla

Tvorba hrubého fixního kapitálu, tedy investice, narostly v tuzemsku v roce 2014 o 2,0 %. Navýšily se nejvíce od roku 2008 (+2,5 %), v porovnání se silným rokem 2007 (+13,5 %) byl jejich přírůstek ale ani ne šestinový. Dodejme však, že rok 2007 byl specifický, a to jak s ohledem na pozitivní očekávání podniků, která se přelévávala do značného nárůstu jejich investic, tak vzhledem k vysokému růstu mezd a platů domácností, jenž se přenášel do silné dynamizující poptávky po stavebách pro bydlení, tj. po domech a bytech (zatímco v roce 2004 investice do staveb pro bydlení narostly o 4,7 % a v letech 2005 a 2006 o 6,4 %, respektive o 8,0 %, v roce 2007 o 26,2 %!).

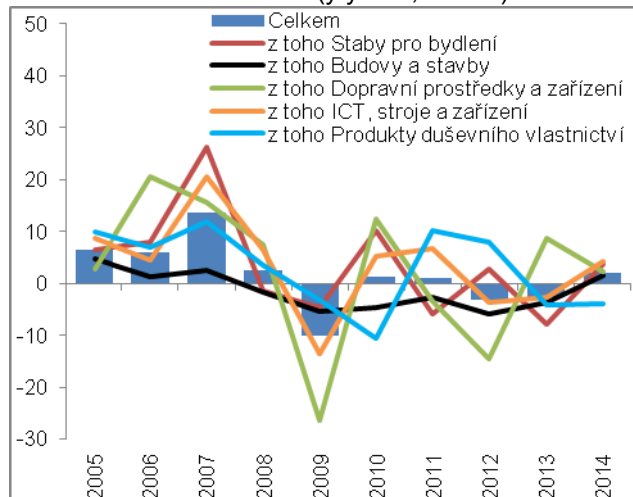
Přestože se investice v ČR – po mimořádně hlubokém propadu v roce 2009, dvou letech slabého oživení, které následoval stejně tak dlouhý pokles v letech 2012 a 2013 – v roce 2014 už zvýšily relativně výrazně, proti roku 2008 zaostávaly stále více než o desetinu (-11,6 %). Nižší než v tomto roce byly všechny typy investic, co se týče věcného členění tvorby hrubého fixního kapitálu, a to bez výjimky. Objem investic do ICT, strojů a zařízení (jsou v nich zahrnuty i zbraňové systémy) byl nižší o 5,2 %, dopravních prostředků a zařízení se kupovalo méně o čtvrtinu (-24,2 %). Vázla také výstavba budov a staveb (-19,3 %), obdobné platilo i pro stavby pro bydlení (-2,9 %). Pokles investic se nevyhnul ani produktům duševního vlastnictví (-5,1 %), ale ani málo významným pěstovaným biologickým zdrojům (-33,9 %).

Na růstu tvorby hrubého fixního kapitálu v roce 2014 o 2,0 % se podílel především opětovný optimismus podniků a expanzivní fiskální politika promítající se v intenzivnějším uvolňování prostředků na financování dříve pozastavených infrastrukturních staveb. Investice do ICT, strojů a zařízení přispěly k růstu tvorby hrubého fixního kapitálu jako celku +1,4 pb., investice do budov a staveb +0,5 pb. Stejně přidaly i investice do staveb pro bydlení (+0,5 pb.). Investice do dopravních prostředků a zařízení stouply již podruhé, jejich příspěvek se ale zmenšil na +0,2 pb. Proti roku 2013 se snížily jen investice do pěstovaných biologických zdrojů (vzhledem k jejich malému významu ale růst tvorby hrubého fixního kapitálu nijak nebrzdily) a investice do produktů duševního vlastnictví (-0,6 pb.).

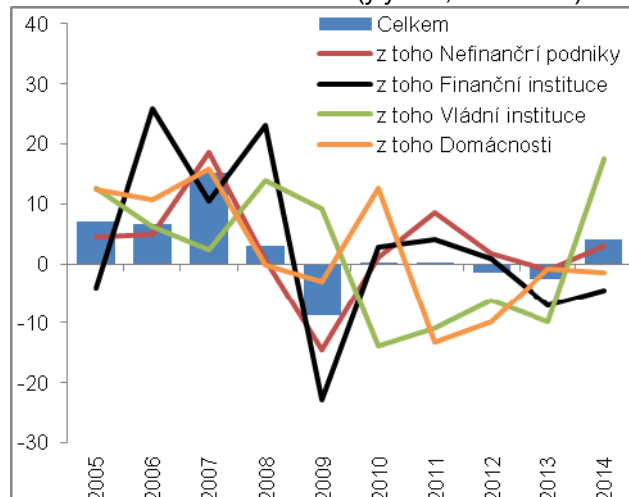
V nominálním vyjádření byla v ČR v roce 2014 proinvestována částka ve výši 1 065,5 mld. korun. Proti roku předchozímu se investice zvýšily o 40,7 mld. korun, a to jen díky nárůstu investic v sektoru nefinančních podniků (+19,7 mld. korun) a vládních institucí (+24,6 mld. korun). Zbývající sektory své investice zredukovaly.

Je zde patrný rozpor mezi reálným růstem investic do staveb pro bydlení (+3,6 %) a nominálním poklesem investic sektoru domácností (-1,4 %). Lze jej vysvětlit jednak tím, že investice malých podnikatelů – které také patří mezi investice sektoru domácností – se nominálně snížily o 5,3 %, jednak poklesem cen investic do staveb pro bydlení. Celkově lze tedy soudit, že investice do staveb pro bydlení ze strany domácností reálně stouply. To by korespondovalo i s nízkými sazbami z úvěrů na bydlení.

Graf č. 13 Tvorba hrubého fixního kapitálu podle věcného členění (y/y v %, reálně)



Graf č. 14 Tvorba hrubého fixního kapitálu podle sektorového členění (y/y v %, nominálně)



Zdroj: ČSÚ

Investice vládních institucí, které se za roky 2010 až 2013 v úhrnu propadly o 35,2 % nominálně, v roce 2014 již o 17,4 % narostly

Konsolidace veřejných financí, ke které docházelo v letech 2010 až 2012, se nedotýkala jen spotřebních výdajů, ale také výdajů investičních. V úhrnu se za tyto tři roky investice sektoru vládních institucí propadly o 28,2 % nominálně. Že se snížily i v roce 2013 (-9,7 %), lze zřejmě do jisté míry vysvětlit tím, že velké stavby – tj. například dálnice, silnice, železnice – jejichž výstavba byla v letech 2010-2012 utlumena, nebo dokonce zastavena, nebylo možné obnovit ihned. I z toho důvodu tak investice vládních institucí narostly až v roce 2014, a to velmi výrazně (+17,4 %).

V roce 2013 pokles investic evidovalo dvacet unijních zemí, v roce 2014 už jen osm

Jestliže se v roce 2013 investice snížily ve dvaceti zemích EU, v roce 2014 klesly už jen v osmi. Prvním rokem se snižovaly v Estonsku, druhým ve Francii, Rakousku a v Rumunsku, třetím ve Finsku. Šest let v řadě investiční aktivita ochabuje v Chorvatsku (v úhrnu -35,0 %), stejnou dobu a přitom velmi výrazně na Kypru (v úhrnu -60,5 %). Posedmé se investice snížily v Itálii (v úhrnu -29,7 %).

Zatímco Řecko a Kypr chyběly z investic roku 2008 více než tři pětiny, v Polsku o 16,2 % narostly

Úrovně investic z roku 2008 se tuzemsku prozatím dosáhnout nepodařilo (-11,6 %), stejně na tom ale bylo i dvacet jedna dalších zemí EU. Mezi světlé výjimky se řadilo jen Lucembursko (+1,3 %), Německo (+3,5 %), Švédsko (+3,6 %), Velká Británie (+4,9 %), Malta (+5,3 %), především ale Polsko (+16,2 %). Nejvýrazněji za úrovní investic roku 2008 zaostávaly jihoevropské země (Řecko a Kypr více než o tři pětiny), ale také Rumunsko spolu s Bulharskem nebo Irsko či Lotyšsko.

Míra investic v ČR opět klesla, ...

Míra investic – tedy podíl tvorby hrubého fixního kapitálu na HDP v běžných cenách – v ČR dlouhodobě klesá. Jestliže ještě v roce 2007 dosahovala 29,6 %, v roce 2013 už pouze 25,1 %. Během roku 2014 klesla vlivem vyššího nominálního růstu HDP (+4,5 %) oproti investicím (+4,0 %) na rovných 25 %.

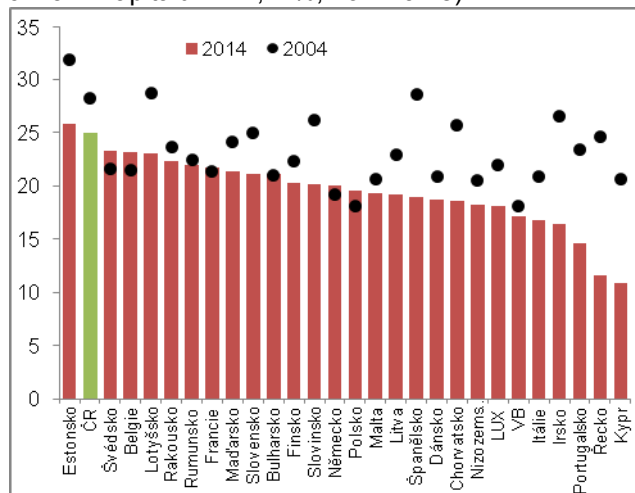
... v kontextu zemí EU je však stále vysoká. Navíc, struktura investic v ČR je v porovnání s celou EU spíše příznivější, ...

Česká ekonomika si i přes dlouhodobý pokles míry investic během let 2008-2014 nevedla v kontextu zemí EU – co do pořadí z hlediska tohoto ukazatele – nijak špatně. Jestliže v letech 2005-2007 byla míra investic v tuzemsku pátá nejvyšší a v roce 2008 sedmá, v letech následujících přinejhorším třetí nejvyšší. V letech 2013 i 2014 ČR co do míry investic předešlo jen Estonsko.

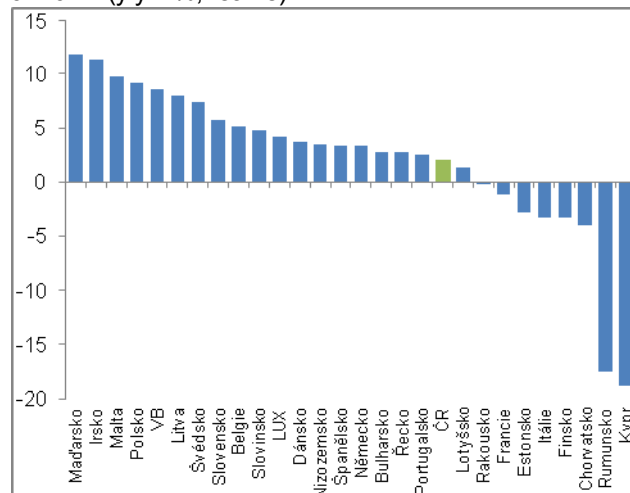
...převažují v nich totiž investice do ICT, strojů a zařízení. Problémem ovšem může být nižší váha investic do produktů duševního vlastnictví, kam jsou řazeny mimo jiné i výdaje na výzkum a vývoj. V ČR se do nich totiž investuje méně nejen z hlediska podílu na celkových investicích, ale také podle podílu na HDP

Struktura investic v ČR je proti průměru za celou EU značně odlišná. Zatímco investice do staveb pro bydlení se v tuzemsku v letech 2010-2014 podílely na celkových investicích v průměru 13,7 % (v běžných cenách), v EU téměř čtvrtinou (24,1 %). Méně významné byly v ČR i investice do produktů duševního vlastnictví (13,1 % vs. 18,4 %). Opačná relace byla naproti tomu patrná u budov a staveb (v ČR v průměru 29,5 %, v EU 27,6 %), dopravních prostředků a zařízení (10,1 % vs. 7,3 %), zejména ale pak u ICT, strojů a zařízení (33,3 % vs. 22,4 %). Vzhledem k tomu, že investice do staveb pro bydlení lze považovat za málo produktivní a například investice do ICT, strojů a zařízení naopak za vysoce produktivní, byla struktura investic v ČR v posledních pěti letech oproti průměru za celou EU – co se týče jejich budoucího přínosu – spíše příznivější.

Graf č. 15 Míra investic (tvorba hrubého fixního kapitálu/HDP, v %, nominálně)



Graf č. 16 Tvorba hrubého fixního kapitálu v roce 2014 (y/y v %, reálně)



Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty



2.2.4. Změna zásob

Hodnota „uskladněných“ zásob narostla v roce 2014, jak je patrné ze změny zásob, o 5,8 mld. korun nominálně. Z pohledu příspěvků ke změně HDP se jednalo o jev pozitivní, ...

... příznivě se jevila ale i struktura změny zásob

Po razantním propadu v roce 2013 (-20,9 mld. korun) se hodnota „uskladněných“ zásob v loňském roce již zvýšila (+5,8 mld. korun). Plyne to ze změny zásob v běžných cenách. Z její struktury je také patrné, že došlo především k navýšení zásob materiálu (+9,3 mld. korun) a nedokončené produkce (+7,9 mld. korun), méně již pak zásob hotových produktů (+4,5 mld. korun). Protisměrně, tedy ve směru snižování hodnoty zásob, působil prakticky jen pokles zásob obchodního zboží (-15,7 mld. korun).

Celkově lze „naskladňování“ v roce 2014, pokud je na něj nahlíženo v kontextech, vnímat spíše pozitivně. Posílení hodnoty materiálu, ke kterému došlo poprvé po pěti letech, totiž indikuje, že očekávání výrobních podniků – co se týče budoucí poptávky – byla veskrze pozitivní. Navíc, poměrně razantní pokles hodnoty zásob v obchodním zboží, k němuž došlo prakticky poprvé od roku 2009, naznačoval, že oživení poptávky v roce 2014 bylo ze strany obchodníků neočekávané, a tedy poměrně silné.

2.2.5. Bilance zahraničního obchodu

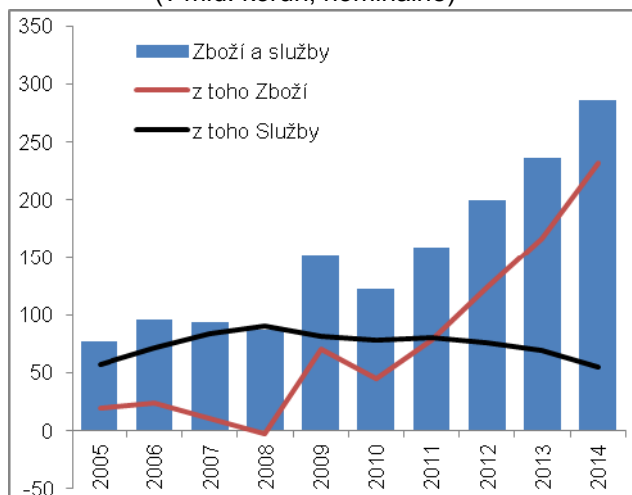
Přebytek zahraničního obchodu se zbožím a službami se v roce 2014 přiblížil hranici 300 mld. korun v běžných cenách, ...

... a to výhradně díky zlepšení bilance ve zboží

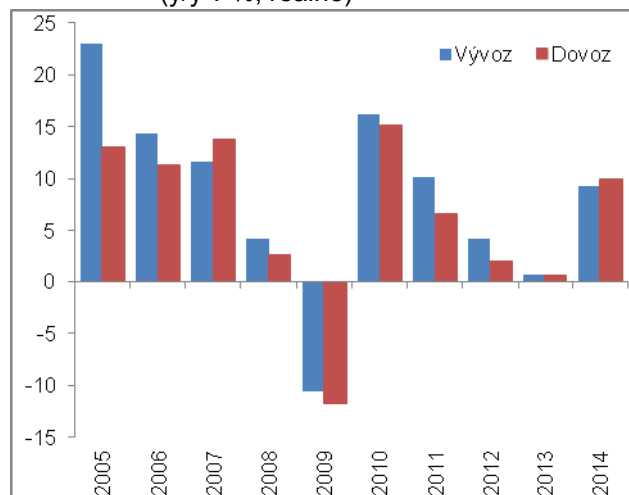
Bilance zahraničního obchodu se zbožím a službami v běžných cenách rostla v posledních čtyřech letech kontinuálně.⁵ V průměru se zvyšovala o 40,9 mld. korun za rok, z toho ovšem v letech 2011, 2012 a 2013 spíše podprůměrně, v roce 2014 naopak vysoce nadprůměrně. Jestliže ještě v roce 2013 převyšoval vývoz zboží a služeb jejich dovoz o 236,2 mld. korun, v roce 2014 již o 286,3 mld. korun.

Přebytek zahraničního obchodu se zbožím a službami se v roce 2014 přiblížil hranici 300 mld. korun pouze díky nárůstu přebytku v obchodě se zbožím, který se proti roku 2013 rozrostl o 64,8 mld. korun. Bilance zahraničního obchodu se službami se naproti tomu o 14,7 mld. korun zmenšila, a to zejména – jak ukazují údaje platební bilance – v důsledku vyššího nárůstu výdajů na cestovní ruch oproti příjmům z cestovního ruchu, ale také vlivem razantnějšího růstu výdajů na tzv. ostatní podnikatelské služby v porovnání s jejich příjmy (patří do nich např. odborné a manažerské poradenství, výzkum a vývoj atd.).

Graf č. 17 **Bilance zahraničního obchodu**
(v mld. korun, nominálně)



Graf č. 18 **Zahraníční obchod se zbožím**
(y/y v %, reálně)



Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Nárůst přebytku zahraničního obchodu se zbožím pod taktovkou kladných směnných relací

Jestliže se vývoz zboží z ČR v roce 2014 díky oživení poptávky v zahraničí a slabší koruně zvýšil o 9,3 % reálně, tedy výrazně dynamičtěji než v roce předchozím (+0,6 %), potom nárůst dovozu zrychlil – vlivem sílící domácí poptávky a rychle rostoucího zpracovatelského průmyslu náročného na vstupy – z +0,5 % v roce 2013 dokonce na +9,9 %. Z toho logicky plyne, že toky zboží

⁵ Údaje národní účtů, pokud není uvedeno jinak.

v reálném vyjádření se na tak významném nárůstu přebytku, ke kterému v roce 2014 došlo, podílet nemohly. Rozdíl mezi vývozem a dovozem zboží posílil především díky příznivému vývoji cen, tedy kladným směnným relacím. Jejich efekt byl nejsilnější v obchodě se stroji a dopravními prostředky, dále pak v obchodě s polotovary a také v obchodě s minerálními palivy (k příznivému vývoji cen v zahraničním obchodě s minerálními palivy došlo především vlivem poklesu ceny ropy na světových komoditních trzích).

Zatímco podle HDP se výkon české ekonomiky v roce 2014 zvýšil o 2,0 %, podle reálného hrubého domácího důchodu o 3,2 %

Příznivý vývoj cen v zahraničním obchodě se zbožím, který se promítal do dynamického nárůstu přebytku zahraničního obchodu se zbožím a potažmo do přebytku zahraničního obchodu jako celku, výrazně zlepšoval výkonnost tuzemské ekonomiky. Přestože v dynamice HDP tyto dodatečné nominální zisky, kterých ekonomika v roce 2014 dosáhla, zohledněny nebyly (HDP se vždy očisťuje od všech cenových vlivů, tedy i od vývoje cen v zahraničním obchodě), v tzv. reálném hrubém domácím důchodu již ano. Jestliže se tak výkonnost české ekonomiky v roce 2014 zvýšila podle HDP o rovná 2 %, podle reálného hrubého domácího důchodu o mnohem vyšší 3,2 %. Disproporce mezi těmito ukazateli, ve smyslu podhodnocení vývoje ekonomiky podle HDP, byla největší za posledních dvanáct let (v roce 2002 HDP +1,6 %, reálný hrubý domácí důchod +3,5 %).

Co do meziroční změny vývozu zboží a služeb v roce 2013 česká ekonomika mezi zeměmi EU až dvacátá čtvrtá, v roce 2014 ale už třetí, ...

Po útlumu tempa růstu vývozu zboží a služeb z ČR v letech 2011 až 2013 (z +14,8 % v roce 2010 přes +9,3 %, +4,3 % až na nulu v roce 2013) už v roce 2014 vývoz narostl rapidně. Navýšil se o 8,9 %, po Irsku (+12,6 %) a Řecku (+9,0 %) nejdynamičtěji ze všech zemí EU. To byl výrazný rozdíl proti roku předchozímu, kdy se tuzemská ekonomika s nulovým nárůstem vývozu zboží a služeb řadila mezi unijními zeměmi až ke konci žebříčku.

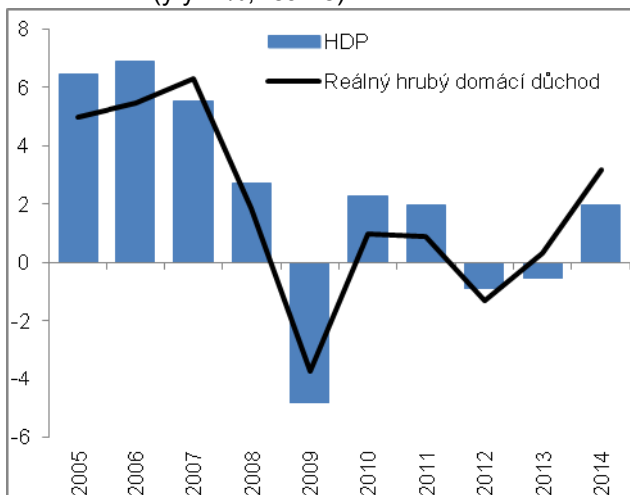
...přítom k markantnímu posunu v žebříčku směrem vzhůru přispěla pozitivně i slabší koruna

V porovnání s Německem (+3,8 %), vysoce výkonnou a poměrně exportně orientovanou ekonomikou, ale i v porovnání s úhrnem za země platící eurem (+3,8 %) nebo s celou Evropskou unií (+3,7 %) byl výsledek o tempu růstu vývozu zboží a služeb z ČR za rok 2014 velmi příznivý. Bylo více než dvojnásobné, což ukazovalo, že schopnost tuzemských exportérů uplatnit se na zahraničních trzích byla v evropském kontextu nadprůměrná. Je ovšem nutno poznamenat, že na rozdíl od ostatních exportérů měli tuzemští specifickou konkurenční výhodu. Tou byla slabší koruna.

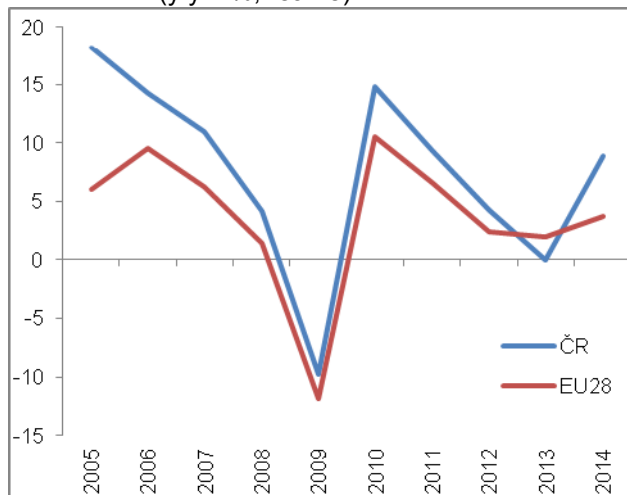
Silná domácí poptávka a rychle rostoucí zpracovatelský průmysl se výrazně promítly do objemu dovozu zboží a služeb. Narostl o 9,8 %

Zvyšující se domácí poptávka, ale také dynamicky rostoucí produkce zpracovatelského průmyslu, se společně promítaly do vyšších nároků na dovozy zboží a služeb do české ekonomiky. Po faktické stagnaci z roku 2013 (+0,1 %) posílily o 9,8 %. Jejich přírůstek byl třetí nejvyšší ze všech osmadvaceti zemí Evropské unie, více narostly dovozy zboží a služeb už jen do Irsku (+13,2 %) a do Maďarska (+10,0 %).

Graf č. 19 HDP a reálný hrubý domácí důchod (y/y v %, reálně)



Graf č. 20 Vývoz zboží a služeb (y/y v %, reálně)



Zdroj: ČSÚ (národní účty), Eurostat (národní účty)



2.3. Nabídková strana hrubého domácího produktu

Růst výkonu ekonomiky ČR v roce 2014, měřeno hrubou přidanou hodnotou, byl výrazně vyšší než v pojetí HDP, ...

Výkon ekonomiky České republiky – měřený hrubou přidanou hodnotou – narostl v roce 2014 o 2,7 %, tedy více než podle HDP (+2,0 %). Příčinou disproporce mezi dynamikou hrubé přidané hodnoty a HDP byl mimořádný vliv související s daňovou optimalizací obchodníků s tabákovými výrobky. V posledním čtvrtletí 2013, vlivem avizovaného nárůstu spotřební daně z tabákových výrobků platného od počátku roku 2014, se obchodníci těmito výrobky předzásobili. To vedlo k nárůstu vybraných spotřebních daní (akruálně) a promítlo se do zlepšení salda daní z produktů a dotací na produkty. Naproti tomu v roce 2014, kdy obchodníci čerpali z předzásobení, výběr spotřebních daní logicky klesl a saldo daní z produktů a dotací na produkty se zhoršilo. Jelikož do HDP je toto saldo započítáváno a do hrubé přidané hodnoty nikoliv, ve 4. čtvrtletí 2013 výkon české ekonomiky měřený HDP stoupl více než podle hrubé přidané hodnoty, avšak v úhrnu za celý rok 2014 došlo k opaku.

...což se projevilo i v tom, že zatímco podle HPH již ekonomika předkrizový rok 2008 překonala, dle HDP nikoliv

Vyšší nárůst hrubé přidané hodnoty v porovnání s HDP v roce 2014 se podílel na tom, že zatímco výkon české ekonomiky měřený hrubou přidanou hodnotou úroveň předkrizového roku 2008 již překonal (byl vyšší o 0,4 %), podle HDP nikoliv (v porovnání s rokem 2008 byl nižší 0,2 %).

Přírůstek hrubé přidané hodnoty v ČR v roce 2014 mezi zeměmi EU nadprůměrný, ...

Jestliže dle HDP posílil výkon ekonomiky ČR v roce 2014 mezi zeměmi EU jen průměrně (14. místo), podle více vypovídající hrubé přidané hodnoty – nezkrácené nerovnoměrným výběrem daní – narostl nadprůměrně (8. místo). Rychleji než v ČR stoupla hrubá přidaná hodnota jen v Lucembursku (+5,5 %), v Irsku (+4,4 %), v Maďarsku (+3,7 %), v Polsku a ve Slovinsku (shodně +3,2 %) a také ve Velké Británii (+3,0 %) a v Litvě (+2,9 %).

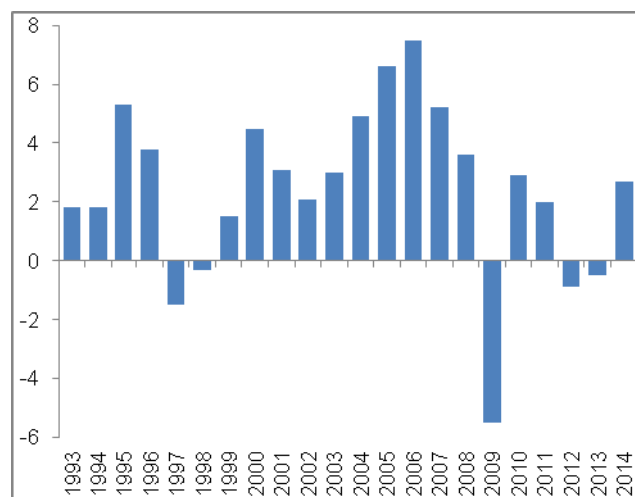
...a proti EU jako celku více než dvojnásobný

V porovnání s úhrnem za celou EU (+1,3 %) byl růst české ekonomiky v roce 2014 více než dvojnásobný, proti zemím platícím eurem – kde hrubá přidaná hodnota posílila jen o 0,9 % – dokonce trojnásobný.

Efektivita přeměny vstupů na produkt, která se zlepšuje v obdobích, kdy se ekonomice nedaří, se v letech příznivých naopak zhoršuje. Potvrdil to i rok 2014

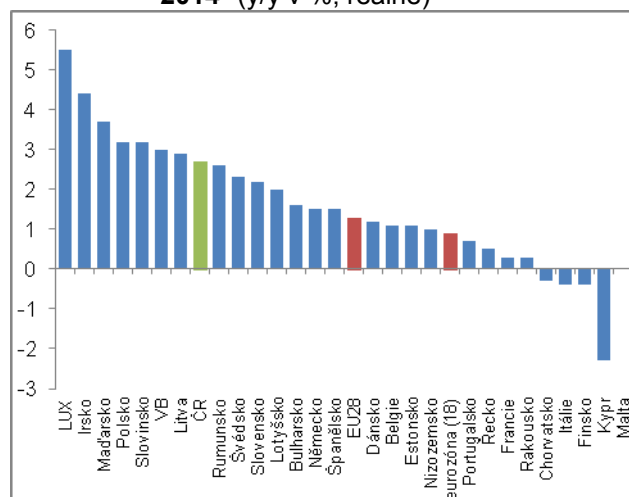
Efektivita přeměny vstupů na produkt se v roce 2014 velmi mírně zhoršila. Plyne to z podílu mezispotřeby na produkci v běžných cenách. Zatímco v roce 2013 potřebovala tuzemská ekonomika na vytvoření jedné stokoruny produkce vstupy v hodnotě 62,1 korun (například materiály, polotovary, energie, využití služby, atd.), v loňském roce 62,2 korun. V zásadě se tak potvrdil obecný jev, že tlak na efektivitu přeměny vstupů na produkt – tedy tlak na úspory ve výrobním řetězci – stoupá spíše v letech, kdy se ekonomice nedaří. To bylo typické již v roce 2008, kdy se česká ekonomika začala potýkat s problémy, zejména pak ale v roce 2009 a také v obou letech dlouhé recese 2012-2013. Naopak v letech, kdy se ekonomice daří, má efektivita přeměny vstupů na produkt tendenci se zhoršovat. Projevovalo se to v období konjunktury, v letech mírného oživení 2010-2011 a také právě v roce 2014.

Graf č. 21 **Dlouhodobý vývoj hrubé přidané hodnoty v ČR (y/y v %, reálně)**



*Pozn.: Nedostupný údaj za Maltu.

Graf č. 22 **Hrubá přidaná hodnota v jednotlivých zemích EU v roce 2014* (y/y v %, reálně)**



Zdroj: ČSÚ, Eurostat

Ze tří největších odvětví ekonomiky ČR se hrubá přidaná hodnota v roce 2014 snížila jen v jednom, a to v činnostech v oblasti nemovitostí

Vyšší zakázky ze zahraničí i z tuzemska zvedly hrubou přidanou hodnotu zpracovatelského průmyslu, ...

... silněji rostoucí spotřeba domácností ovlivnila pozitivně výkony velkoobchodu a maloobchodu

Stavebnictví vystoupilo z recese, ...

... navýšila se i hrubá přidaná hodnota primárního sektoru

K růstu ekonomiky ČR přispěl pozitivně i soubor tří odvětví s převahou veřejného sektoru

Jak je patrné z členění na sekce CZ-NACE, v roce 2014 se hrubá přidaná hodnota snížila pouze v šesti odvětvích. To byl pozitivní posun proti roku 2013, kdy klesla v deseti, ale i v porovnání s rokem 2012, ve kterém se snížila v jedenácti. Pozitivním aspektem bylo i to, že ze třech největších odvětví české ekonomiky – zpracovatelského průmyslu, velkoobchodu a maloobchodu, činností v oblasti nemovitostí – se hrubá přidaná hodnota v roce 2014 snížila jen v posledně jmenovaném, a to přitom pouze mírně (-0,3 %) a bez negativního dopadu na celkovou zaměstnanost.

Zpracovatelský průmysl, jehož výkon v letech 2012-2013 klesl o v úhrnu o 5,8 %, v roce 2014 již ožil (+5,5 %), a to jak vlivem rostoucích zakázek v zahraničí, tak díky zvyšujícím se zakázkám v tuzemsku. Jak ukazují podrobnější údaje, z významnějších segmentů se dařilo především chemickému průmyslu (CZ-NACE 20), výrobě počítačů, elektronických a optických přístrojů a zařízení (CZ-NACE 26), hutnímu průmyslu (CZ-NACE 24), ale také například výrobě elektrických zařízení (CZ-NACE 27). Výkon automobilového průmyslu (CZ-NACE 29) se vlivem rychlejšího růstu mezispotřeby než produkce o 0,7 % zmenšil, avšak nominálně – kde svoji roli sehrály i efekty slabší koruny – o 18,5 % stoupl.

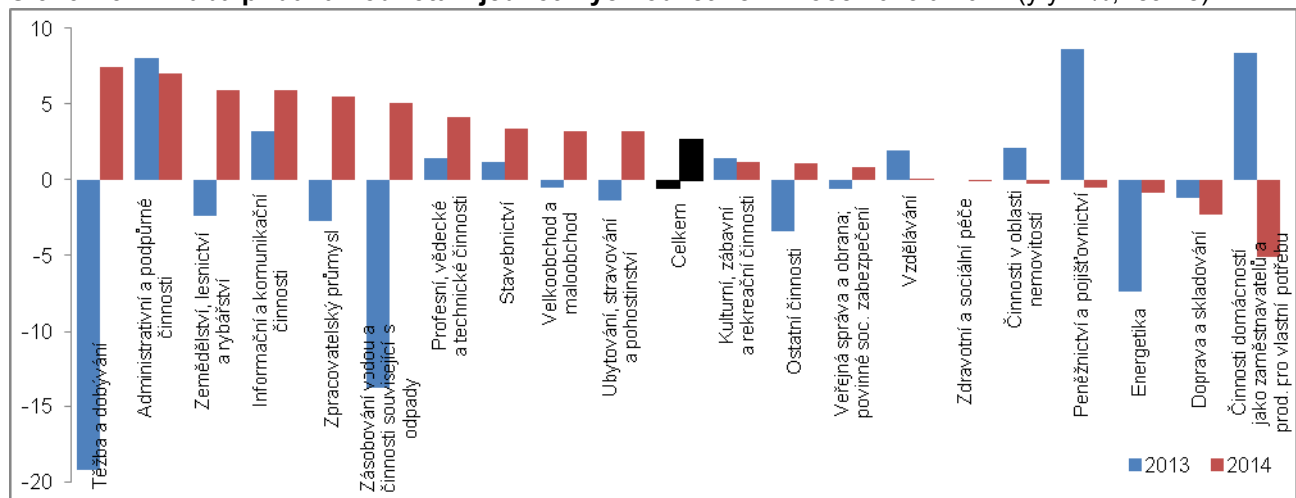
Po zpracovatelském průmyslu druhé největší odvětví v ekonomice ČR, tedy odvětví velkoobchodu a maloobchodu, si připsalo nárůst hrubé přidané hodnoty o 3,2 %. Pozitivně se na jeho výkonu podepsala zvyšující se spotřeba domácností, ale také dynamicky narůstající tuzemská poptávka po strojních investicích. Exportně zaměřeným obchodníkům napomohlo oživení v eurozóně.

Po propadu hrubé přidané hodnoty stavebnictví v roce 2011 (-6,7 %) se pokles výkonosti tohoto odvětví v roce následujícím zmínil (-3,1 %), a přestože v roce 2013 už jeho výkon stoupl (+1,2 %), za potvrzení „výstupu z recese“ se dal považovat až rok 2014 (+3,4 %). Začaly se obnovovat dříve pozastavené velké stavby financované z veřejných zdrojů, přitom narůstající celkové příjmy domácností se spolu s jejich optimismem přenášely do vyšší poptávky po stavbách pro bydlení.

Vývoj v primárním sektoru byl v roce 2014 z pohledu hrubé přidané hodnoty poměrně příznivý. V odvětví zahrnujícím zemědělství, lesnictví a rybařství vzrostl výkon díky dobré úrodě zemědělských plodin a potažmo i sklizni o 5,9 %, v těžbě a dobývání se navýšil o 7,4 %. Výkon těžby a dobývání stoupl poprvé za posledních osm let, důvodem přitom byl mírný nárůst produkce (díky nízké srovnávací základně +1,4 %), jenž byl doprovázen poklesem mezispotřeby (-2,9 %). V nominálním vyjádření, které je pro „těžbaře“ z hlediska přerozdělení hrubé přidané hodnoty na zisky a náhrady zaměstnancům podstatnější, se výkon v této části ekonomiky nicméně o 1,5 % snížil.

Na růstu české ekonomiky v roce 2014 se velmi mírně podílel i soubor tří odvětví s převahou veřejného sektoru, tedy veřejná správa a obrana (vč. povinného sociálního zabezpečení), vzdělávání a odvětví zdravotní a sociální péče. V úhrnu narostla hrubá přidaná hodnota v těchto třech odvětvích o 0,3 %, tedy stejně jako v předešlém roce.

Graf č. 23 Hrubá přidaná hodnota v jednotlivých odvětvích v roce 2013 a 2014 (y/y v %, reálné)



Zdroj: ČSÚ

2.4. Příspěvky ke změně hrubého domácího produktu a hrubé přidané hodnoty

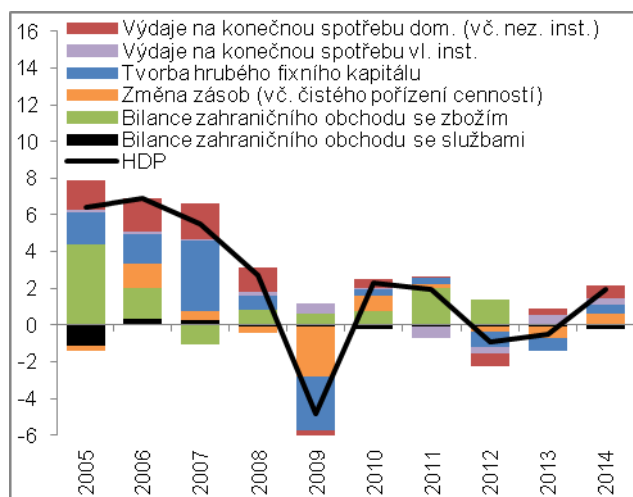
Růst ekonomiky byl v roce 2014 tažen všemi hlavními složkami domácí poptávky, ...

Podle rozkladu meziroční změny HDP – bez vyloučení dovozu určeného pro konečné užití – k růstu výkonu české ekonomiky v roce 2014 o rovná 2 % přispěly pozitivně všechny hlavní složky domácí poptávky, a to navíc v celku rovnoměrně. Růst měl tedy solidní základy. Výdaje na konečnou spotřebu domácností (vč. výdajů na konečnou spotřebu neziskových institucí sloužících domácnostem) se na něm podílely +0,7 pb., výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí k němu přispěly zhruba poloviční silou (+0,4 pb.). Investice (tvorba hrubého fixního kapitálu) přidaly slušných +0,5 pb., změna zásob (se zahrnutím čistého pořízení cenností) dokonce +0,6 pb. Zatímco výsledek zahraničního obchodu se zbožím v reálném vyjádření se proti roku 2013 téměř nezměnil – což znamená, že růst hospodářství nezrychloval, ale ani nezpomaloval – bilance zahraničního obchodu se službami se zhoršila. Byla tak jedinou složkou HDP, co se týče strany poptávky, která působila proti jeho růstu (-0,2 pb.).

... z hlediska strany nabídky se na něm podílel především zpracovatelský průmysl společně se službami

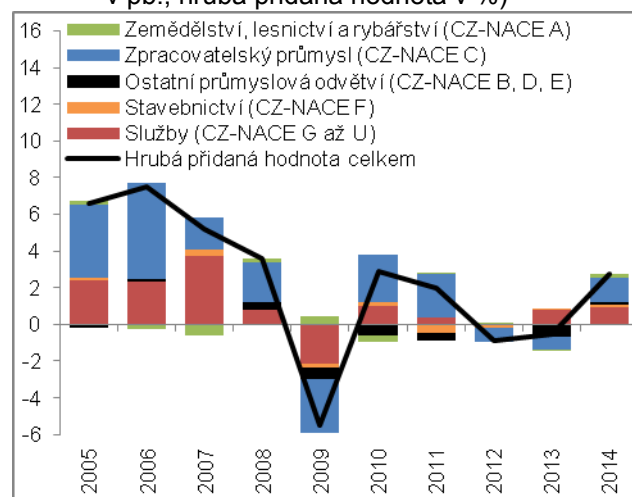
Optikou strany nabídky k růstu ekonomiky v roce 2014, tedy k navýšení celkové hrubé přidané hodnoty o 2,7 %, nejvýrazněji přispělo oživení zpracovatelského průmyslu (+1,4 pb.). Silně se na jejím růstu podílel také objemově významný terciární sektor, tedy segment sdružující odvětví tržních i netržních služeb (+0,9 pb.). Příspěvek ze strany stavebnictví se zvětšil z +0,1 pb. v roce 2013 na +0,2 pb., stejnou silou se na růstu celkové hrubé přidané hodnoty podílelo i odvětví zahrnující zemědělství, lesnictví a rybářství. Průmyslová odvětví mimo zpracovatelský průmysl (CZ-NACE B, D, E) přidala společně +0,1 pb. Na první pohled se tento příspěvek může zdát slabý, avšak s ohledem na výsledek za rok 2013 – kdy tato odvětví propadla (těžba a dobývání -19,2 %, energetika -7,4 %, zásobování vodou a činnosti související s odpady -13,8 %) a růst ekonomiky brzdila stejnou měrou jako celý zpracovatelský průmysl (-0,7 pb.) – je třeba jej hodnotit spíše pozitivně.

Graf č. 24 Příspěvky výdajových složek ke změně HDP* (y/y, reálně, příspěvky v pb., HDP v %)



*Pozn.: Příspěvky ke změně HDP bez vyloučení dovozu pro konečné užití.

Graf č. 25 Příspěvky odvětví ke změně hrubé přidané hodnoty (y/y, reálně, příspěvky v pb., hrubá přidaná hodnota v %)



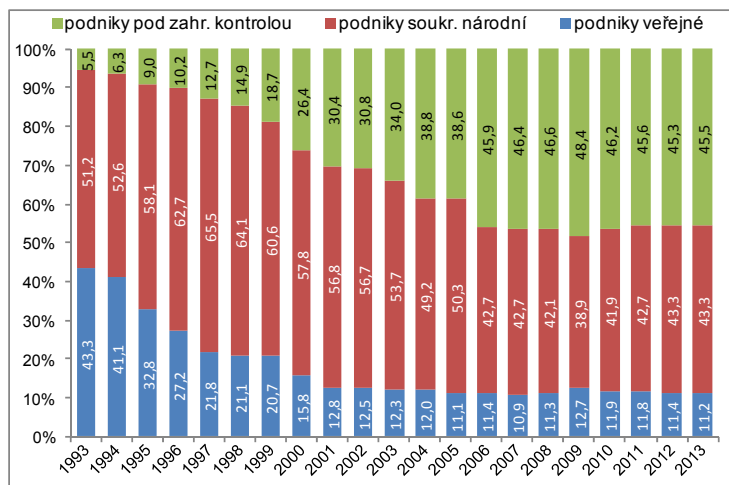
Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

3. Výkonnost nefinančních podniků

Detailnější rozbor ekonomického chování nefinančních podniků v ČR umožňují časové řady sektorových účtů

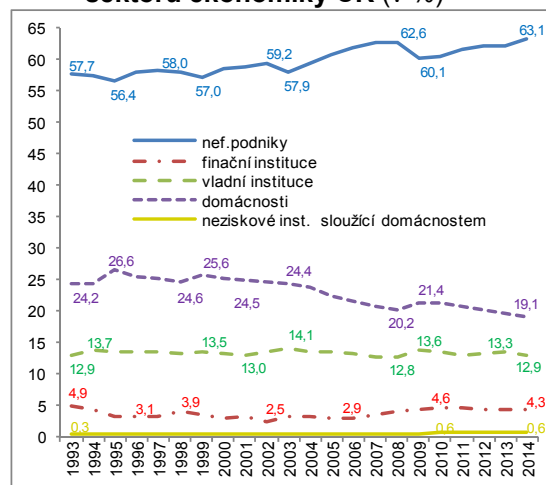
Změny ekonomického chování sektoru nefinančních podniků je možno vcelku komplexně charakterizovat sadou základních relativních ukazatelů odvozených ze sestavy tabulek národních účtů. Jejich výhodou je vedle časové srovnatelnosti i možnost porovnání se zeměmi EU, byť obvykle s jistým časovým zpožděním (v detailnějším pohledu proto nebylo zatím možné srovnání v roce 2014).

Graf **Struktura hrubé přidané hodnoty podle subsektorů nefinančních podniků v ČR (v %)**



Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Graf **Struktura hrubé přidané hodnoty podle všech institucionálních sektorů ekonomiky ČR (v %)**



Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Saldo hospodaření nefinančních podniků v ČR tradičně dlouhodobě záporné, výjimkou byl rok 2009

Z dlouhodobého pohledu není překvapivé, že nefinanční podniky v ČR podobně jako ve většině vyspělých zemí končí své hospodaření potřebou financování (jejich věřitelem bývá zpravidla finanční sektor). To platilo v tuzemské podnikové sféře především v 90. letech, kdy byly podniky v důsledku potřeby obnovy výrobních zařízení donuceny masivně investovat. Ještě v období 1998–2002 se jejich míra investic pohybovala mezi 36 až 39 % a byla nejvyšší ze všech institucionálních sektorů české ekonomiky (v dřívějším období 90. let ji převyšoval pouze finanční sektor).

V druhé polovině 90. let nevytvářely silně zadlužené nefinanční podniky dostatek vlastní zdrojů pro svoji silnou investiční potřebu a musely se dále zadlužovat, především formou půjček

Hluboké deficity hospodaření podniků v počátku druhé poloviny 90. let spočívaly mimo jiné v relativně nižších mírách hrubé marže (mj. v důsledku mělké recese ekonomiky), vysoké zadluženosti (a zní plynoucí vyšší potřeby splátek) a postupném prohlubování salda vlastnických důchodů vlivem většího odtoku dividend zahraničním vlastníkům podniků. Podniky nemohly vytvářet dostatečné zdroje, resp. úspory (míra hrubých úspor klesla v roce 1997 k 23 %) na krytí svých vysokých investičních potřeb (v období 1995–97 tak dokázaly z vlastních zdrojů pokrýt méně než dvě třetiny investic).

Po měnové krizi se výsledky hospodaření nefinančních podniků na konci 90. let zlepšily, byly ovlivněny i pokračující restrukturalizací podniků

Na sklonku 90. let se saldo hospodaření i míra samofinancování podniků výrazně zlepšily. Obnovení ekonomického růstu, ale i vnitřní strukturální změny v rámci nefinančních podniků se odrazily ve významném růstu míry marže i úspor. Při souběžně vysoké (ale stabilizované) míře investic následně vedly podstatnému snížení deficitu hospodaření podniků (čisté výpůjčky v roce 2000 klesly na 81 mld. korun, proti roku 1996 byly o téměř polovinu nižší). Zároveň probíhaly významné posuny v zaměstnanosti – a to jak v rámci sektoru nefinančních podniků (posilování vlivu podniků pod zahraniční kontrolou), tak i mimo něj (přesun pracovníků ze sektoru nefinančních podniků do finanční sféry a především do oblasti drobného podnikání). Pokračující restrukturalizace podniků udržovala vysokou míru investic. Ta dosáhla svého lokálního maxima (39 %) v roce 2001, kdy byla společně s nefinančními podniky na Slovensku zdaleka nejvyšší ze všech zemí současné EU. Přestože v tomto roce dosahovaly podniky i maximálních měr hrubých marží (nejvyšších v hodnoceném dvacetiletém období) byly to právě zesílené investice do fixního kapitálu, které opětovně zhoršily saldo hospodaření podniků (na úroveň blízkou polovině 90. let).

V době konjunktury (po vstupu ČR do EU) rostla míra marží i ziskovosti podniků...

Vstup ČR do EU dále rozšířil exportní možnosti v té době již silně otevřené české ekonomiky. Následné konjunkturální období přineslo růst míry hrubých marží i

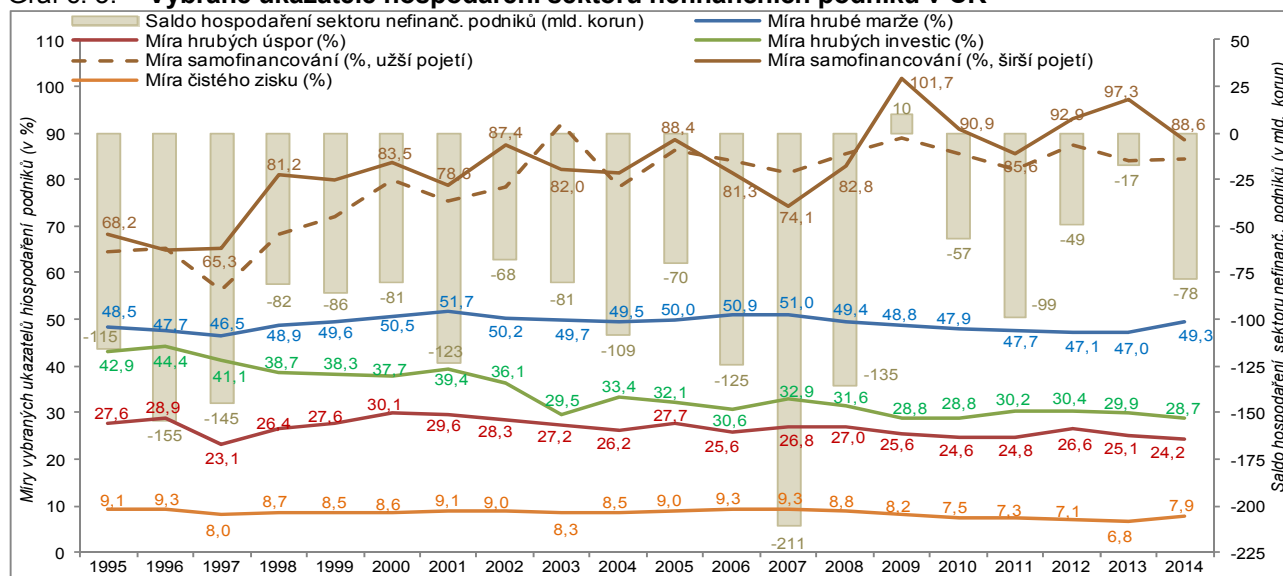
...podniky si ale nadále udržovaly významnou potřebu financování vlivem rostoucího odlivu dividend zahraničním akcionářům a také přispíváním rostoucích stavů zásob

Saldo hospodaření podniků se dostalo do nejlubšího deficitu na vrcholu konjunktury, který stimuloval investiční aktivity, ale vedl také k vysokému odlivu vlastnických důchodů, zejména do zahraničí

ziskovosti (podíl čistého provozního přebytku na celkové produkci nefinančních podniků se mezi roky 2003 a 2006 navýšil o 1 p.b., tj. na 9,3 %). Projevilo se také posílením zaměstnanosti, které bylo patrné ve všech subsektorech nefinančních podniků – vyjma veřejných podniků. Podíl podniků pod zahraniční kontrolou na celkové hrubé přidané hodnotě nefinančních podniků se přiblížil k 46 % a na této úrovni fakticky setrvává až do současnosti. Ukončení hlavní vlny restrukturalizace podniků zčásti snížilo dříve silnou investiční potřebu, míra hrubých investic nefinančních podniků však byla stále druhá nejvyšší ze všech sektorů ekonomiky ČR (po sektoru vládních institucí) a také vyšší oproti všem patnácti starším členům EU.

V roce vrcholící konjunktury (2007) dosáhl nefinanční sektor historicky dosud nejvyšší míry čistého zisku (9,3 %) plynoucího zejména z vysoké míry hrubých marží, jež atakovala úroveň z roku 2001. Rekordní byl však také schodek hospodaření, když čisté výpůjčky dosáhly 211 mld. korun. Příčinou zdánlivého nesouladu byl jak hluboký propad salda vlastnických důchodů (odliv dividend, ale i reinvestovaných zisků z přímých zahraničních investic), tak zrychlení investiční aktivity podniků, a to jak do fixního kapitálu, a tak i formou historicky nejvyššího přírůstku zásob (meziročně o bezmála 100 mld. korun).

Graf č. 3: Vybrané ukazatele hospodaření sektoru nefinančních podniků v ČR



Poznámky k výpočtu relativních ukazatelů:

Míra hrubé marže = hrubý provozní přebytek / hrubá přidaná hodnota * 100

Míra hrubých úspor = hrubé úspory / hrubá přidaná hodnota * 100

Míra hrubých investic = hrubá tvorba fixního kapitálu / hrubá přidaná hodnota * 100

Míra samofinancování (užíší pojetí) = hrubé úspory / hrubá tvorba fixního kapitálu * 100

Míra samofinancování (širší pojetí) = (hrubé úspory + saldo kapitálových transferů) / (hrubá tvorba kapitálu + čisté přírůstky půdy a nehmotných aktiv) * 100

Míra čistého zisku = čistý provozní přebytek / celková produkce * 100

Zdroj: ČSÚ (národní účty), vlastní výpočty

Hluboké recese v roce 2009 vedla u nefinančních podniků ke snížení zaměstnanosti, fixních investic a k výraznému meziročnímu poklesu stavů zásob

Hluboká recese v roce 2009 se velmi výrazně promítla do hospodaření sektoru nefinančních podniků v ČR. Hrubá přidaná hodnota zde meziročně poklesla nejvíce ze všech sektorů (nominálně o 6,4 %, v podnicích s dominancí „tuzemského“ kapitálu o celou desetinu). Tento propad byl z hlediska produktivity částečně kompenzován úbytkem zaměstnanosti (-4 %). Podniky však především omezily investice (tvorba hrubého fixního kapitálu se nominálně snížila o sedminu) a stavy zásob byly meziročně nižší o rekordních 35 mld. korun. Meziroční pokles zásob (ovšem o řád nižší) zaznamenaly nefinanční podniky také v období měnové krize na sklonku 90. let a i na konci mělky, ale dlouhé recese v roce 2013. Citelné omezení investic spolu se zastavením prohlubování dlouhodobého odlivu dividend vyústilo v málo vídané kladné saldo hospodaření, čisté půjčky nefinančních podniků činily 10 mld. korun.

V období „pokrizové“ stabilizace bojovaly podniky s klesající mírou marží, opatrnými náklady na pracovní sílu, jakož

V období 2010-2013 se podnikům podařilo obnovit mírný nominální růst hrubé přidané hodnoty (v rozpětí 0,6-3,3 %, v reálném vyjádření však přidaná hodnota v letech 2012 a 2013 zřejmě klesala, což lze nepřímou soudit z vývoje v průmyslu či maloobchodu). Došlo ke stabilizaci celkové zaměstnanosti (tempo meziročního

i v oblasti investic; dařilo se jim ale splácet dřívější půjčky

růstu nominálních vyplacených náhrad zaměstnancům se snižovalo, z 3,5 % v roce 2011 na pouhých 0,6 % v roce 2013). Nepodařilo se naopak zastavit nepřetržitě klesající míru hrubých marží, která se postupně dostala až na úroveň poloviny 90. let. Ještě citelnější byl propad míry čistého zisku, když čistý provozní přebytek činil v roce 2013 jen 6,8 % hodnoty celkové produkce).

Do citelného poklesu úrokového salda podniků (z 50 mld. korun v roce 2010 na 33 mld. korun o tři roky později) se promítlo úspěšné splácení dřívějších půjček, ale i velmi opatrný přístup k dalšímu zadlužování (u krátkodobých půjček u obchodních bank v ČR jejich nominální hodnota v průběhu roku 2013 dokonce meziročně klesala). Měličmi deficity skončily v roce 2013 i ostatní složky vlastnických důchodů. Díky opatrnému přístupu k investicím zároveň dosáhly nefinanční podniky vysoké míry samofinancování, jak z vlastních úspor (kolem 85 %), tak ze všech zdrojů akumulace (z více než 90 %) a nízkého deficitu salda hospodaření.

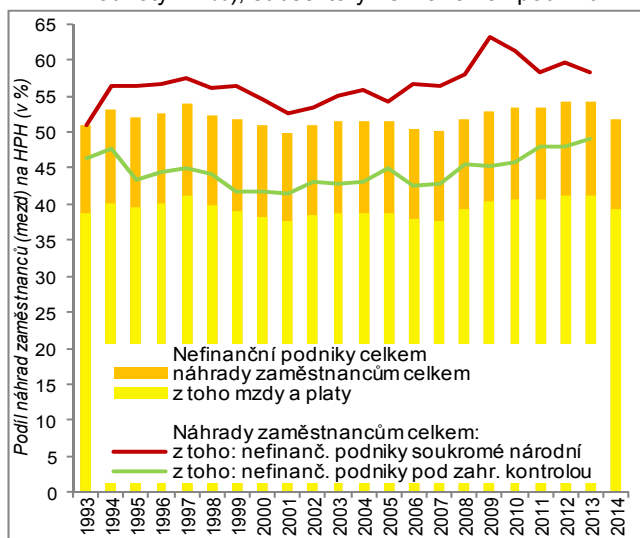
Výsledky hospodaření nefinančních podniků v roce 2014 byly ovlivněny oživením domácí i zahraniční poptávky, ale také cenovými vlivy

Nefinanční podniky byly v roce 2014 ovlivněny výrazným oživením ekonomiky, které se na rozdíl od druhé poloviny roku 2013 plně přeneslo i do širokého spektra odvětví podniků, zejména do služeb. Významnou roli sehrálo i řízené oslabení koruny (započítané na sklonku roku 2013) a také dopady změn světových cen ropy, které se promítly především do hodnot ukazatelů v nominálním vyjádření (na kterých jsou ukazatele institucionálních sektorů standardně konstruovány). V průmyslu, který se na hrubé přidané hodnotě celého sektoru nefinančních podniků podílí téměř z poloviny, rostla v roce 2014 přidaná hodnota v nominálním vyjádření meziročně o desetinu, reálně však pouze polovičním tempem. Ještě významnější cenový vliv byl patrný ve výrobě motorových vozidel, petrochemickém či tabákovém průmyslu, u služeb pak především v dopravě. Dopady cenových vlivů je možné výrazně eliminovat využitím poměrových ukazatelů.

Oživení ekonomiky v roce 2014 pomohlo přiblížit míru hrubých marží k úrovni roku 2008, vyšší zisky podniků byly doprovázeny prohloubením vlastnických důchodů

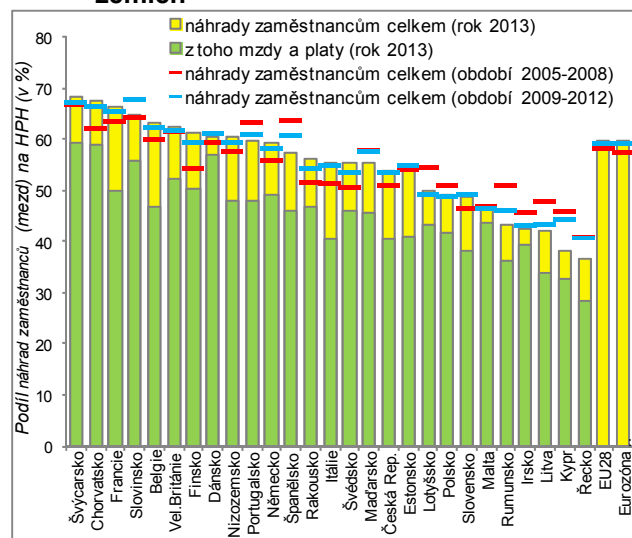
Příznivě se v roce 2014 u podniků vyvíjely jak míra hrubé marže (dosáhla nejvyšší úrovně po roce 2008), tak i míra čistého zisku (která však za dosud rekordní úrovní z let 2006-2007 stále viditelně zaostávala). Přestože investice do hrubého fixního kapitálu u nefinančních podniků meziročně nominálně o téměř 3 % vzrostly, za dynamikou přidané hodnoty zaostaly. I přesto došlo k významnému prohloubení deficitu hospodaření nefinančních podniků (na druhou nejnižší hodnotu po roce 2008), na což mělo vliv především výrazné zhoršení deficitu vlastnických důchodů (v součtu za všechny subsektory nefinančních podniků činilo v roce 2014 téměř 475 mld. korun, meziroční prohloubení o celých 100 mld.) a také výrazné snížení kladného salda u kapitálových transferů.

Graf č. 4 **Náklady práce nefinančních podniků v ČR** (podíl náhrad zaměstnancům a hrubé přidané hodnoty - v %), subsektory nefinančních podniků



Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Graf č. 5 **Náklady práce nefinančních podniků (v % HPH)* ve vybraných evropských zemích**



*Pozn.: Za EU a země Eurozóny uvedeny pouze celkové náklady práce (tj. náhrady zaměstnancům), za Portugalsko, Švýcarsko a Rumunsko údaje pouze do roku 2012.

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty



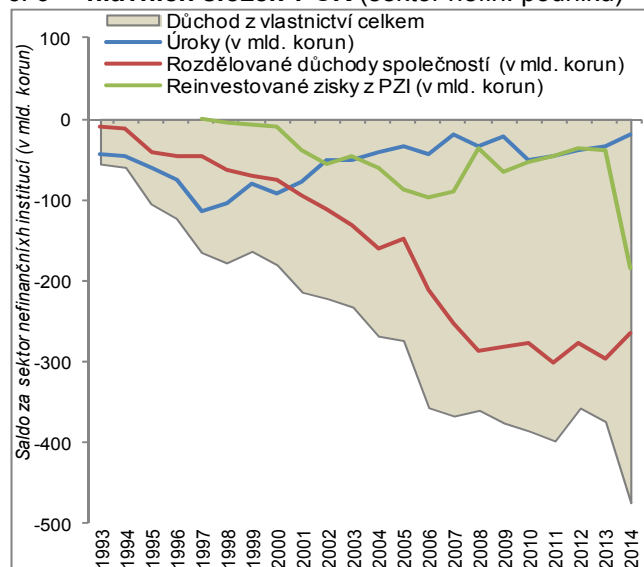
Podíl náhrad zaměstnanců na přidané hodnotě u nefinančních podniků v roce 2014 klesl, poprvé po roce 2007

Čistý provozní přebytek nefinančních podniků byl v roce 2014 meziročně v nominálním vyjádření o téměř čtvrtinu vyšší. Vedle vyšších tržeb exportních firem (podpořených slabší korunou) sehrál roli i velmi obezřetný přístup ke zvyšování mezd. Objem vyplacených mezd a platů (v konceptu národních účtů) se u nefinančních podniků nominálně zvýšil o skromná 2,2 %, bylo to však stále více než v celé ekonomice 1,9 %. To vedlo z pohledu podniků ke snížení nákladů práce (vyjádřených jako podíl celkových náhrad zaměstnancům a hrubé přidané hodnoty). Lze to zčásti chápat i jako kompenzaci za dlouhé období poznamenané recesí, kdy se podniky navzdory méně příznivému vývoji poptávky (hrubá přidaná hodnota nefinančních podniků byla v roce 2013 nominálně stále pod úrovní roku 2008) snažily udržet své klíčové zaměstnance, a to i za cenu růstu jednotkových nákladů práce.

Relativní náklady práce u podniků byly ve většině zemí EU v době recese vyšší než v předchozím konjunkturním období

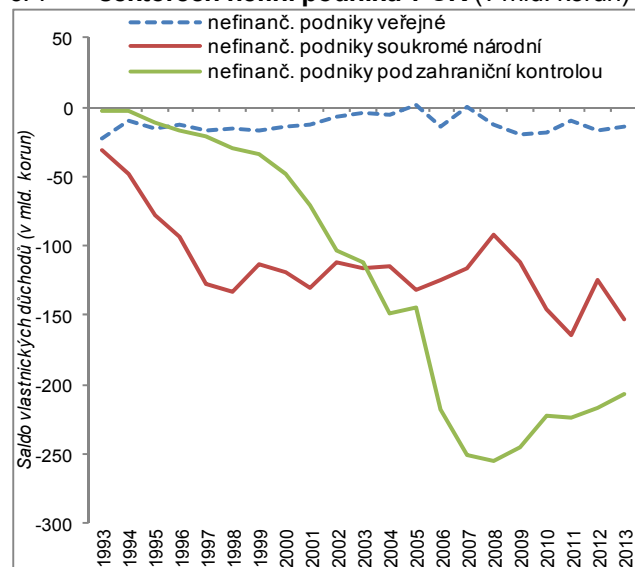
Ze srovnání nákladů práce (v konceptu národních účtů) mezi státy EU vyplývá, že v období poznamenaném recesí vyplatily nefinanční podniky ve většině států na zaměstnaneckých náhradách (v relaci k vytvořené přidané hodnotě) více než v období předchozí konjunktury (roky 2005-2008). Z významnějších ekonomik to neplatilo pouze pro Španělsko (podobně jako pro většinu menších států citelněji poznačených recesí) a Polsko (jehož ekonomika recesi odolala a vytvořená přidaná hodnota v podnicích tak zde mohla vykázat vyšší dynamiku než náklady na zaměstnance).

Graf č. 6 **Saldo vlastnických důchodů a jejich hlavních složek v ČR (sektor nefin. podniků)***



*Pozn.: Součet za subsektory nefinančních podniků
Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Graf č. 7 **Saldo vlastnic. důchodů v jednotlivých sektorech nefin. podniků v ČR (v mld. korun)**



Zdroj: ČSÚ (národní účty)

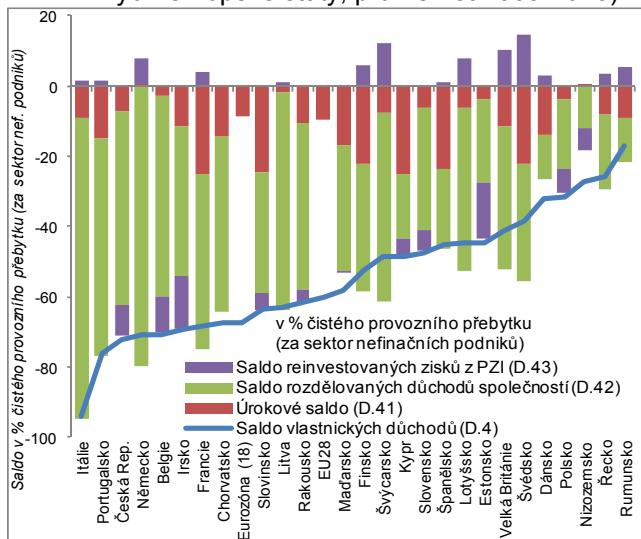
V 90. letech pokrývaly vysokou investiční potřebu podniků v ČR především půjčky od tuzemských bank, v následující dekádě především zahraniční kapitál

Obnova a modernizace výrobních kapacit nefinančních podniků v ČR byla podobně jako ve většině ostatních tranzitivních ekonomik silně závislá na přílivu zahraničního kapitálu. Zatímco ještě v 90. letech hledaly podkapitalizované tuzemské podniky zdroje nutných investic především v bankovních půjčkách, v pozdějších letech pramenily především z masivního přílivu přímých zahraničních investic (především z období 1999-2002). Vysoké úrokové míry i zadluženost podniků byly v 90. letech příčinou hlubokého záporného salda z úroků (v období recese let 1997-1998 zaplatily nefinanční podniky na úrocích v průměru ročně o 105 mld. korun více, než činily jejich příjmy z vkladů). Od roku 2001 začalo u podniků převažovat záporné saldo z rozdělených důchodů společností (především formou dividend) nad výší negativního salda plynoucího z úroků. Postupné prohlubování salda všech vlastnických důchodů se u podniků dočasně zastavilo až v roce 2012, když saldo dividend vykazovalo jistou stabilizaci již od roku 2009. K dalšímu citelnému prohloubení pak došlo v roce 2014, a to výhradně vlivem reinvestovaných zisků z přímých zahraničních investic, jejichž saldo (-185 mld. korun) se zcela vymykalo hodnotám dosaženým

Vysoký růst nominálních zisků podniků se promítl do rekordní výše reinvestovaných zisků z přímých zahraničních investic

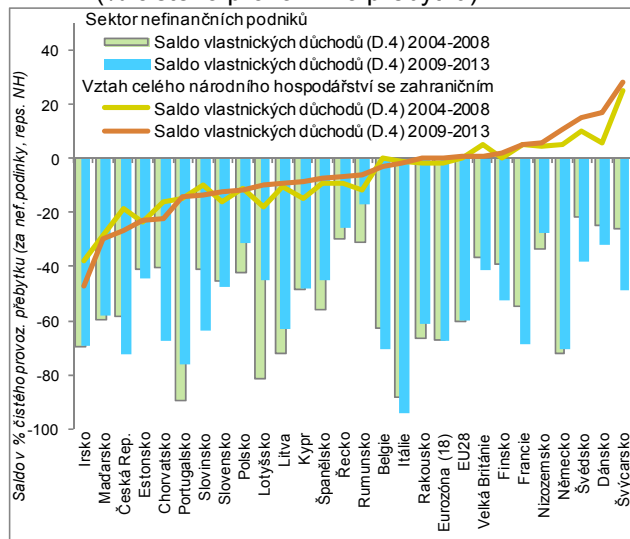
v předchozích letech. Základem pro takto vysoké „zadržené zisky“ byl především vysoký meziroční růst čistého provozního přebytku podniků (nominálně o 123 mld. korun).

Graf č. 8 Rozdíl mezi přijatými a vyplacenými vlastnickými důchody za sektor nef. inst. (% čistého provoz. přebytku tohoto sektoru, vybr. evropské státy, průměr let 2009-2013)*



*Pozn.: Za Švýcarsko a Rumunsko období 2009-2012. Údaje za Maltu nedostupné v celé časové řadě. V uskupeních EU28, a eurozóny nedostupné údaje za dílčí důchody (D.42 a D.43). Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

Graf č. 9 Rozdíl mezi přijatými a vyplacenými vlastnickými důchody v sektoru nef. inst. a v celém národním hospodářství (% čistého provozního přebytku)*



* Pozn.: Za Řecko údaj za první období 2006-2008, za Švýcarsko a Rumunsko ve druhém období za 2009-2012. Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

Nejhlubší relativní čistý odtok vlastnických důchodů ze sektoru nefinančních podniků v Itálii, vysoký též v Česku, ale i v Německu, ...

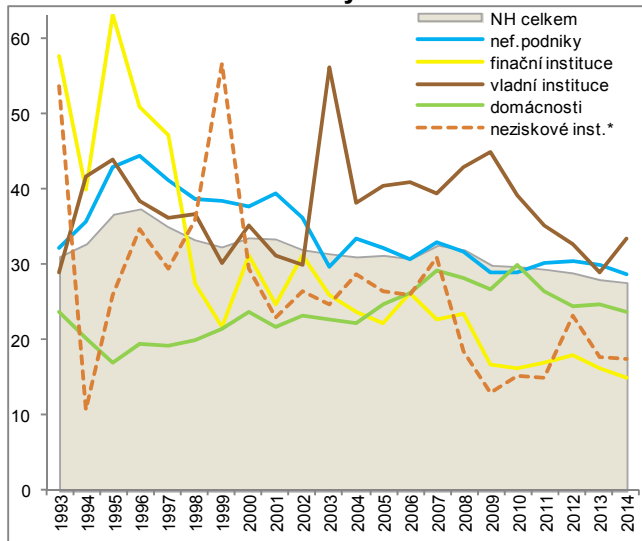
Záporné saldo vlastnických důchodů je u nefinančních podniků v zemích EU obvyklým jevem. Nejinak tomu bylo v období recese (2009-2013). Ve vztahu k čistému provoznímu přebytku podniků byla hloubka deficitu vlastnických důchodů v Itálii více než čtyřikrát vyšší než Rumunsku. Česko patřilo k zemím s nejvyšším odlivem vlastnických důchodů mimo sektor nefinančních podniků. Rozhodující složkou tvořící deficit byly ve většině zemí rozdělované důchody společností (především dividendy). Výjimku představovaly Španělsko či Kypr, kde se více projevovalo zatížení podniků splátkami úvěrů.

...z celé ekonomiky pak především v zemích střední a východní Evropy a v Irsku

Ne všechny odlivy vlastnických důchodů ze sektoru nefinančních podniků musí skončit v zahraničí (u nerezidentů). Pořadí zemí se významně promění, pokud budeme sledovat saldo vlastnických důchodů za celé národní hospodářství (resp. na účtu nerezidentů), do kterého ve většině zemí EU rozhodující měrou promlouvají právě nefinanční podniky (menší měrou i finanční instituce). Mezi státy s největším čistým „odtokem“ vlastnických důchodů (v relaci k vytvořenému čistému provoznímu přebytku) patří zejména ekonomiky střední a východní Evropy, Česku patří třetí místo po Maďarsku a Irsku. Naopak nejvyspělejší státy Evropy z vlastnických důchodů profitují, vedle Švýcarska jde především o severské státy, Německo či Nizozemsko.

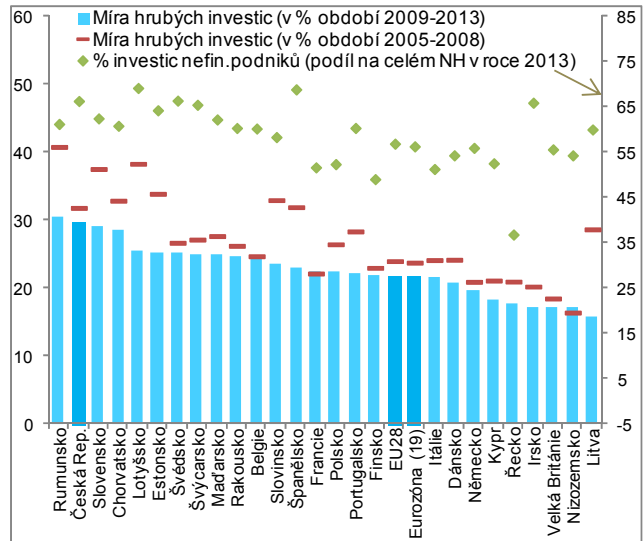


Graf č. 10 Míra hrubých investic (v %) v nefinančních podnicích a ostatních institucionálních sektorech ekonomiky ČR



*Pozn.: sloužící domácnostem
Zdroj: ČSÚ (národní účty), vlastní výpočty

Graf č. 11 Míra hrubých investic (v %) v nefinančních podnicích ve vybraných evropských zemích*

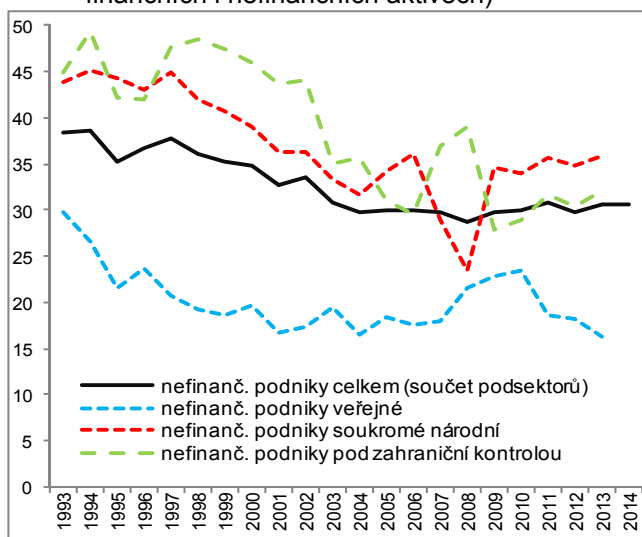


*Pozn.: Investicemi rozumíme tvorbu hrubého fixního kapitálu
Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

Rozdíly v míře investic různých druhů nefinančních podniků ve stínu významných rozdílů mezi sektory národního hospodářství

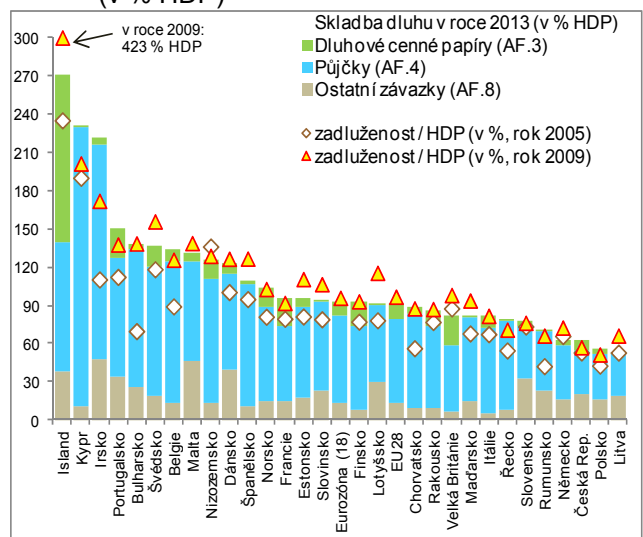
Rozdíly v míře investic mezi různými subsektory podniků jsou v ČR dlouhodobě ve stínu mnohem významnějších rozdílů v investiční aktivitě různých sektorů národního hospodářství. Míra investic v podnikové sféře klesla mírně pod úroveň celé ekonomiky pouze v krátkém období, kdy byly nefinanční podniky v ČR nejvíce zasaženy dopady recese. Naopak po celá 90. léta a také polovinu následující dekády patřily k sektorům s nejvyšší investiční aktivitou. Významně k tomu přispěly silný příliv přímých zahraničních investic a také procesy ekonomické integrace. V letech konjunktury dosahoval nejvyšší míry investic vládní sektor, jeho investiční aktivita však byla významně omezena úspornými opatřeními v letech 2010-2012. V roce 2014 však investice vládního sektoru výrazně ožily (i vlivem intenzivního dočerpávání prostředků z rozpočtu EU na konci programovacího období) a opět mírně předstihly míru investic u nefinančních podniků.

Graf č. 12 Míra zadlužení nefinančních podniků v ČR (podíl vybraných závazků* na celkových finančních i nefinančních aktivech)



*Pozn.: Součet vybraných finančních pasív v konečné rozvaze: Dluhové cenné papíry (AF.3), Půjčky (AF.4), Ostatní závazky (AF.8)

Graf č. 13 Konsolidovaný dluh nefinančních podniků* ve vybraných evropských zemích (v % HDP)



Zdroj: ČSÚ (národní účty), vlastní výpočty

4. Cenový vývoj

Přestože míra inflace v roce 2014 opět zpomalila, růst celkové cenové hladiny zrychlil. Více než v roce 2013 stouply ceny investic, zboží a služby vstupující do spotřeby vládních institucí také podražily výrazněji. Směnné relace v zahraničním obchodě se zbožím nejenže zůstaly pozitivní, ale zlepšily se více než v roce 2013.

4.1. Celková cenová hladina

Celková cenová hladina v ekonomice se v roce 2014 zvýšila o 2,5 %, nejvíce za posledních pět let

Celková cenová hladina v ekonomice, měřená implicitním deflátozem HDP bez sezónního očištění, se v roce 2014 zvýšila již potřetí. Dynamika jejího přírůstku navíc zesílila. Zatímco v letech recese 2012 a 2013 se cenová hladina zvýšila shodně o 1,4 %, v roce obnoveného růstu české ekonomiky 2014 dokonce o 2,5 %. Za celou dekádu stoupla rychleji jen dvakrát (v letech 2007 a 2009).

Zatímco pozitivní směnné relace v zahraničním obchodě se zbožím byly hnací silou růstu celkové cenové hladiny, ...

Na růstu celkové cenové hladiny v roce 2014 se podílel, stejně jako v roce předchozím, zejména příznivý vývoj cen v zahraničním obchodě. Směnné relace v úhrnu se zlepšily o 1,5 %, a to výhradně díky vyššímu růstu cen vývozu zboží (+4,0 %) proti dovozu zboží (+1,9 %). V samotném zahraničním obchodě se službami se směnné relace vlivem menšího nárůstu cen vývozu (+4,7 %) v porovnání s přírůstkem cen dovozu (+6,9 %) zhoršily (zahraniční obchod se službami tak růst celkové cenové hladiny v ČR brzdil).

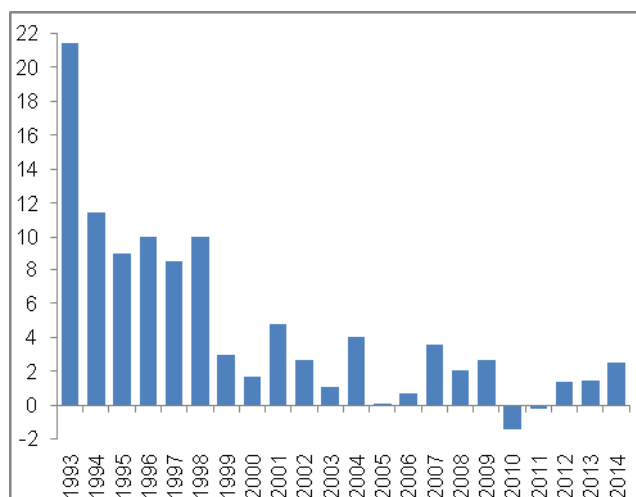
... v zahraničním obchodě se službami se směnné relace dále zhoršovaly a její růst tak brzdily

Nepříznivý cenový vývoj v zahraničním obchodě se službami nebyl ojedinělou záležitostí roku 2014. V zásadě se opakovala situace z předchozích dvou let. Rozdíl v jednotlivých letech byl ovšem v tom, že „deflační“ tlaky, které ze strany zahraničního obchodu se službami plynuly, postupně sílily. Směnné relace se totiž po jednotlivých letech 2012, 2013 a 2014 zhoršovaly stále výrazněji, postupně o 0,5 %, 1,3 % a 2,1 %.

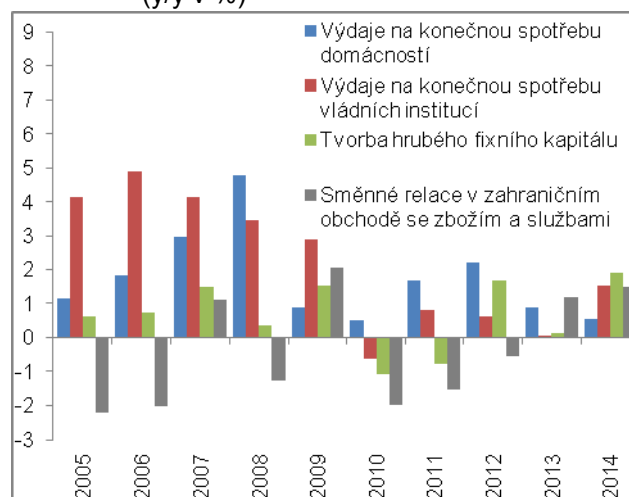
K růstu celkové cenové hladiny přispěly pozitivně i složky domácí poptávky

Přestože byl nárůst celkové cenové hladiny v roce 2014 iniciován především příznivým cenovým vývojem v zahraničním obchodě se zbožím, také složky domácí poptávky přispěly ke zvýšení cenové hladiny pozitivně. Výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí – kam patří například výdaje na obranu, správu, školství, zdravotnictví atd. – podražily po faktické stagnaci v roce 2013, kdy se zvýšily jen o 0,1 %, už o 1,5 %. Více narostly i ceny investic (tvorba hrubého fixního kapitálu). Jestliže v roce 2013 se zvýšily pouze o 0,1 %, v roce následujícím stouply – především díky zrychlenému růstu cen objemově významných investic do ICT, strojů a zařízení – o 1,9 %. K růstu cenové hladiny přispěly pozitivně také zboží a služby, jež nakupují domácnosti, a to i přesto, že přírůstek cen těchto produktů již podruhé zpomalil (+2,2 % v roce 2012, +0,9 % v roce 2013, +0,5 % v roce 2014).

Graf č. 1 Implicitní deflátoz HDP (y/y v %)



Graf č. 2 Deflátoz vybraných složek poptávky (y/y v %)



Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

4.2. Ceny pro spotřebitele

Navzdory uvolněným měnovým podmínkám klesla míra inflace v ČR v roce 2014 na pouhých 0,4 %, ...

Míra inflace v roce 2014 klesla na pouhých 0,4 %. S výjimkou roku 2003, kdy ceny pro spotřebitele prakticky stagnovaly (+0,1 %), byla vůbec nejnižší za dobu existence samostatné České republiky. Přestože Česká národní banka (ČNB) s dezinflací – která započala už v první polovině roku 2012 – bojovala setrvalým uvolňováním měnových podmínek,⁶ nedařilo se jí tento trend zvrátit. Již druhým rokem tak míra inflace nabývala hodnoty, která byla z hlediska naplňování cíle ČNB – jenž je definovaný do podoby meziročního růstu spotřebitelských cen na úrovni 2 % – nedostatečná (v roce 2013 ceny pro spotřebitele vzrostly o 1,4 %).

...příčinou nízkého růstu cen pro spotřebitele byla souhra několika faktorů. Zejména se jednalo o nepříznivý cenový vývoj v eurozóně, pokles cen energií, dobrou úrodu zemědělských plodin a napjatou politickou situaci v Evropě

Za velmi nízkým růstem cen pro spotřebitele v roce 2014 stál především nepříznivý cenový vývoj v eurozóně, který se do nadprůměrně otevřené české ekonomiky prolínal skrze ceny dovozu. Kromě toho se na nízké inflaci v roce 2014 podepsalo i zlevnění energií domácnostem (elektriny a plynu), dále velmi dobrá úroda zemědělských plodin, jež vedla k relativně nízkému nárůstu cen potravin, ale také napjatá politická situace v Evropě – uvalené restriktce na zahraniční obchod zvyšovaly nabídku dotčených produktů trhu, což se promítalo do tlaku na pokles jejich cen. Kurzová intervence ČNB (jež vedla primárně k výraznému oslabení české koruny k euru) a nadále narůstající domácí poptávka nepříznivý cenový vývoj v ČR pouze tlumily, zvrátit jej však nedokázaly.

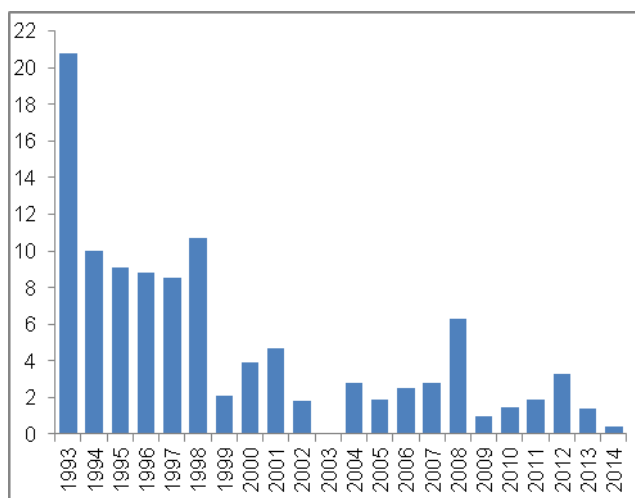
Dostupné údaje poukazují na to, že míra inflace bude nízká i v roce 2015, ...

Míra inflace zůstane s největší pravděpodobností nízká i v úhrnu za celý rok 2015. Hlavní příčiny, které na to poukazují, jsou dvě. Zaprvé, deflační vývoj v eurozóně se dle meziroční změny cen zpracovatelů na přelomu let 2014 a 2015 prohloubil, a přestože v měsících následujících deflace již slábla, zůstává vývoj cen zpracovatelů v tomto hospodářském prostoru stále v záporných číslech. Důvodem nepříznivého cenového vývoje do ČR – navíc umocněný tím, že efekt výrazného oslabení koruny k euru v prosinci 2014 vyprchal – tak trvá. Zadruhé, na světovém trhu s komoditami došlo ve druhém pololetí 2014 k výraznému propadu cen ropy a zemního plynu. I když pokles jejich cen v roce 2015 už dále nepokračoval, ceny ropy i zemního plynu jsou meziročně stále výrazně nižší. Prvotní náraz v podobě poklesu cen pohonných hmot se již v cenách pro spotřebitele projevil, avšak druhotný – kdy výrobci reflektují nižší náklady i v konečných cenách – budou ceny zřejmě vstřebávat dlouhodoběji.

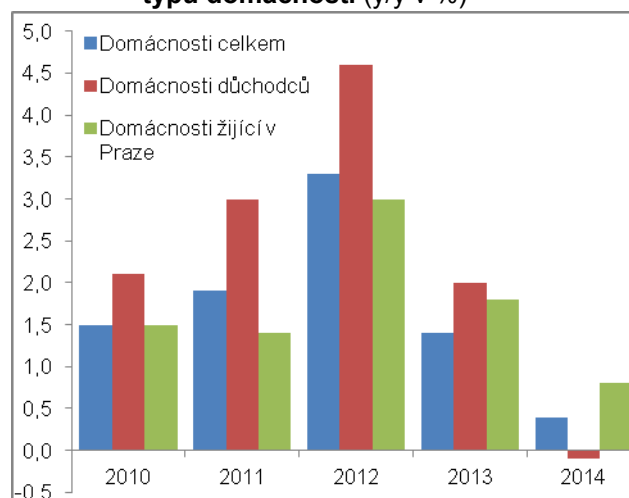
... v úhrnu za prvních šest měsíců roku ceny pro spotřebitele vzrostly meziročně jen o 0,4 %

Jak dokládají údaje o inflaci z prvních šesti měsíců roku 2015, meziroční růst spotřebitelských cen je i přes pozvolné navyšování dynamiky stále střídavý.

Graf č. 3 Ceny pro spotřebitele (y/y v %)



Graf č. 4 Ceny pro spotřebitele dle jednotlivých typů domácností (y/y v %)



Zdroj: ČSÚ

⁶ ČNB dlouhodobě snižovala základní měnově politické sazby (diskontní, repo, lombardní), za něž obchoduje spolu s komerčními bankami likviditu, v listopadu 2013 navíc využila dodatečného nástroje měnové politiky a zasáhla proti české koruně.

Z levnějších energií v roce 2014 těžily hlavně domácnosti důchodců

Vývoj cen pro spotřebitele, tak jak je zachycován mírou inflace, je vývojem za domácnosti celkem, a tedy vývojem průměrným. Konkrétní typy domácností (například domácnosti žijící v Praze, domácnosti důchodců) ovšem cenovou dynamiku pociťují odlišně, velmi přitom záleží na konkrétní struktuře jejich vydání, tedy na tom, jakou část svých výdajů vyčleňují na pořízení konkrétního zboží nebo služby. Zatímco tak míra inflace v roce 2014 dosáhla 0,4 %, domácnosti žijící v Praze zaznamenaly růst cen o 0,8 %. Naproti tomu domácnosti důchodců těžily z 0,1 % poklesu. Co konkrétně za touto disproporcí stálo? Především výrazné zlevnění energií⁷. Na ty totiž domácnosti celkem vynakládají 10,3 %⁸ svých celkových vydání, domácnosti žijící v Praze ale jen 8,4 %, proto se jich pokles cen energií dotkl méně. Naproti tomu domácnosti důchodců na ně vynakládají výrazně vyšších 15,9 % z celkových vydání. Logicky tak z jejich zlevnění těžily mnohem intenzivněji.

Ceny potravin stouply v roce 2014 jen o 2,3 %, výrazně méně než ve třech letech předchozích, ...

Potraviny, za které si tuzemští spotřebitelé museli v roce 2011 připlatit 4,4 %, v roce 2012 dokonce 6,6 % a v roce 2013 stále vysokých 5,4 %, zdražily v roce 2014 už jen o 2,3 %. Důvodem tohoto jen mírného pohybu směrem vzhůru – v kontextu předchozích tří let ojedinělého, avšak pro domácnosti jistě příznivého – byla zejména dobrá úroda zemědělských plodin, která významně stlačila ceny rostlinné výroby (-10,3 %). Ty se příznivě promítly v nákladech potravinářů, a v logice věci i v cenách jejich produkce. V úhrnu tito výrobci (podle výrobní klasifikace CZ-CPA producenti potravinářských výrobků, nápojů a tabáku) zlevnili o mírných 0,3 %. Dynamika růstu cen potravin v obchodech tak mohla klesnout.

... přitom nebyť pokračujícího nárůstu cen dovozu, jejich dynamika mohla být ještě příznivější

Cenová dynamika ve výrobním řetězci naznačuje, že nebyť pokračujícího nárůstu cen dovozu potravin (vč. živých zvířat; v roce 2014 i vlivem slabší koruny růst o 4,4 %), mohl být přírůstek cen potravin v tuzemských obchodech ještě nižší.

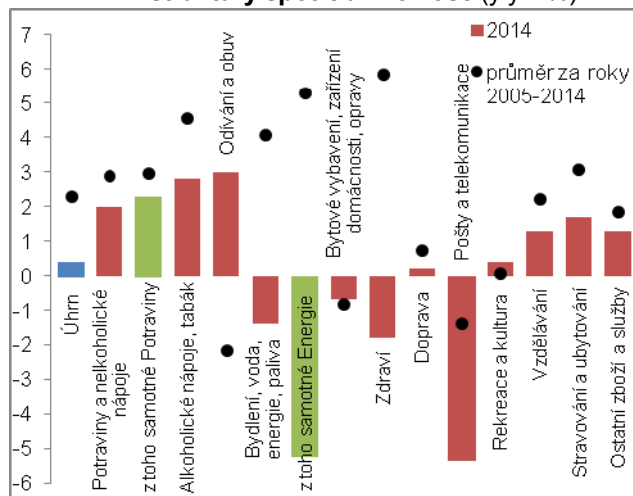
Energie pro domácnosti zlevnily o 5,2 %. Takto výrazný pokles cen neměl v historii ČR obdoby

Energie, na které domácnosti vynakládají zhruba desetinu svých celkových vydání, zlevnily v lednu 2014 v meziměsíčním srovnání výrazně, a to o 4,4 %. V úhrnu za celý rok 2014, v porovnání s rokem předchozím, byly jejich ceny nižší dokonce o 5,2 %. Ceny energií se snížily poprvé od roku 2010 (-0,5 %), a to zejména díky poklesu ceny elektřiny (-10,3 %; snížila se cena regulované i neregulované složky), ale také plynu (tzv. „plyn ze sítě“ zlevnil o 2,6 %).

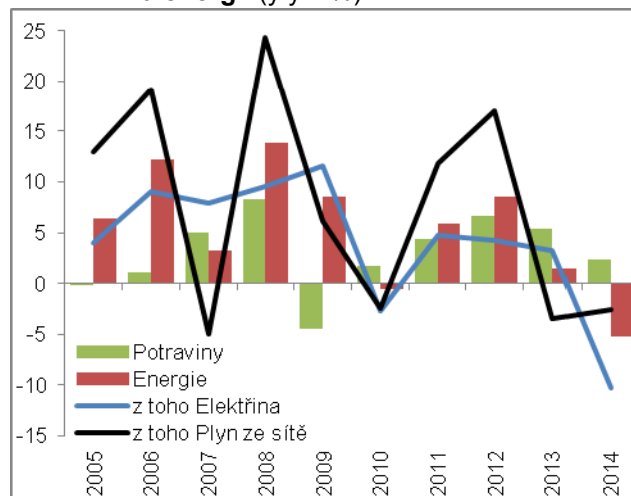
Od vstupu ČR do EU podražily potraviny zhruba o třetinu, energie dokonce o dvě třetiny

Proti roku 2004 narostly ceny pro spotřebitele v ČR v úhrnu o 25,6 %. Samotné potraviny a energie – tedy nezastupitelné složky spotřeby, na jejichž cenovou dynamiku je společnost značně citlivá – podražily ovšem nadprůměrně. Jejich ceny stouply o 33,6 % v případě potravin, energie zdražily dokonce o 67,3 %.

Graf č. 5 Ceny pro spotřebitele z hlediska struktury spotřebního koše (y/y v %)



Graf č. 6 Dlouhodobý vývoj cen potravin a energií (y/y v %)



Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

⁷ Energie = elektrická a tepelná energie, plyn a ostatní paliva. Jedná se tedy o energii využívanou v domácnosti.

⁸ Struktura spotřebního koše jednotlivých typů domácností odpovídá vahám roku 2012.



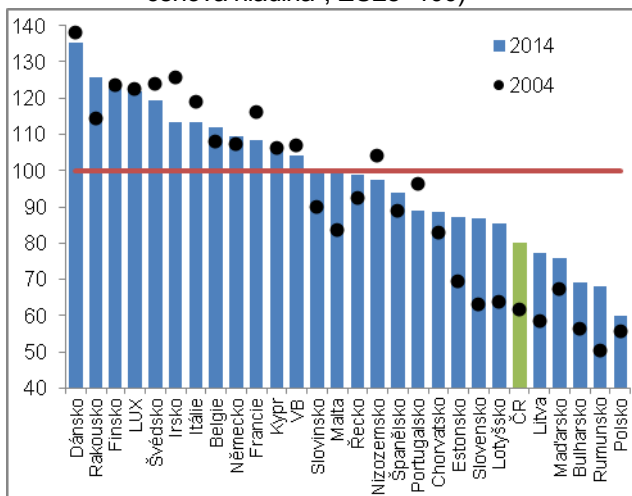
Vývoj cen potravin i energií byl v ČR v roce 2014 příznivý i z pohledu komparativní cenové hladiny. Zatímco cenová úroveň potravin se snížila z 82,7 % průměru EU na 80,2 %, ...

Jak vyplývá z ukazatele komparativní cenové hladiny, ceny potravin jsou v České republice navzdory dlouhodobému zdražování stále nižší než v průměru za celý hospodářský prostor Evropské unie. V samotném roce 2014 se cenová úroveň potravin v tuzemsku dokonce snížila na 80,2 % průměru EU, když v roce 2012 i 2013 byla na úrovni 82,7 %. Za nižší ceny než v ČR bylo možné potraviny v roce 2014 pořídit už jen v pěti jiných unijních zemích, v „nejlevnějším“ Polsku zhruba o čtvrtinu. V „nejdražší“ zemi EU, co se týče potravin, tj. v Dánsku, bychom si za ně naopak přibližně dvě třetiny připlatili.

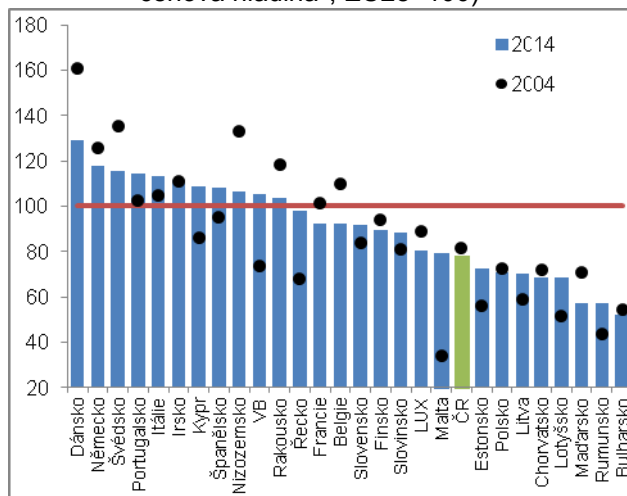
...v případě energií z 86,9 % dokonce na 78,1 %

Ceny energií, které byly v ČR v letech 2008 až 2011 vyšší, než odpovídalo průměrné úrovni Evropské unie, se v letech následujících vůči unijnímu průměru vyvíjely již příznivěji. Jestliže v roce 2011 český spotřebitel platil za energie o 4,1 % více než průměrný obyvatel EU, v roce 2012 o 9,4 % méně a v roce 2013 dokonce o 13,1 %. Také v roce 2014 se tato relace vyvíjela pro české spotřebitele dobře – v porovnání s EU byly ceny energií v tuzemsku nižší už o 21,9 %.

Graf č. 7 Ceny potravin v zemích EU (komparativní cenová hladina*; EU28=100)



Graf č. 8 Ceny energií v zemích EU (komparativní cenová hladina*; EU28=100)



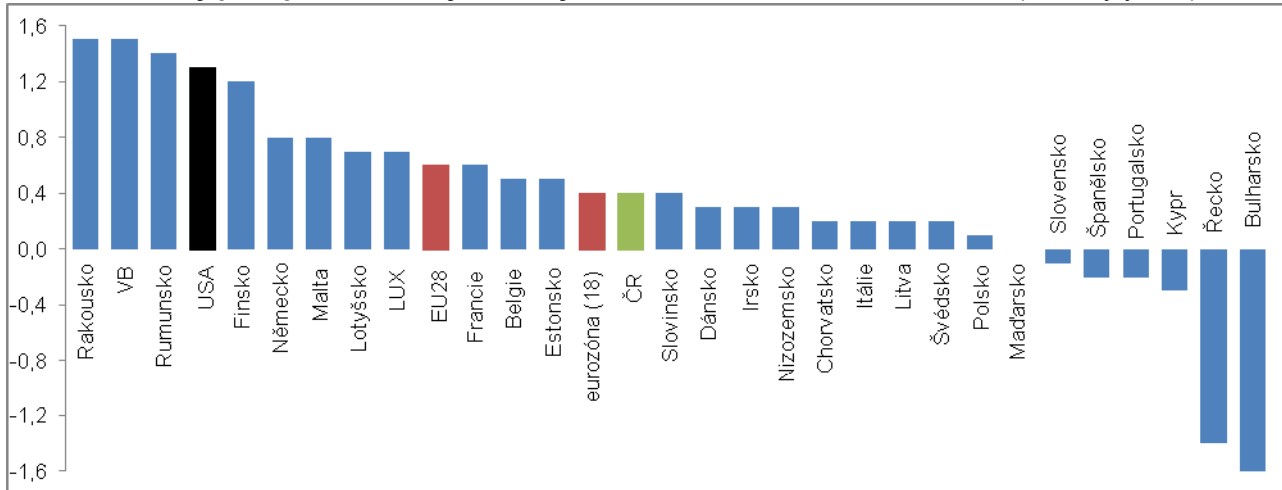
*Pozn.: Komparativní cenová hladina vyjadřuje, o kolik je vybraný produkt v dané zemi (oblasti) levnější, respektive dražší, v porovnání s jinou zemí (oblastí).

Zdroj: Eurostat

Ceny pro spotřebitele stouply v ČR v roce 2014 o něco pomaleji než v EU a výrazně pomaleji než v USA

Růst spotřebitelských cen v ČR v roce 2014, dosahující +0,4 % i podle harmonizovaného indexu spotřebitelských cen (HICP), byl v evropském kontextu v zásadě průměrný. Ceny v tuzemsku stouply stejně jako v zemích platících eurem a o 0,2 pb. méně než Evropské unii jako celku, jejíž výsledek vylepšil nadprůměrný růst cen ve třetí největší unijní ekonomice, tj. ve Velké Británii. V porovnání se svižně rostoucí ekonomikou USA, kde se ceny zvýšily o 1,3 %, byl přírůstek cen pro spotřebitele v ČR zhruba třetinový.

Graf č. 9 Ceny pro spotřebitele v jednotlivých zemích EU a v USA v roce 2014 (HICP, y/y v %)



Zdroj: Eurostat

Genový vývoj se v roce 2014 zhoršil ve všech zemích EU, výjimkou bylo pouze Lotyšsko

V drtivé většině zemí EU byl cenový vývoj v roce 2014 méně příznivý než v roce předchozím. Světlou výjimkou bylo jen Lotyšsko, kde ceny pro spotřebitele v roce 2013 stagnovaly, avšak v roce 2014 již o 0,7 % stouply.

Šest unijních zemí v deflaci, ...

K nejrazantnějšímu snížení dynamiky spotřebitelských cen ze všech dvaceti osmi zemí EU došlo v Estonsku (z +3,2 % v roce 2013 na +0,5 v roce 2014), dále pak v Nizozemsku (z +2,6 % na +0,3 %) a v Chorvatsku (z +2,3 % na +0,2 %). Značný pokles přírůstku spotřebitelských cen zasáhl rovněž Bulharsko, avšak vzhledem k tomu, že zde ceny už i v roce 2013 rostly jen velmi málo (+0,4 %), propadlo se Bulharsko do hluboké deflace (-1,6 %). Pokles cen v meziročním srovnání, i když ne tak výrazný jako v Bulharsku, zasáhl ovšem i dalších pět unijních zemí. Potýkalo se s ním Slovensko (-0,1 %), Portugalsko (-0,2 %), Španělsko (-0,2 %) a Kypr (-0,3 %), druhým rokem v řadě – a to s prohlubující intenzitou – ceny klesaly v Řecku (-0,9 % v roce 2013, -1,4 % v roce 2014).

V deflaci bylo v roce 2014 nejvíce unijních zemí v historii, tedy od roku 1997, od kdy jsou meziroční změny cen pro spotřebitele v pojetí HICP sledovány.

... ani jedna z ekonomik EU nezaznamenala inflaci překračující 1,5 %

Jestliže se šest ekonomik EU potýkalo s deflací a přitom v Maďarsku ceny stagnovaly, pak pouze v jednadvaceti zemích EU stouply. Jejich přírůstky ale byly velmi slabé. Nejvyšší nárůst cen, a to pouze o 1,5 %, byl patrný ve Velké Británii a v Rakousku. O 1,4 % zboží a služby podražily v Rumunsku (tedy v zemi, která ještě v roce 2004 bojovala s dvoucifernou inflací), o 1,2 % ve Finsku. Zbývající země EU evidovaly růst spotřebitelských cen v rozmezí od +0,1 % (Polsko) do +0,8 % (Německo a Malta).

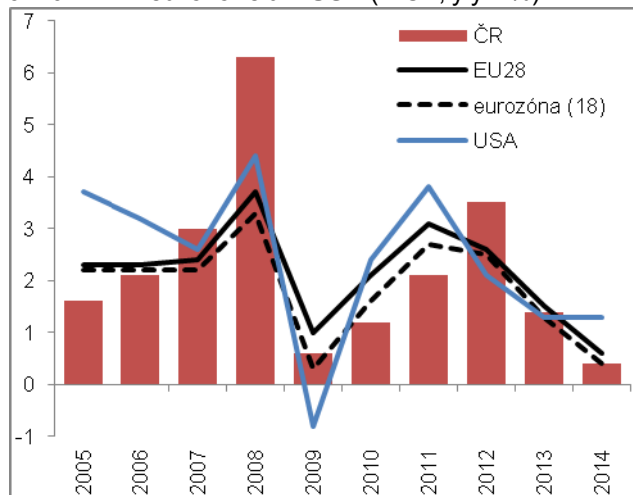
Evropská centrální banka s dezinflací bojuje, ...

Co se týče přírůstku spotřebitelských cen v eurozóně jako celku, jeho dynamika zpomalovala od první poloviny roku 2012, tedy podobně jako v ČR. A stejně jako v Česku – kde dezinflaci čelila tuzemská měnově politická autorita, tedy ČNB – s dezinflací v eurozóně bojovala měnově politická autorita pro tento hospodářský prostor, tedy Evropská centrální banka (ECB).

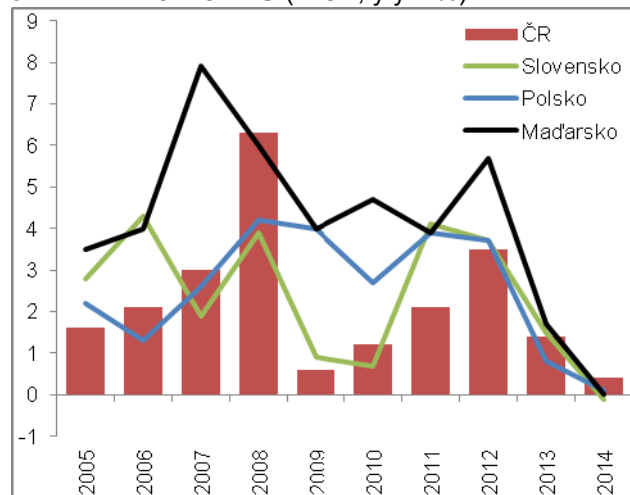
... a to jak standardními opatřeními, tak opatřeními nestandardními

V průběhu roku 2014 přistoupila ECB ke třem hlavním měnově politickým opatřením, které měly nepříznivý vývoj cen v eurozóně zvrátit. Zaprvé, snížila úrokové sazby, za které obchoduje s komerčními bankami likviditu (hlavní refinanční sazbu stanovila na 0,05 %, tedy na faktickou nulu, depozitní sazbu – za kterou si u ECB mohou banky ukládat volnou likviditu tzv. „přes noc“ – srazila dokonce do záporného pásma). Zadruhé, začala komerčním bankám poskytovat „dlouhodobou“ likviditu. Zatřetí, přistoupila k nákupům krytých dluhopisů a tzv. ABS instrumentů. Dezinflační vývoj se jí ale zvrátit nedařilo, a tak se v lednu 2015 rozhodla podpořit ekonomiku dalším opatřením. Oznámila, že bude (po vzoru amerického FEDu) nakupovat vládní dluhopisy, tedy provádět politiku známou pod pojmem „kvantitativní uvolňování“. Spuštěna byla v březnu.

Graf č. 10 Ceny pro spotřebitele v ČR, EU28, eurozóně a v USA (HICP, y/y %)



Graf č. 11 Ceny pro spotřebitele ve vybraných zemích EU (HICP, y/y %)



Zdroj: Eurostat



4.3. Ceny výrobců

Zemědělské výroby zlevnily v roce 2014 sice výrazně méně než v roce 2009, i tak ovšem tento cenový pokles stačil na to, aby skrze výrobní řetězec zmenšil přírůstek cen potravin a tedy i vlastní inflaci

Levněji než před rokem se vykupovaly všechny druhy sledovaných obilovin, ale také řepka, brambory, zelenina, ovoce

Ceny mléka stouply v roce 2014 o 13,1 %...

...a výraznou měrou přispěly k tomu, že úhrnné zisky zemědělců meziročně vzrostly o tři desetiny

Pokles cen průmyslových výrobců v roce 2014 způsoben pokračujícím snižováním cen uhlí a lednovým zlevněním elektřiny a plynu

Ceny zemědělských výrobců se snížily poprvé od roku 2009. Zatímco tehdy k propadu cen přispěla jak rostlinná, tak živočišná výroba, v roce 2014 to byla pouze rostlinná výroba. Také z tohoto důvodu byl pokles cen mnohem méně výrazný – jestliže v roce 2009 ceny zemědělských výrobců klesly o čtvrtinu, v roce 2014 jen o 3,7 %. I tento pokles, v porovnání s rokem 2009 pouze mírný, ovšem stačil na to, aby skrze výrobní řetězec snížil dynamiku cen potravin v obchodech (zeleniny, ovoce, ale také například pečárenských výrobků a obilovin) a tím přispěl k pokračující dezinflaci.

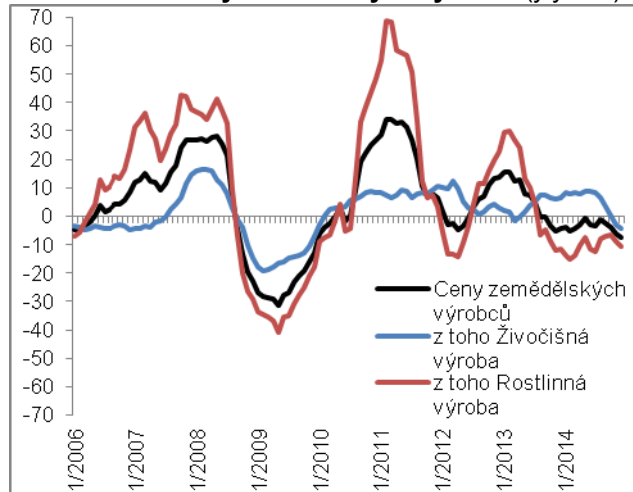
Rostlinná výroba, která v roce 2013 podražila o 5,1 % a její ceny tak byly historicky vůbec nejvyšší (v porovnání s rokem 2005 o tři čtvrtiny), v roce 2014 o 10,3 % zlevnila. Hlavním důvodem, který za tímto poklesem stál, byla dobrá úroda, a to nejen ve světě, ale i v samotné ČR. Tak například výnosy obilovin narostly o 17,2 %, řepky o 14,6 %, brambor – kterých se v roce 2013 vlivem nepříznivého počasí urodilo velmi málo – dokonce o 25,8 %. Takto vysoké růsty výnosů, při relativně malé změně osevních ploch, logicky vedly k nárůstu nabídky produktů na trhu, a v logice věci k tlaku na pokles cen. Obiloviny se tak vykupovaly o 14,0 % levněji než v roce předchozím, řepka o 11,2 % a brambory o 10,4 %. Snížily se ale i ceny zeleniny a zahradnických produktů (-5,3 %), zlevnilo také ovoce (-12,8 %).

Ceny živočišné výroby pokračovaly v trendu nastoleném v roce 2010 i nadále, zvýšily se o 4,9 %. Zatímco v roce 2013 k jejich zvýšení pozitivně přispěly rostoucí ceny hospodářských zvířat i mléka, v roce 2014 již výkupní ceny hospodářských zvířat klesly (-1,5 %). To ale neplatilo pro mléko, jeho ceny narostly – zřejmě zejména vlivem silné poptávky po výrobcích z mléka ve světě – o poměrně vysokých 13,1 %.

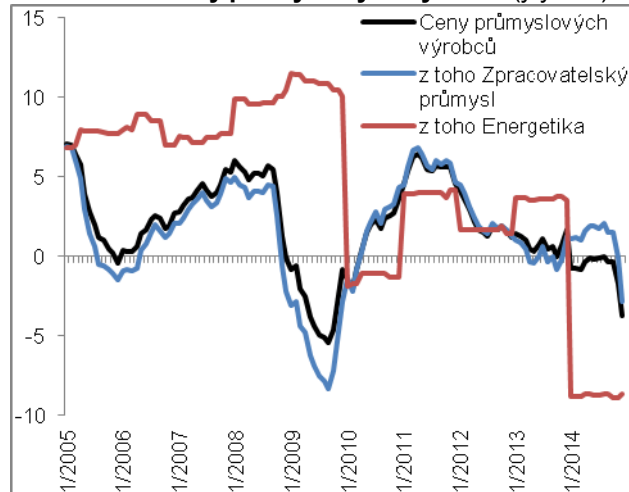
Výrazný nárůst cen mléka v roce 2014 byl jednou z příčin toho, že zemědělci mohli rok 2014 označit za rok úspěšný. Podle předběžných výsledků souhrnného zemědělského účtu dosáhly úhrnné zisky zemědělců v pojetí čistého provozního přebytku a smíšeného důchodu nominálně 29,3 mld. korun, nejvyšší hodnoty od roku 1998, od kdy jsou srovnatelné údaje k dispozici. V meziročním srovnání stouply o tři desetiny.

Dezinflačním směrem přispíval v roce 2014 i cenový vývoj v průmyslu. Ceny v této části výrobního řetězce klesly o 0,8 %, poprvé za posledních pět let. Zatímco v roce 2009 byl pokles cen v průmyslu (-3,1 %) iniciován ojedinělým snížením cen uhlí a hlubokým propadem cen ropy na světovém komoditním trhu (barel ropy Brent zlevnil během druhé poloviny roku 2008 ze zhruba 130 amerických dolarů na pouhých 40), v roce 2014 již několik let trvajícím poklesem cen uhlí a poměrně výrazným lednovým zlevněním v energetice. To se týkalo – stejně jako v případě domácností – elektřiny i plynu.

Graf č. 12 Ceny zemědělských výrobců (y/y v %)



Graf č. 13 Ceny průmyslových výrobců (y/y v %)



Zdroj: ČSÚ

Posilující poptávka a slabší koruna, to jsou dva hlavní faktory stojící za vyšším růstem cen ve zpracovatelském průmyslu

Navzdory tomu, že ceny v průmyslu v roce 2014 o 0,8 % klesly, výroby samotného zpracovatelského průmyslu o 1,0 % podražily. Ceny zpracovatelů se zvýšily už popáté, přitom dynamika jejich přírůstku v porovnání s rokem předchozím narostla (v roce 2013 +0,2 %). Lze se domnívat, že na vyšším růstu cen zpracovatelů než v roce předchozím participovala posilující poptávka, ale také slabší koruna. Ta se promítala do cen vstupů (zpracovatelé za suroviny a meziprodukty z dovozu platili v korunovém vyjádření více; vzhledem k tomu, že mnoho obchodů na tuzemském trhu probíhá v eurech, pak jim zřejmě podražily i vstupy pocházející od domácích producentů) a v logice věci se zrcadlila i v cenách výstupu. Navíc, jestliže výrobně zaměřeným zpracovatelům narostly díky slabší koruně příjmy z vývozu, pak nelze vyloučit, že měli zájem dosáhnout vyšších příjmů i z prodejů na tuzemském trhu. I tento efekt tak mohl stát za zrychleným růstem cen zpracovatelů.

Ze zpracovatelů zlevnili jen producenti koxu a rafinovaných ropných produktů (vlivem nižších nákladů na zakoupení ropy ve druhé půlce roku), producenti základních farmaceutických výrobků a potravinářů

Z klasifikace CZ-CPA je zřejmé (dle subsekcí), že v roce 2014 své ceny nadprůměrně zvýšili výrobci dopravních prostředků (+3,5 %), ale také na ně částečně navázali producenti obecných kovů a kovodělných výrobků (+2,4 %) nebo pryžových a plastových výrobků (+1,5 %). O 1,2 % narostly ceny producentů PC, elektronických a optických přístrojů. Z méně významných (co se týče podílu na celkové hrubé přidané hodnotě ekonomiky) ztatečně podražily firmy, jejichž činnost spočívá ve zpracování dřeva, výrobě papíru a v tisku (+3,6 %), nadprůměrně ceny narostly i výrobcům textilu, oděvu a usní (+2,4 %). Ve zbývajících subsekcích se ceny zvýšily podprůměrně, přímo zlevnili ovšem jen výrobci koxu a rafinovaných ropných produktů (-1,9 %), základních farmaceutických výrobků (-1,6 %), mírně pak potravinářů (-0,3 %).

Ceny stavebních prací vzrostly v roce 2014 poprvé za posledních pět let, ...

Čtyři roky trvající pokles cen stavebních prací se v roce 2014 již zastavil. Proti roku 2013 se ceny zvýšily o 0,5 %, v porovnání s rokem 2009 nicméně setrvaly o rovná 2 % nižší.

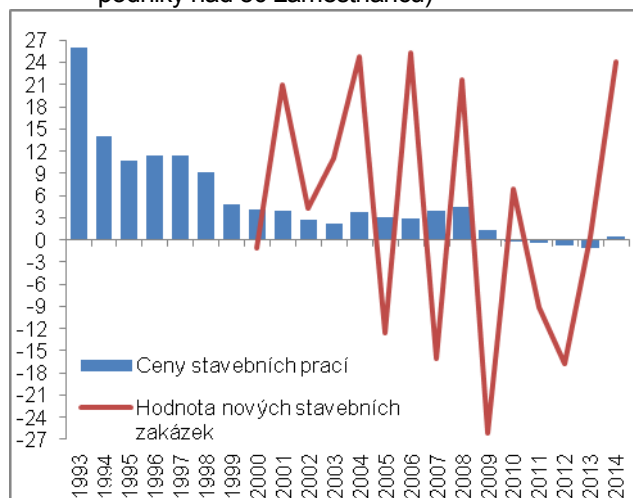
... jejich přírůstek byl ale pouze střídavý

Jestliže v letech konjunktury české ekonomiky 2004-2008 narůstaly ceny stavebních prací v průměru o 3,6 % za rok, v roce obnoveného růstu 2014 jen zhruba sedminovým tempem. Firmy si i přes opětovné posílení poptávky po stavebních činnostech větší zdražení nemohly dovolit. Stavebnictví totiž i nadále zůstávalo odvětvím vysoce konkurenčním, a to i přesto, že se během let 2009 až 2014 počet aktivních firem ve stavebnictví (těch, které evidují 20 zaměstnanců a více) zmenšil téměř o čtvrtinu (z 2,69 tis. firem na konci roku 2008 na 2,08 tis. firem na konci roku 2014).

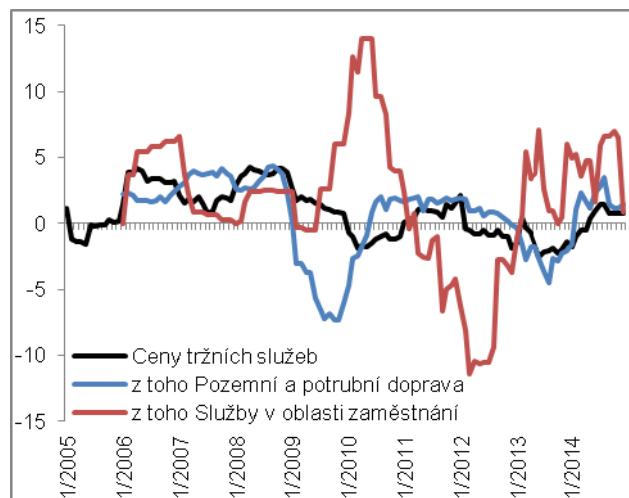
Ceny budov a inženýrských děl rostly zhruba stejně

Nárůst cen stavebních prací v roce 2014 byl rovnoměrně rozprostřen mezi budovy (+0,5 %) a inženýrská díla (+0,4 %). Zatímco ceny samotných nebytových budov stouply o 0,6 %, bytových o 0,4 %. Z inženýrských děl nejvíce narostly ceny dopravních staveb (+0,5 %).

Graf č. 14 **Ceny stavebních prací (y/y v %) a hodnota nových stavebních zakázek (y/y v %, stavební podniky nad 50 zaměstnanců)**



Graf č. 15 **Ceny tržních služeb (y/y v %)**



Zdroj: ČSÚ



Na mírném zvýšení cen tržních služeb v roce 2014 se podílely zejména finanční služby, ale také silniční nákladní doprava

Ceny tržních služeb, které v letech recese české ekonomiky 2012 a 2013 klesly o 0,6 % a 1,5 %, v roce 2014 již mírně stouply. Narostly o 0,3 %. K jejich zvýšení největším dílem přispělo nemalé zdražení finančních služeb (peněžních zprostředkovatelských služeb a pojištění motorových vozidel), ale také střídmější nárůst cen objemově významné silniční nákladní dopravy. Nebyť značného poklesu cen v segmentu telekomunikačních služeb (k faktickému zlevňování docházelo v důsledku tvrdých konkurenčních bojů mezi poskytovateli sice již v první půlce roku 2013, na ceny v roce 2014 ale působila vysoká srovnávací základna), mohly tržní služby v úhrnu podražít nikoliv o 0,3 %, ale o 1,0 %.

Dlouhodobý růst cen v segmentu tržních služeb pokulhává

Proti roku 2004 narostly ceny tržních služeb o 7,9 %. V průmyslu za stejné období ale stouply o 20,4 %. Pokud vezmeme v potaz, jaký podíl z celkového výkonu české ekonomiky vytváří služby (44,6 % bez zahrnutí veřejné správy a obrany, vzdělávání, zdravotní a sociální péče, tedy bez CZ-NACE O-Q) a jaký průmysl (32,4 %), a také, jaký podíl zaměstnanců v těchto segmentech pracuje (39,9 % vs. 30,8 %), pak tato disproporce nevznívá příliš příznivě. Zatímco v méně významném průmyslu mohly zisky díky vysokému růstu cen narůstat relativně dynamicky a projevovat se i ve značném zvyšování mezd zaměstnanců, ve službách k takto příznivým tendencím zřejmě docházet nemohlo.

Za zprostředkování zaměstnání si agentury v roce 2014 účtovaly ceny, které byly o 14,7 % vyšší než v roce 2012

Z tržních služeb v roce 2014 nejdynamičtěji narostly ceny poštovních a kurýrních služeb (zdražení o 4,9 % bylo důsledkem skokového nárůstu cen „poštovních služeb poskytovaných na základě poštovní licence“ v srpnu 2013). V těsném závěsu je následovaly ceny služeb v oblasti zaměstnání (+4,8 %), tedy služeb pracovních agentur. Z nich podražily zejména služby agentur zprostředkujících zaměstnání (+5,6 %), příliš ovšem nezaostávaly ani služby agentur zprostředkujících pracovníky na přechodnou dobu (+4,6 %).

4.4. Ceny v zahraničním obchodě se zbožím

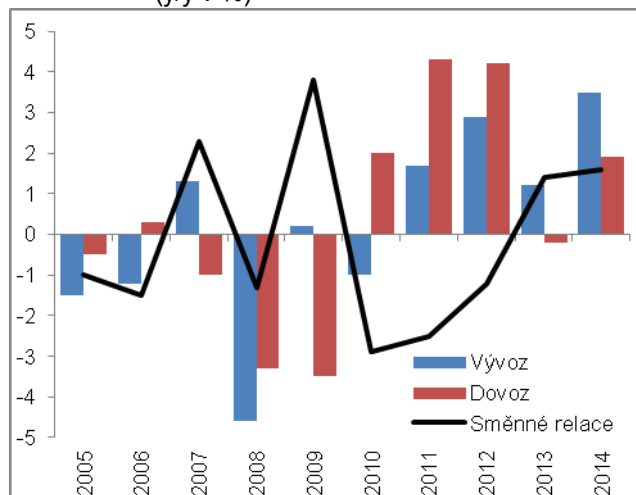
Slabší koruna bránila dovozu deflace po celý rok 2014 ...

Jestliže v roce 2013 ceny dovozu o 0,2 % klesly a do ČR tak byla spolu se zbožím dovážena deflace, v roce 2014 už o 1,9 % stouply. Na jejich růstu měla zásadní podíl slabší koruna. Ta oslabilo k oběma hlavním světovým měnám. K euru byla v roce 2014 v důsledku devizové intervence ČNB slabší v průměru o 6,0 %, proti americkému dolaru ztrácela 6,1 %.

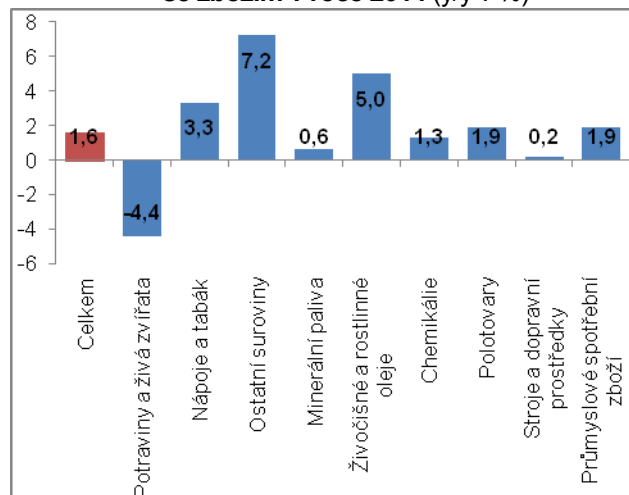
... s výjimkou prosince, kdy efekt devizové intervence již vyprchal

Ceny dovozu zboží byly v meziročním srovnání vyšší v průběhu celého roku 2014, výjimkou byl jen prosinec, kdy o 1,9 % klesly. Efekt výrazného oslabení koruny k euru vyprchal (jestliže ještě v říjnu byla koruna k euru meziročně slabší o 7,5 %, v listopadu už jen o 2,8 % a v prosinci o pouhých 0,4 %), nadále posilující americký dolar sám o sobě poklesu dovozních cen zabránit nedokázal.

Graf č. 16 Ceny v zahraničním obchodě se zbožím (y/y v %)



Graf č. 17 Směnné relace v zahraničním obchodě se zbožím v roce 2014 (y/y v %)



Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

<p>Vyšší ceny dovozu v roce 2014 pod taktovkou strojů a dopravních prostředků, ale také polotovarů</p>	<p>Z nomenklatury SITC je patrné, že v roce 2014 nejvíce narostly dovozní ceny potravin a živých zvířat (+4,4 %) a nápojů a tabáku (+4,1 %). Jejich dopad do celkových dovozních cen, vzhledem k jejich malému podílu na úhrnných dovozech zboží do ČR (společně mají zhruba 6 %), byl ovšem minimální. Naopak efekt umírněnějšího nárůstu cen dovozu strojů a dopravních prostředků (+3,5 %) a polotovarů (+3,2 %), které společně obstarávají zhruba šest desetin celkového dovozu zboží do ČR, byl značný.</p>
<p>Z nižších dovozních cen profitovaly zejména podniky stojící na začátku výrobního řetězce</p>	<p>Za nižší ceny než v roce 2013 se do ČR dovážely jen málo významné živočišné a rostlinné oleje (-7,8 %), ale také minerální paliva (-5,6 %) a tzv. ostatní suroviny (-3,3 %). Zatímco k poklesu cen minerálních paliv došlo zejména vlivem propadu cen ropy (posilující americký dolar pokles dovozních cen ropy jen mírně), na snížení cen dovozu ostatních surovin se podílely především nižší ceny rud kovů a kovového odpadu, a také surového kaučuku.</p>
<p>Ceny vývozu vzrostly v roce 2014 o 3,5 %, nejvíce od vstupu ČR do Evropské unie</p>	<p>Ceny vývozu zboží vzrostly v roce 2014 o 3,5 %, nejrychleji od roku 2004 (+3,7 %). Jestliže tehdy koruna k euru fakticky stagnovala a k americkému dolaru posílila o 8,9 %, což znamená, že růst cen vývozu zboží byl dán ryze schopností tuzemských exportérů, kterou podpořilo i začlenění ČR do EU, v roce 2014 vzrostly jen díky kurzu. Nebýt slabší koruny, ceny vývozu by klesly, stejně jako by tomu bylo na straně cen dovozu.</p>
<p>Vysoký nárůst cen vývozu silničních vozidel zvyšoval zisky exportně orientovaného automobilového průmyslu</p>	<p>Nejdynamičtěji v roce 2014 narostly vývozní ceny v případě nápojů a tabáku (+7,5 %). O 5,2 % stouply vývozní ceny polotovarů, o 4,4 % průmyslového spotřebního zboží. Shodně – o 3,7 % – podražil vývoz strojů a dopravních prostředků a ostatních surovin. Zatímco v případě strojů a dopravních prostředků stouply zejména ceny silničních vozidel, na vyšších cenách ostatních surovin se podílel především nárůst cen korku a dřeva, ale také vlákniny a sběrového papíru. Z jednotlivých tříd SITC vývozní ceny v roce 2014 klesly pouze u potravin a živých zvířat (-0,2 %) a živočišných a rostlinných olejů (-3,2 %), ale také v případě minerálních paliv (-5,0 %).</p>
<p>Směnné relace v zahraničním obchodě se zbožím se zlepšily i v roce 2014, ...</p>	<p>Příznivý vývoj cen v zahraničním obchodě se zbožím, ze kterého česká ekonomika těžila poprvé po třech letech již v roce 2013, pokračoval i v roce 2014. Zatímco v roce 2013 se směnné relace vlivem nárůstu cen vývozu (+1,2 %) ve spojení s poklesem cen dovozu (-0,2 %) zlepšily o 1,4 %, v roce 2014 vlivem dynamičtějšího přírůstu cen vývozu oproti cenám dovozu dokonce o 1,6 %. Zlepšily se nejvíce od roku 2009 (+3,8 %), kdy se na světovém trhu s komoditami propadly ceny ropy.</p>
<p>... přitom pozitivním aspektem bylo, že příznivý vývoj cen se dotýkal většiny tříd SITC</p>	<p>Zlepšení směnných relací v roce 2014 se týkalo všech tříd SITC, výjimkou byly jen potraviny a živá zvířata. Zde se směnné relace vlivem vysokého nárůstu cen dovozu (+4,4 %), který však nebyl reflektován v cenách vývozu (-0,2 %), zhoršily o značných 4,4 %. Zhoršily se už potřetí, přitom jejich vývoj byl s každým rokem méně příznivý než v tom předchozím. Zatímco v roce 2012 se směnné relace v zahraničním obchodě s potravinami a živými zvířaty zhoršily o 2,6 %, v roce 2013 už o 3,1 % a v roce 2014 dokonce o zmíněných 4,4 %. Zřejmě se v nich zrcadlila skutečnost, že zboží s vyšší přidanou hodnotou – které je do České republiky ve velké míře dováženo – zaznamenávalo příznivější vývoj cen než produkty s nižší přidanou hodnotou, které jsou naopak více zastoupeny na straně vývozu.</p>
<p>V kumulaci za roky 1996-2014 se směnné relace v zahraničním obchodě se zbožím zlepšily o 4,3 %, v samotném obchodě se stroji a dopravními prostředky ale o 31,7 %</p>	<p>Co se týče nejvýznamnější komodity v zahraničním obchodě ČR (na straně vývozu i dovozu), tedy strojů a dopravních prostředků, směnné relace se zde v roce 2014 zlepšily jen velmi málo, a to pouze o 0,2 %. Na druhou stranu se zlepšily již počtvrté, a nebýt ojedinělého nepříznivého cenového vývoje v roce 2010, kdy se zhoršily o 2,0 %, zlepšovaly by se prakticky neustále (na dostupné časové řadě, tj. od roku 1996 včetně).</p>



5. Makroekonomická stabilita a ostatní nerovnováhy

Česká ekonomika se vyznačuje dlouhodobě relativní stabilitou. Výrazné vychýlení z rovnovážných stavů nebylo patrné ani v letech krize v roce 2009 či recese v letech 2012 a 2013. Makroekonomická stabilita a relativně nízké nerovnováhy i v některých dalších důležitých indikátorech jsou cennou devizou české ekonomiky.

5.1. Vnitřní nerovnováha

Vnitřní nerovnováhy hodnocené nejčastěji výsledkem hospodaření sektoru vládních institucí, resp. vývojem jejich hrubého konsolidovaného dluhu ukazují v případě České republiky, že podle výše ročních deficitů či zadluženosti patří k zemím Evropské unie, kde jsou problémy sektoru vládních institucí spíše menší. Je to patrné jak z dlouhodobého pohledu (s výjimkou přelomu první a druhé poloviny 90. let), dále v krizovém roce 2009 a letech následujících, kdy deficit vládních institucí v ČR byl vesměs menší než průměr za země EU 28 či eurozóny. S poměrem hrubého konsolidovaného dluhu vládních institucí k nominálnímu HDP je ČR zemí usazenou spolehlivě ve třetině zemí EU s nejnižší takto měřenou relativní zadlužeností.

5.1.1. Deficity a hrubý konsolidovaný dluh sektoru vládních institucí

Pro potřebné hodnocení vnitřní nerovnováhy rozeberme sektor vládních institucí ČR z pohledu jeho struktury, výdajových položek ústředních vládních institucí, náhrad zaměstnancům ústředních a místních vládních institucí oproti ostatním institucionálním sektorům, mezinárodní srovnání a především pozici ČR v žebříčku ostatních zemí EU.

5.1.1.1. Salda hospodaření sektoru vládních institucí

Zadluženost a ekonomický růst v Evropě po krizi v roce 2009...

Výsledky hospodaření sektorů vládních institucí se zejména během hospodářské krize v roce 2009, ale i v letech následných, staly v evropských zemích problémem ještě větším, než v úle po obnově hospodářského růstu po krizi. Z logiky věci spolu však souvisely jak zadluženost zemí prohlubovaná rostoucím ročními deficity sektorů vládních institucí, tak i nedostatečný ekonomický růst podvazovaný úspornými opatřeními ve snaze bránit dalšímu zadlužování.

...začaly od roku 2011 zaznamenávat významné zlepšování až na deficit ve výši pouhých 2,9 % nominálního HDP za EU 28 v roce 2014 a 2,4 % za eurozónu

Přesto se od roku 2011 – odkdy je za evropská uskupení k dispozici časová řada v metodice ESA 2010 – schodky vládních institucí počítaných za celou EU 28, resp. v úhrnu za země platících eurem, významně zlepšily. V eurozóně se negativní saldo sektorů vládních institucí, tj. čisté výpůjčky, dostaly pod úroveň tří procent nominálního HDP, jak je požadováno Maastrichtskou smlouvou. Došlo k tomu poprvé od krize v roce 2009 již v roce 2013 (-2,9 % nominálního HDP), na rozdíl od celé EU 28, kde bylo výsledku nižšího než uvedený limit dosaženo až v roce 2014 (-2,9 %, v roce 2013 činil deficit za EU 28 ještě 3,2 % HDP).

Horší výsledek sektoru vládních institucí za EU 28 oproti eurozóně vlivem hlubokého deficitu v sektoru ve Spojeném království (-5,7 % HDP) jako nečlenské země eurozóny

Úspěšnější vývoj za za eurozónu lze přičíst skutečnosti, že jejím členem není jedna ze čtyř největších evropských ekonomik – Spojené království totiž nejenže v roce 2009 vykázalo v evropském kontextu jeden z největších deficitů svého hospodaření (-10,8 % HDP, když dvojciferný relativní schodek byl podle dat Eurostatu nezahrnující Řecko zaznamenán již jen v Irsku s -13,9 % a Španělsku s -11 % HDP). Hluboké byly schodky sektoru vládních institucí Spojeného království i v dalších letech a počínaje rokem 2013 jimi byl zčásti financován i výstup z tamější recese. V roce 2013 (-5,7 %) tak tento výsledek přispěl ke zhoršení vykázaného deficitu za EU 28 nad tříprocentní hranici v poměru k HDP.

Přebytkové hospodaření sektoru vládních institucí v Norsku, Německu, Dánsku, Lucembursku a Estonsku; ke zlepšení hospodaření v úhrnu za EU 28 však přispělo hlavně zlepšení Řecka a EU jako celek snížila v roce 2014 deficit hospodaření pod limit 3 % HDP, který stanovila jako limit „zdravých“

Nejlepší výsledek hospodaření vlády byl v roce 2014 patrný v Evropě v případě Norska (přebytek 9,1 % HDP), dále s velkým odstupem u ekonomik Dánska a Německa (+1,2 % a +0,7 % HDP). Přebytkové hospodaření vykázalo ještě Estonsko a Lucembursko.

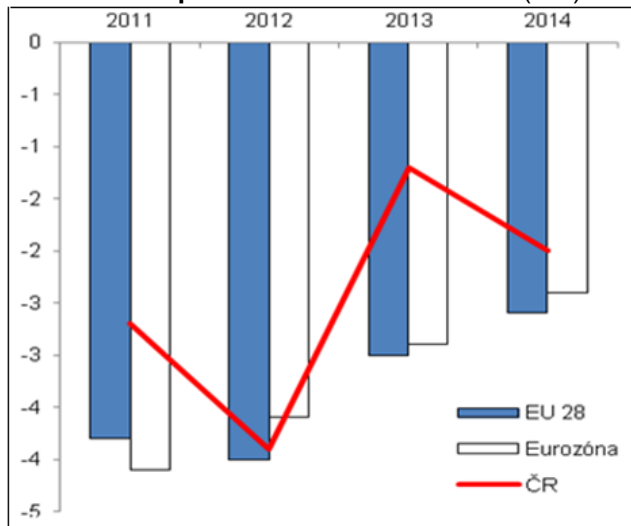
Ostatní země hospodařily s deficity – nejhlubší byl evidován u Slovinska (-4,9 % HDP), Chorvatska a již zmíněného Spojeného království (shodně -5,7 %), Španělska (-5,8 %) a Kypru (-8,8 %). Velmi problémové Řecko dokázalo vlivem úsporných opatření a mezinárodní pomoci snížit svůj deficit z -12,3 % v roce 2013 na -3,5 % v roce 2014. Ještě větší skok byl patrný ve zlepšení deficitu Slovinska, které

veřejných financí pro své země již začátkem 90. let jako jedno z kritérií nominální konvergence podle Maastrichtské smlouvy

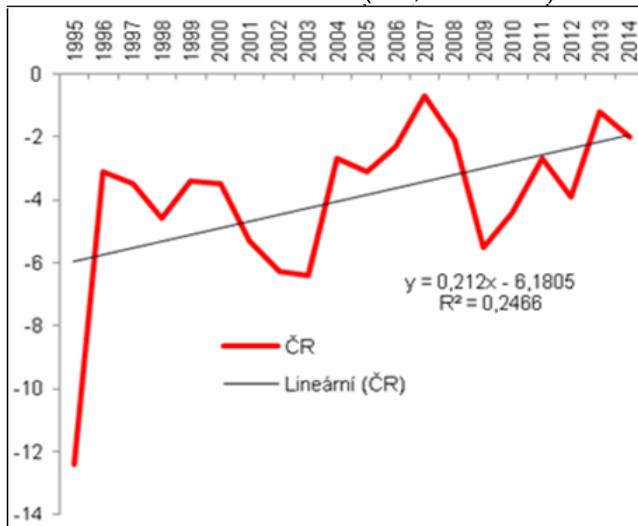
v předchozích letech sanovalo svůj bankovní sektor. Se schodkem hospodařilo v roce 2014 podle Eurostatu celkem 24 zemí Evropy, v roce 2013 jich bylo 26.

Přesto však v roce 2014 dosáhla EU jako celek snížení deficitu pod hranici, kterou sama určila pro své země podle fiskálního kritéria Maastrichtské smlouvy (tj. 3 % nominálního HDP).

Graf č. 1 Deficit sektorů vládních institucí v poměru k nominálnímu HDP (v %)



Graf č. 2 ČR - Deficit sektoru vládních institucí k nominálnímu HDP (v %, 1995-2014)



Zdroj: Eurostat

V České republice byl rok 2014 z pohledu hospodaření vládního sektoru relativně úspěšný, přestože jeho schodek se meziročně prohloubil na -2 % nominálního HDP z -1,2 % v roce 2013

V případě České republiky patřil rok 2014, co se týká hospodaření sektoru vládních institucí, k letům relativně úspěšným. Deficit v poměru k HDP činil 2 %, což byl lepší výsledek než průměr za EU 28 (-2,9 %), ale horší než kterého bylo dosaženo v ČR o rok dříve (-1,2 %). Došlo k tomu vlivem mírného zhoršení v celé struktuře deficitu vládního sektoru – schodek ústřední vlády se v roce 2014 proti deficitu z roku 2013 prohloubil na -2,1 % HDP z -1,5 % v roce 2013, ztenčil se ale i přebytek hospodaření místních vlád (na 0,2 % z 0,4 %) a meziročně méně příznivé bylo i hospodaření fondů sociálního zabezpečení (-0,1 % HDP z nulového deficitu v roce 2013).

Rozhodující vliv hospodaření ústřední vlády na saldo celého sektoru vládních institucí

Saldo hospodaření ústřední vlády má v ČR rozhodující vliv na výsledek za celý sektor vládních institucí (graf 3). V roce 2014 činila jeho úroveň 105 % výsledného deficitu a ČR tak patřila k zemím se „silným“ saldem sektoru ústřední vlády (v EU 28 jich byla více než polovina, tj. 15 zemí). Na podíl však má vliv i např. státoprávní uspořádání zemí (existence spolkových zemí).

Z celkových výdajů vládního sektoru ČR v roce 2014 ve výši 1 793,9 mld. korun připadlo na výdaje ústřední vlády 1 235,2 mld. korun...

Podle dosažitelných dat za rok 2013 činily výdaje ústřední vlády 1 196,7 mld. korun, což bylo 69,7 % výdajů sektoru vládních institucí jako celku (1 716,8 mld. korun)⁹. V roce 2014 podíl ústřední vlády mírně oslabil na 68,9 % při výdajích ve výši 1 235,2 mld. z celkových 1 793,9 mld. korun (68,9 %).

Přes sedm desetin výdajů ústřední vlády připadá na položky COFOG „Sociální věci“ a „Stáří“. Velmi malým podílem, méně než 2 % z celkových výdajů sektoru vládních institucí, participuje sektor ústředních vládních institucí na ústavní zdravotní péči, civilní obraně, odstraňování pevných odpadů, ambulanci zdravotní péči nebo územním rozvoji obecně.

...na výdaje místních vlád 439,4 mld. a výdaje fondů sociálního zabezpečení

Co se týká hospodaření místních vlád (kraje, obce) byl přebytek v roce 2014 - meziročně s mírou redukce o 0,2 pb., jak již bylo řečeno - ve srovnání s bezdeficitním průměrem za EU 28 výsledkem příznivým, který navázal na přebytkové hospodaření

⁹ V logice věci jsou zcela centralizované, tj. se stoprocentním podílem ústřední vlády na výdajích celého vládního sektoru, tyto položky struktury COFOG: Vojenská obrana, Vojenská zahraniční pomoc, Zahraniční ekonomická pomoc, Soudy a státní zastupitelství, Vězeňská správa a vězeňský provoz, Ekonomická záležitosti, Badatelský výzkum, Cílený výzkum a vývoj v ekonomické oblasti, v oblasti všeobecných veřejných služeb, v oblasti veřejného pořádku, životního prostředí, zdravotnictví vzdělání a sociálních věcí, Vzdělání j.n. a Veřejný pořádek a bezpečnost j.n.



v roce 2014 činily 242,1
mld. korun

místních vlád z předchozích dvou let. V Evropě si vedly nejlépe sektory místních vlád v Maďarsku (1,4 % HDP) a v Rumunsku a Španělsku (shodně s přebytky 0,5 % HDP). Většina zemí však v roce 2014 hospodařila se schodky.

Příjmy a výdaje ústřední vlády a místních vlád jsou v absolutních hodnotách výrazně vyšší, než je tomu u fondů sociálního zabezpečení. I jejich výsledné saldo v poměru k HDP vykazuje zpravidla velmi nízký poměr. V roce 2014 bylo záporné (-0,1 % HDP), stejně jako v letech 2009-2012 v důsledku zhoršené situace v ekonomice. V roce 2013 činily výdaje fondů sociálního zabezpečení 228,6 mld., v roce 2014 pak 242,1 mld. korun.

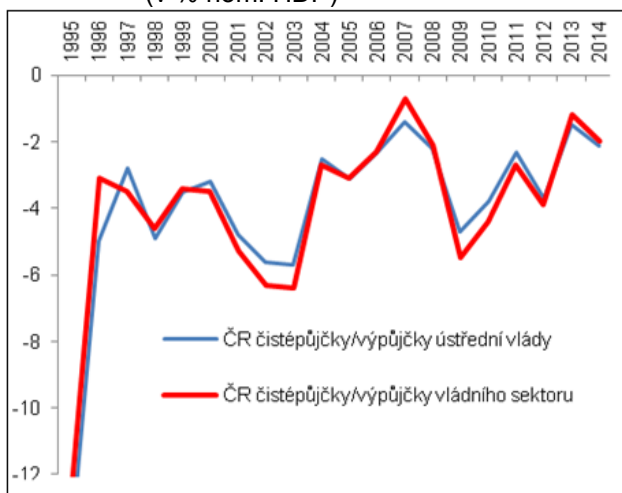
V roce 2013 i 2014
schodek sektoru vládních
institucí pod průměrnou
úrovní posledních šesti let
...

V úhrnu byly relativní deficity hospodaření sektoru vládních institucí ČR v letech 2013 a 2014 lepší než průměr posledních šesti let (2009-2014), který činil -3,3 % HDP. Ani během relativně silné a dlouhé konjunktury české ekonomiky v době po vstupu do EU se nedařilo deficity významněji redukovat (za roky 2004-2008 činil schodek v průměru 2,2 % HDP). Nejvyšší průměrné deficitní hospodaření však zaznamenával vládní sektor ČR v letech 1998-2003, kdy schodek v poměru k HDP činil ročně v průměru -4,9 %. V letech 2002 a 2003 se dokonce propadl pod 6 % nominálního HDP - rozpočtové příjmy například ovlivnila skutečnost, že i při relativně silných deficitech byla ještě snížena sazba DPH.

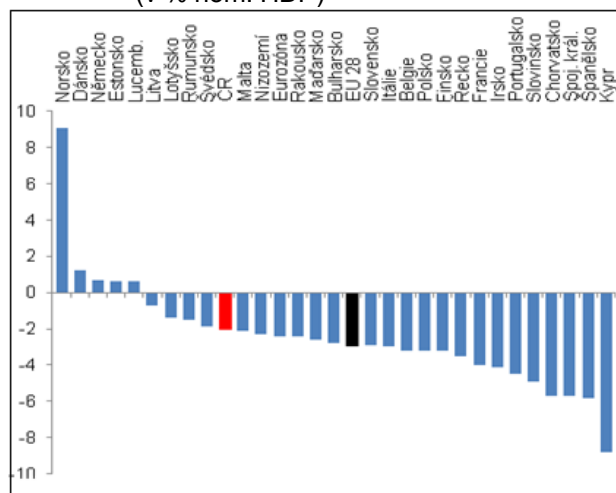
... a v evropském žebříčku
znamenal schodek 2 %
HDP 10. pořadí těsně
za Švédskem (v roce 2013
se schodkem 1,2 % to bylo
8. místo za Dánskem)

Pokud jde o pořadí v evropském žebříčku, rok 2014 znamenal pro ČR v „úspěšnosti“ hospodaření vlád 10. příčku, se zhruba srovnatelným deficitem, který mělo Švédsko (-1,9 % HDP). Mírně lepší pořadí obsadila ČR i v roce předcházejícím s deficitem relativně o dost příznivějším (-1,2 % HDP). Lepšící se trend je však patrný nejen z křivky grafu 3, ale i z docilovaného pořadí. V roce 2004 byla ČR s deficitem -2,7 % HDP na 16. místě, v roce 2009 s -5,5 % na 13. místě a v roce 2011 (-2,7 %) na 11. místě. Uvedené proporce jasně ukazují i vývoj v řadě ostatních zemí.

Graf č. 3 ČR – deficit sektoru vládních institucí a ústředních vládních institucí (v % nom. HDP)



Graf č. 4 Evropa – salda hospodaření sektorů vládních institucí v roce 2014 (v % nom. HDP)



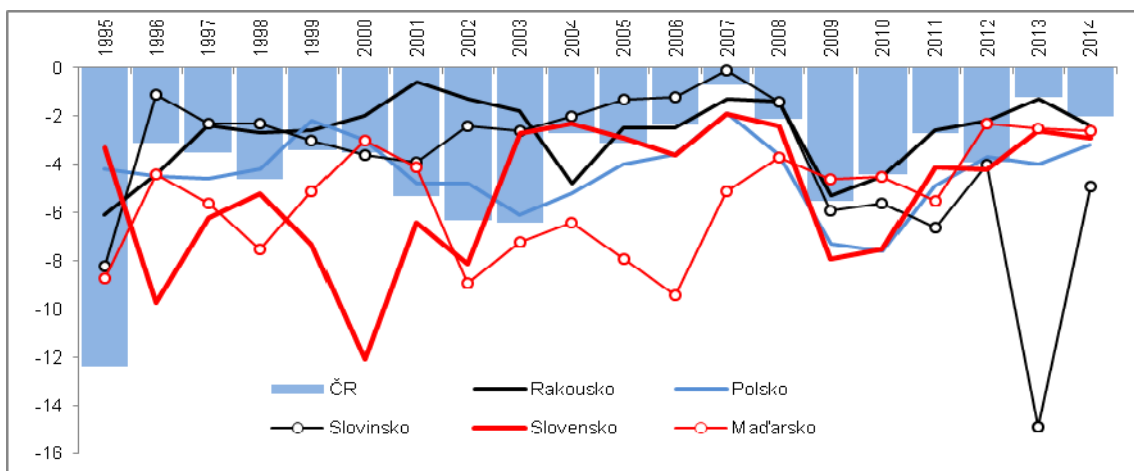
Zdroj: Eurostat

U zemí ekonomicky i teritoriálně blízkých docházelo po krizi v roce 2009 ke zlepšování hospodaření jejich vládních sektorů, a to vesměs ve srovnatelném měřítku

Obvyklá srovnání ČR se zeměmi sousedními anebo ekonomicky „příbuznými“ ukazují během dvou posledních dekád podobný vývoj hospodaření sektorů vládních institucí ČR, Polska a po převážnou část zvoleného období i Slovinska (z grafu 5 je patrný tento exces zapříčiněný sanací slovinských komerčních bank). Poněkud odlišné byly však deficity sektorů vládních institucí v poměru k HDP u Maďarska a Slovenska, které se oproti ostatním zemím uvedeným v grafu 5 vyznačovaly obecně větší hloubkou. Je to patné zejména v případě Slovenska s propady v letech 1998-2000. Poté se až do roku 2007 tato vnitřní nerovnováha na Slovensku velmi významně zredukovala, zřejmě i v důsledku reforem.

V období po krizi roku 2009 je trend ke zlepšování deficitů sektorů vládních institucí středoevropských zemí obecným jevem (graf 6).

Graf č. 5: Deficity sektorů vládních institucí vybraných zemí (% nominálního HDP)

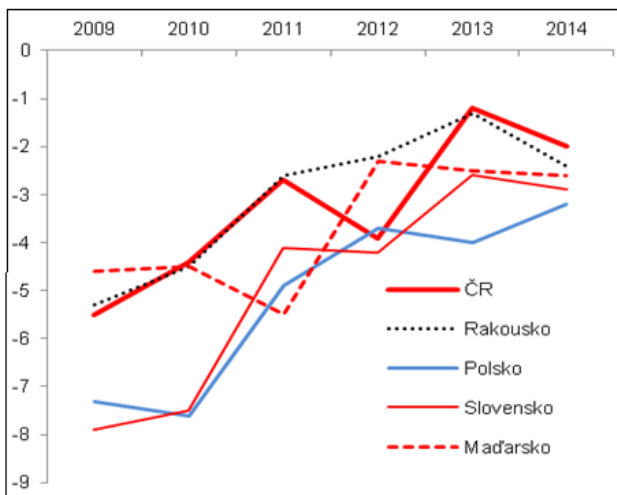


Zdroj: Eurostat

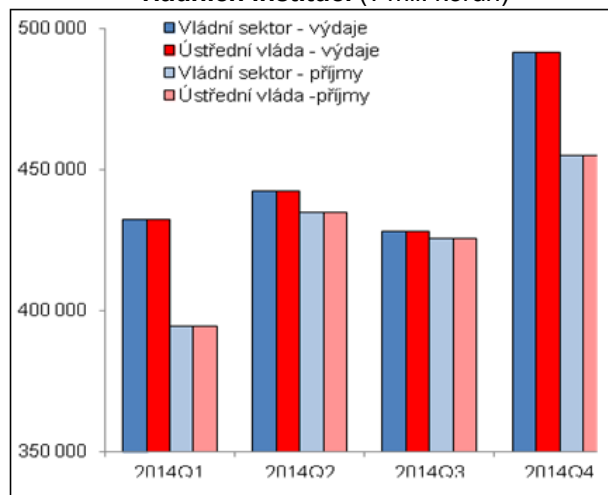
Výrazná sezónnost výdajů vlády v ČR patrná vždy v posledních čtvrtletích roku

Sezónnost především u celkových výdajů sektoru vládních institucí, projevující se vysokými výdaji hlavně v posledním čtvrtletí, je patrná i z vývoje v roce 2014 (graf 7). Je však vidět i nárůst příjmů v té době.

Graf č. 6 Deficity sektorů vládních institucí středoevropských zemí (% nom. HDP)



Graf č. 7 2014 - Příjmy a výdaje sektoru vládních institucí a ústředních vládních institucí (v mil. korun)



Zdroj: Eurostat, ČSÚ

Výdaje sektoru vládních institucí ČR v roce 2014 stouply meziročně o 4,7 %, když v roce 2013 o 3,3 % poklesly – zatímco tehdy se na jejich snížení podílel subsektor ústřední vlády (-4,9 % y/y), v roce 2014 se nejvíce meziročně zvedly výdaje místních vlád (+6,4 %) a fondů sociálního zabezpečení (+5,9 %)

Pokud jde o celkové výdaje a data o meziročních tempech v jejich struktuře, pak sektor vládních institucí ČR vydal v roce 2014 celkem proti roku 2013 více o 4,7 %, přičemž nejrychleji rostly výdaje místních vlád (+6,4 %, tj. o 25 mld. korun) a fondů sociálního zabezpečení (+5,9 %, tj. o 13,5 mld. korun). I když zvětšení výdajů ústředních vládních institucí bylo co do procentní dynamiky nižší (+3,6 % meziročně), vzhledem k proporci tohoto subsektoru na celkových výdajích sektoru vládních institucí ČR byl jejich nominální přírůstek vysoký (+42,4 mld. korun). Participoval tak na celkovém zvýšení (+81 mld.) více než polovinou (z 52,3 %).

Nejvíce se na výdajích sektoru vládních institucí podílí sociální sféra - z 32 % v roce 2013, její podíl na výdajích samotné ústřední

Vývoj výdajů sektoru vládních institucí ČR v roce 2014 nebyl tak příznivý jako v roce 2013, neboť tehdy celkové výdaje klesly o 3,3 % vlivem jejich poklesu v subsektoru ústřední vlády (-4,9 %). Mírné zvýšení tehdy zaznamenaly výdaje místních vlád (+2 % proti roku 2012).

Co se hlavních položek výdajů sektoru vládních institucí týká, data v klasifikaci COFOG dostupná za rok 2013 uvádějí nejvyšší výdaje v položce „Sociální věci“ 32 %, tj. 544 mld. (z toho samotné ústřední vládní instituce 522,8 mld. korun). Na nich se položka „Stáří“ podílí 325 miliardami (ústřední vláda 317 mld. korun),



vlády však činil 44 %

položka „Nemoc a invalidita“ 90 mld. (resp. 84 mld. korun) a položka „Rodina a děti“ 54 mld. (resp. 48 miliardami korun vydávaných subsektorem ústřední vlády).

Objemy mezd (náhrad zaměstnancům) vyplacené v subsektoru ústřední vlády byly v roce 2014 (154 mld. korun) prakticky totožné s objemy vyplacenými na úrovni místních vládních institucí (obcí, krajů), tj. 146 mld. korun

Ačkoli se má za to, že velká většina lidí pracujících ve vládním sektoru jsou zaměstnanci státu (sektoru ústřední vlády), z objemu vyplacených náhrad zaměstnancům plyne, že rozdíl není příliš veliký. V roce 2014 totiž vyplatila ústřední vláda v náhradách zaměstnancům 154 mld. korun (tj. zhruba 12 % svých celkových výdajů), ale místní vlády prakticky totéž, tj. 146 mld. korun představujících 34 % jejich celkových výdajů. Nepoměr v procentním zastoupení je logický, neboť ústřední vláda má na starosti mj. výdaje sociálního charakteru jako nejsilnější výdajové položky, výdaje na obranu a jiné položky soustředěné na centrální úrovni, což modifikuje výsledný procentní podíl. Z absolutních hodnot je však patrný rozsah „personálního zajištění“ fungování sektoru místních vládních institucí.

Zaměstnanci fondů sociálního zabezpečení získali v roce 2014 v podobě náhrad 3,8 mld. korun, což spolu s výše zmíněnými subsektory představovalo celkové náhrady zaměstnancům v uvedeném roce ve výši 304 mld. korun. Bylo to necelých 17 % celkových výdajů sektoru vládních institucí ČR v daném roce.

Od roku 1993 do roku 2014 se objem vyplacených náhrad zaměstnancům sektoru vládních institucí zvýšil více než čtyřikrát, což bylo mírně více než za českou ekonomiku jako celek

Porovnáme-li vývoj vyplacených náhrad zaměstnancům vládního sektoru v dosažitelné časové řadě, tj. od roku 1993, je zřejmé, že jejich výše stoupla za uvedené období 4,05krát, zatímco za ekonomiku jako celek jen 3,73krát. Tuto skutečnost je však třeba korigovat faktem, že přírůstek za celou ekonomiku byl významně ovlivněn přírůstkem vyplacených náhrad v sektoru domácností (živnosti). Ten se totiž za období 1993-2014 zvýšil jen 1,36krát. Přitom nefinanční podniky vyplatily zaměstnancům v podobě náhrad téměř čtyřikrát více (3,87krát) než v roce 1993 a finanční instituce dokonce skoro pětkrát více (4,82 krát více). V těchto přírůstcích a proporcích hraje samozřejmě roli, kromě průměrné mzdy, i vývoj počtu zaměstnanců.

Teprve v roce 2013 získali zaměstnanci sektoru vládních institucí na mzdách (v podobě náhrad zaměstnancům) více peněz než v roce 2009, a to nepatrně

Nepříznivý ekonomický vývoj zasáhl po roce 2009 výplaty náhrad zaměstnancům v sektoru vládních institucí do té míry, že teprve v roce 2013 dosáhly úrovně roku 2009 (293,6 mld. korun proti 293 mld. korun v roce 2009), jak je vidět z grafu 8. V roce 2014 byly náhrady zaměstnancům meziročně vyšší o 3,9 % v největším meziročním růstu od roku 2009. V něm totiž vyplacené náhrady zaměstnancům vzrostly, i přes krizi, o 4,7 % - s přičiněním legislativních změn v sociální oblasti. Za posledních pět let, v období 2010-2014, činil přírůstek náhrad v průměru ročně jen +1 % (bez zahrnutí roku 2014 ale pouze stagnoval na +0,1 %).

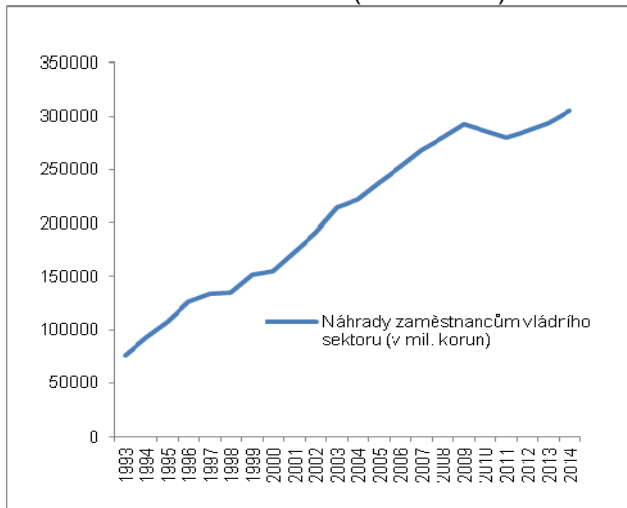
To ostře kontrastovalo s vývojem v letech 2005-2009, kdy vyplacené náhrady rostly v průměru ročně o 7,1 % anebo s obdobím 2000-2004, kdy byl růst mezd v sektoru vládních institucí velmi vysoký (ročně v průměru o více než desetinu, tj. +10,1 %).

Zatímco ve dvou obdobích předchozí dekády rostly náhrady zaměstnancům vládního sektoru (tj. zmíněných +10,1 %, resp. +7,1 %) vesměs rychleji než za ekonomiku jako celek (+8,8 %, resp. +6,7 %), v období po krizi 2009 tomu bylo naopak (graf 9). Jestliže pracovníkům sektoru vládních institucí rostly za roky 2010-2014 náhrady v průměru ročně o 1 %, v ekonomice jako celku o 2,2 %. Příčinou byly snahy o konsolidaci veřejných rozpočtů v ČR.

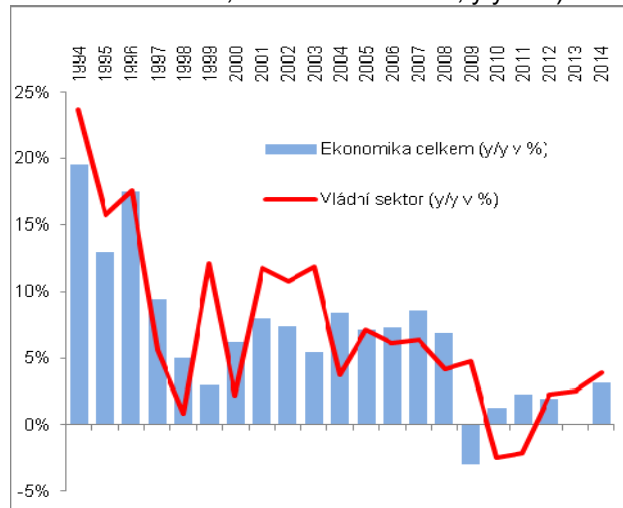
Čisté příjmy z majetku vládního sektoru záporné

Otázka, zda sektor vládních institucí získává příjmy z majetku v rozsahu, který může významnější měrou ovlivnit jeho prvotní důchody, je podle dat za rok 2014 bohužel zodpověditelná v záporném slova smyslu. Přijaté důchody z vlastnictví sice činily téměř 37 mld. korun (z toho u ústředních vládních institucí 29 mld.), ovšem placené důchody z vlastnictví - především placené úroky - převýšily v uvedeném roce 56 mld. korun. Čisté příjmy z majetku vládních institucí tak byly záporné (-20,4 mld.). Jen místní vládní instituce a fondy sociálního zabezpečení zaznamenaly čisté kladné příjmy ve výši 5,8 mld., resp. 0,2 mld. korun.

Graf č. 8 Náhrady zaměstnancům sektoru vládních institucí (v mil. korun)



Graf č. 9 Náhrady zaměstnancům (sektor vládních institucí, ekonomika celkem, y/y v %)



Zdroj: ČSÚ, Eurostat

5.1.1.2. Hrubý konsolidovaný dluh sektoru vládních institucí

Zadluženost sektoru vládních institucí ČR se v roce 2014 po sedmnácti letech růstu meziročně snížila o 23,6 mld. korun na 1 816,1 mld. korun

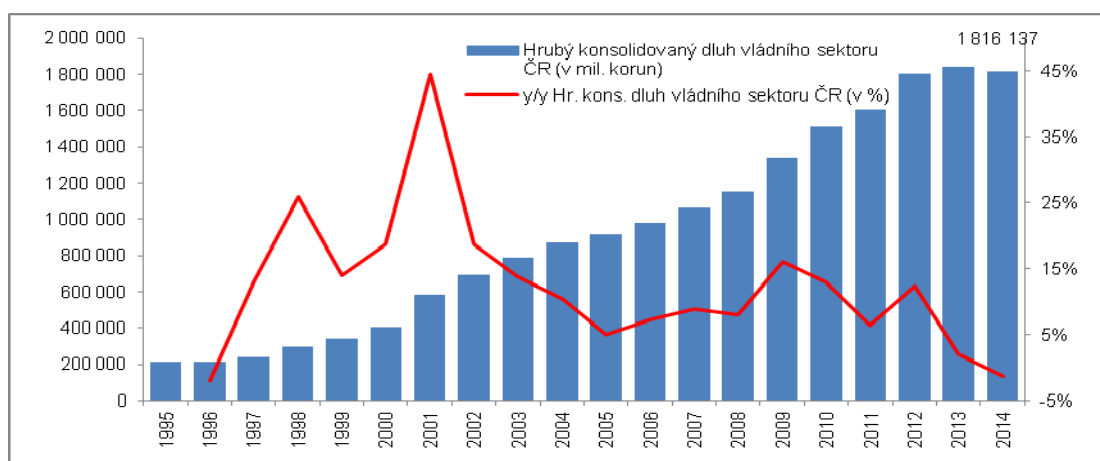
Dynamika zadlužování sektoru vládních institucí České republiky zaznamenala poprvé po sedmnácti letech významně pozitivní posun. Celkový hrubý konsolidovaný dluh vládního sektoru se v roce 2014 poprvé od roku 1997 meziročně snížil (graf 10). Koncem roku činil v nominálním vyjádření 1 816,1 mld. korun, zatímco v závěru roku 2013 to bylo 1 839,7 mld. korun. Snížení výše nominální zadluženosti o 1,3 % představovalo v absolutním vyjádření pokles o 23,6 mld. korun.

Úrokové náklady na obsluhu dluhu byly meziročně vyšší o 2,4 % a dosáhly 56,3 mld. korun

I přes meziroční pokles zadluženosti činily náklady na obsluhu dluhu v podobě placených úroků v konsolidovaném vyjádření více než v roce předešlém (graf 12). Zatímco v roce 2013 zaplatila ČR na úrocích z dluhu necelých 55 mld. korun (rok předtím 57,8 mld.), v roce 2014 se nákladové úroky opět o více než miliardu zvýšily na 56,3 mld. korun (+2,4 %).

Ke snížení dluhu došlo i přesto, že deficit sektoru vládních institucí stoupl. I když je tato skutečnost zdánlivě nelogická, lze ji vysvětlit např. využitím úspor či prodejem majetku - v roce 2014 šlo o čerpání zůstatků na účtech vládních institucí¹⁰

Graf 10: Hrubý konsolidovaný dluh sektoru vládních institucí ČR (v mil. korun l. osa, y/y v % p. osa)



Zdroj: ČSÚ

¹⁰ Více viz Rybáček, V.: Proč dluh klesá i při deficitech. Článek v časopise Statistika a my. Ročník 5 – 05/2015, str. 23. <http://www.statistikaamy.cz/2015/05/proc-dluh-klesa-i-pri-deficitech/>



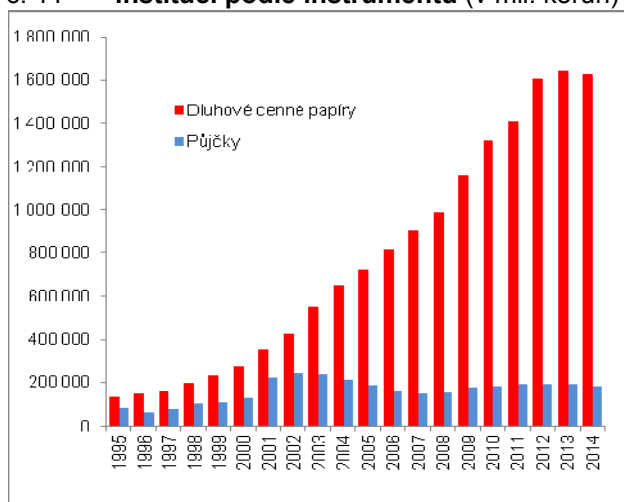
Jiný způsob řízení zadluženost vedl k nižší potřebě využívání emisí dluhopisů, půjčky činily jen 11 % výše emitovaných cenných papírů vládních institucí

Nižší potřeba emitovat dluhové cenné papíry se projevila v jejich meziročně nižším objemu (-1 %). V poměru k půjčkám jsou však emise cenných papírů vládního sektoru ČR stále vyšší - jestliže v roce 1995 činil poměr půjček k dluhopisům 61 %, v roce 2004 už jen 33 % a v roce 2014 činily půjčky vládního sektoru co do objemu jen 11 % výše emitovaných dluhových cenných papírů (graf 11). V absolutních hodnotách šlo o 181,6 mld. korun proti 1 624,6 mld. korun emitovaných dluhových cenných papírů.

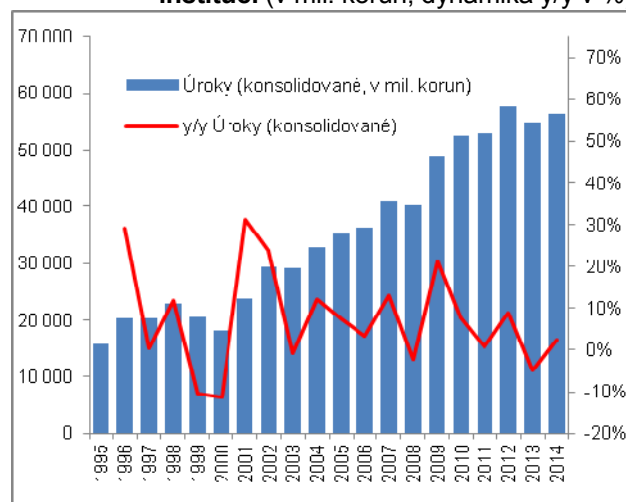
K poklesu emisí cenných papírů vládních institucí došlo poprvé od roku 1995

Zatímco v případě půjček bylo patrné během posledních dvou dekad meziroční kolísání dynamiky, k poklesu objemu emitovaných cenných papírů došlo poprvé od roku 1995 (graf 13). Je však třeba mít na paměti, že snižování zadluženosti tímto způsobem má „technický“ charakter (o faktické snížení jít nemusí, neboť se „odložení“ dluhu přesouvá do dalšího období).

Graf č. 11 Struktura dluhu sektoru vládních institucí podle instrumentů (v mil. korun)



Graf č. 12 Vývoj úroků z dluhu sektoru vládních institucí (v mil. korun, dynamika y/y v %)



Zdroj: ČSÚ, Eurostat

5.1.2. Soukromá zadluženost

Nutnost používání vnějších zdrojů ze strany nefinančních podniků a domácností

Kromě dluhu vládních institucí jsou vnějšími zdroji uspokojovány i finanční potřeby soukromého sektoru. Především nefinanční podniky z podstaty používají úvěr jak na provozní financování, tak i na investice. Rozšiřování dluhové zátěže domácností pak v českých podmínkách souviselo především s úvěry na bydlení, kterých si lidé brali nejvíce - a s nejvyšší meziroční dynamikou - zejména v období 2004-2008. Souviselo to s mimořádně příznivými podmínkami pro růst jejich příjmů a příznivým vnímáním budoucnosti.

Součet dluhů domácností vč. institucí sloužících domácnostem a půjček nefinančním podnikům vč. emitovaných cenných papírů byl v relaci k HDP v ČR třetí nejvyšší v žebříčku zemí EU - v roce 2013 činil 73,7 % nominálního HDP, ...

V relaci k HDP - která umožňuje zhodnotit míru „ufinancovatelnosti“ dluhů a také pro potřeby mezinárodního srovnání - se pozice České republiky v rámci zemí EU jeví v relativní výši soukromého dluhu jako velmi příznivá.

Poměr půjček domácnostem vč. dluhu neziskových institucí sloužících domácnostem (NISD) a také úvěrů firmám vč. emitovaných cenných papírů dosahoval v roce 2013 (za který byla v době zpracování této analýzy k dispozici poslední data) celkem 73,7 % nominálního HDP. Z toho přitom samotná zadluženost domácností vč. NISD představovala 31,6 % HDP a půjčky nefinančním podnikům 34,5 % HDP a jimi emitované cenné papíry 8 % HDP.

Data jsou na konsolidované bázi, to znamená, že neberou v úvahu transakce uvnitř daného sektoru.

... což bylo pod hranici relativního soukromého dluhu za EU jako celek

Soukromý konsolidovaný dluh privátního sektoru ČR tak byl ve výši 73,7 % nominálního HDP podstatně nižší než průměr za EU 28. Srovnatelná data nejsou k dispozici, neboť Eurostat zadlužení domácností ve svých tabulkách neuvádí. Jsou však k dispozici data za sektor nefinančních podniků, který samotný se svou

zadlužeností ve výši 65,6 % HDP v případě firemních úvěrů a 12,4 % HDP v případě firemních dluhopisů ukazují při sloučení zadluženost nefinančních podniků v EU 28 na úrovni 78 % HDP. V ČR přitom při zahrnutí úvěrů domácnostem, které spolu s úvěry NISD tvoří téměř třetinu nominálního HDP, činí tato celková proporce 73,7 %.

Znamená to, že soukromý dluh v relaci k HDP je v ČR výrazně pod průměrnou úrovní v EU 28 (graf 13).

Příznivější proporce soukromého dluhu k HDP než ČR měla v roce 2013 jen Litva a Rumunsko - v roce 2012 byla ČR na 2. místě

Jen dvě země EU, tj. Litva (56,3 %) a Rumunsko (66,5 %), měly v roce 2013 nižší soukromý dluh v relaci k HDP než Česká republika (73,7 %). Ve srovnání s nimi však byla v ČR vyšší relace úvěrů domácnostem, a to významně (již zmíněných 31,6 % HDP proti 22,3 %, resp. 19,1 % v těchto zemích). Lze to zřejmě přičíst rozvinutějšímu bankovnímu systému s nabídkou půjček, ale právě i silné dynamice úvěrů na bydlení v konjunkturním období (pořizování a vybavování nových, ale i starších bytů a jejich postupné privatizaci). V neposlední řadě pak i vyšší kupní síle českých domácností, která je důležitá právě u půjček na bydlení spojených zpravidla s nutnou participací vlastních naspořených prostředků (alespoň zčásti).

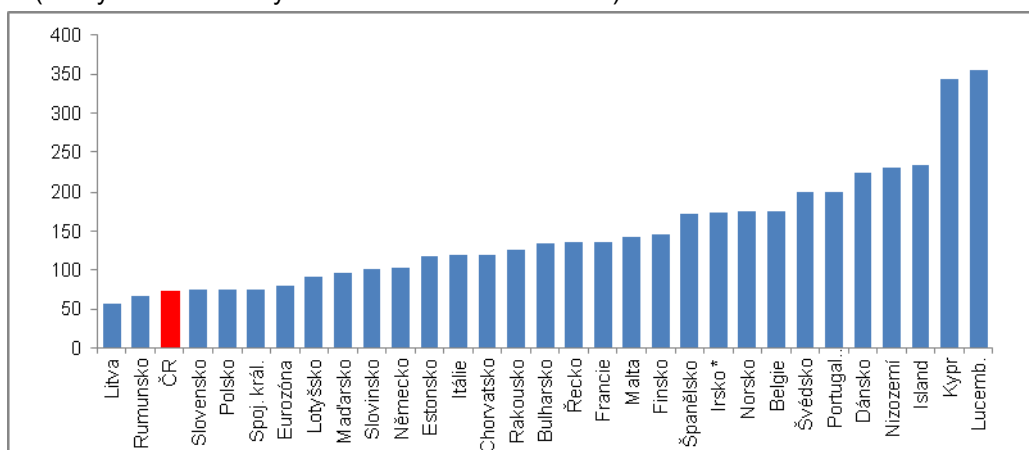
Nízkou relaci dluhu firem k HDP ovlivnila recese let 2012 a 2013, historicky pak i čištění bankovních portfolií od špatných půjček v předchozí dekádě

Naopak poměrně nízkou relativní zadluženost samotných firem pokud jde o poskytnuté úvěry lze v roce 2013 přičíst podmínkám roku recese s nižší potřebou financování při slabé poptávce, což však platilo i pro rok 2012. Roli jistě hrálo i z „historického“ hlediska vyčištění bankovních portfolií zejména velkých bank od špatných půjček před jejich privatizací už v předchozí dekádě a převedení významné části úvěrů do speciálních entit (Konsolidační banka, ale i jiné).

Dlouhodobá averze k dluhům: vůbec nejnižší relativní soukromý dluh ze zemí EU měla ČR v letech 2008 a 2009, v roce 2012 pak druhý nejnižší

„Dluhová averze“ je přitom charakteristická pro české ekonomické subjekty dlouhodobě. Mimořádně nízká relativní soukromá zadluženost se projevovala i v letech 2008 a 2009, kdy byla relace soukromého dluhu k nominálnímu HDP v České republice nejmenší v EU (66,8 %, resp. 68,8 % HDP). V roce 2012 pak byla po Litvě druhá nejnižší (72,4 %). Její zvyšování je relativně pomalé (graf 14) - mezi lety 2011 až 2013 šlo dokonce o snížení o 4,9 pb. (což však bylo typické i pro další země EU, jak je patrné z grafu 15). V ČR ovlivnila slabší tempo úvěrování v této době ekonomická recese, v mnoha dalších zemích EU pak zřejmě dopad, který měly i na soukromý sektor problémy hospodaření vládních sektorů.

Graf č. 13: **Pozice ČR v relativní zadluženosti soukromého sektoru* ve srovnání se zeměmi EU 28 v roce 2013** (hrubý konsolidovaný dluh v % nominálního HDP)

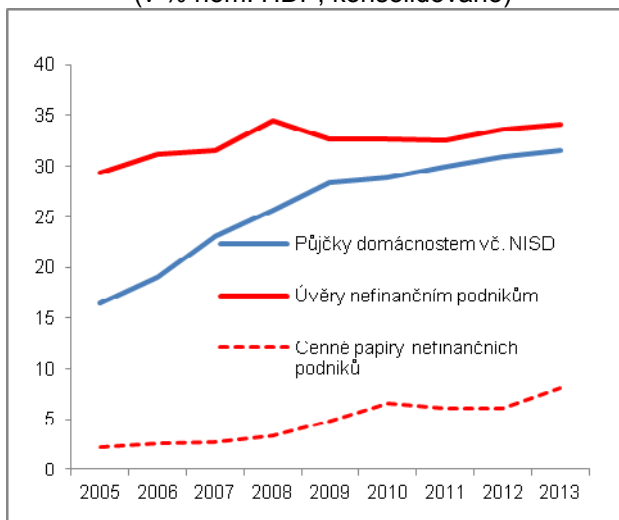


*Pozn.: soukromý dluh domácností vč. NISD a soukromý dluh nefinančních podniků vč. cenných papírů vyjádřený jako % nominálního HDP

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

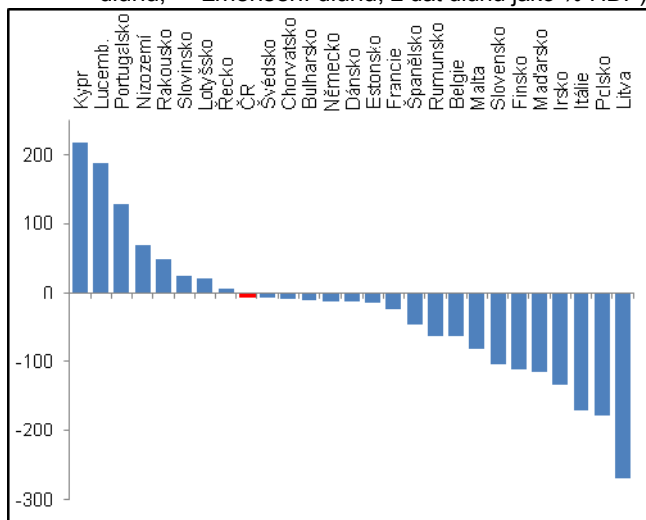


Graf č. 14 **Vývoj soukromého dluhu v ČR podle sektorů***
(v % nom. HDP, konsolidováno)



*Pozn.: NISD jsou neziskové instituce sloužící domácnostem.

Graf č. 15 **Změna relativního soukromého dluhu zemí EU** (rozdíl let 2013 a 2011 v pb.; + = zvětšení dluhu, - = zmenšení dluhu; z dat dluhu jako % HDP)



Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

V Evropě začala klesat nejen zadluženost sektoru vládních institucí, ale v některých zemích i soukromá zadluženost – výrazně však stoupla např. na Kypru....

... ale celkově došlo ke zhoršení v osmi zemích EU 27 podle posledních dat za roku 2013

Snaha mírnit zadluženost svých veřejných sektorů je patrná u většiny zemí EU, klesá však i relace soukromého dluhu k HDP jak je vidět z grafu 15. Mezi roky 2011 a 2013 došlo k jejímu zmenšení nejvýznamněji měrou v Litvě, Polsku a Itálii. Naopak na Kypru převýšila zadluženost tamějšího soukromého sektoru 200 % nominálního HDP poprvé v roce 2011 a v roce 2013 činila 218 % (zatímco v roce 2011 činil dluh 125 %, v roce 2013 již 349 % kyperského HDP).

Soukromá zadluženost se v posledních dvou letech (do roku 2013 včetně, za nějž jsou v době zpracování této analýzy k dispozici poslední data) zhoršila v osmi zemích Unie z 27 sledovaných. Jistě zajímavý by byl údaj za Spojené království. Není však k dispozici, protože chybí údaj o zadluženosti britských domácností, která nepochybně není nízká vzhledem k tradici pořizování vlastního bydlení a s tím spojeným hypotečním úvěrováním – tyto půjčky byly navíc v posledních dvou letech podporovány opatřeními přijatými ke zmírnění recese, již předtím ekonomika Spojeného království procházela.

5.1.3. „Komplexní dluh“ – zadluženost vládních institucí a soukromého sektoru

ČR má dlouhodobě velmi nízké „komplexní“ zadlužení v relaci k HDP, tj. sloučené dluhy čtyř institucionálních sektorů

„Komplexní“ zadlužení ČR je tak nízké, že ve většině zemí EU dosahuje vyšší relace jen samotná soukromá zadluženost a ve čtyřech zemích dokonce i zadluženost vlád

Lepší než ČR byla, pokud jde o „komplexní“ zadluženost k HDP, jen Litva a Rumunsko

Ambivalentní vliv dluhů na ekonomický růst

Sloučením zadluženosti čtyř institucionálních sektorů české ekonomiky, tj. kromě finančního¹¹ především sektor nefinančních podniků, vládních institucí, domácností a neziskových institucí sloužících domácnostem, se lze dobrat ke „komplexní“ zadluženosti těchto sektorů. Ta je v případě České republiky v evropském srovnání opět velmi nízká, a to dlouhodobě.

Takto definovaná sektorová zadluženost byla v ČR rovněž velmi nízká ve srovnání se zadlužeností většiny zemí EU, přičemž velmi pozitivní je, že jde o dlouhodobou záležitost. V samotném v roce 2013 činila takto vyjádřená sektorová zadluženost 118,7 % nominálního HDP. Bylo to natolik nízké zadlužení, že v nadpoloviční většině zemí EU (celkem v 15 státech) byla vyšší než tento výsledek dokonce jen samotná soukromá zadluženost a čtyři země Unie měly - oproti komplexní zadluženosti ČR - vyšší i zadluženost svých vládních sektorů.

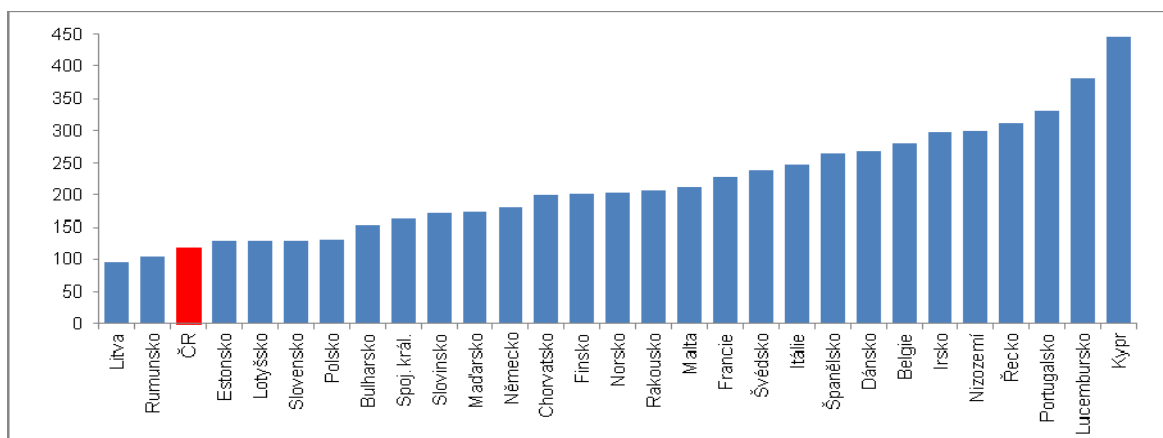
Příznivější výsledek v „komplexní“ zadluženosti než měla v roce 2013 ČR (118,1 %), dosáhly ze zemí EU jen Litva (95,1 % HDP) a Rumunsko (104,5 %). Jde o země méně ekonomicky vyspělé, porovnáme-li je podle HDP na obyvatele v paritě kupní síly.

Ovšem jak se ukázalo, z obecného hlediska právě dluhová angažovanost - kdy za pomoci dluhů byl po velmi dlouhou dobu fakticky financován ekonomický růst vyspělého světa - stála za finanční krizí v roce 2008 a následnou hospodářskou

¹¹ Sektor finančních institucí je z daného pohledu ve specifickém postavení, neboť je především poskytovatelem úvěrů.

recesí, již prošla většina vyspělých ekonomik. Lze tedy s opatrností soudit, že méně vyspělé ekonomiky tak byly svou malou relativní zadlužeností jistým způsobem před výkyvem „chráněny“. Jejich dluhy se nestačily během relativně krátké doby fungování tržního modelu ekonomiky nakumulovat.

Graf 16: Úhrn soukromé zadluženosti a hrubého konsolidovaného dluhu sektoru vládních institucí v EU (2013, v % nominálního HDP)



Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

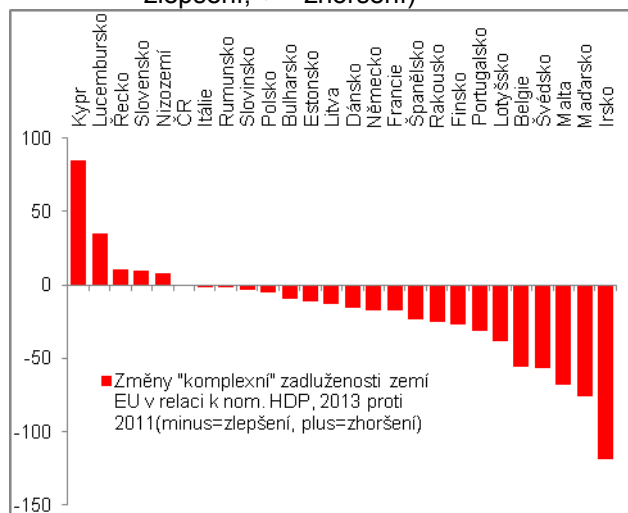
Z obvykle srovnávaných zemí středoevropského regionu je relativní zadluženost vládních institucí nejnižší, a to významně; u soukromého dluhu není odstup tak značný

Ze zemí zpravidla nejčastěji srovnávaných je Česká republika opět zemí s velmi příznivým výsledkem (graf 18). Oproti Slovensku, Polsku, Maďarsku, Slovinsku a zejména Německu je hrubý konsolidovaný dluh vládního sektoru nejnižší. Pokud se jedná o dluhy soukromého sektoru, není odstup ostatních zemí od této zadluženosti v ČR tak významný – ve srovnání s dluhy soukromých sektorů v Polsku (74,8 %) a na Slovensku (74 % nominálního HDP) je výsledek za ČR (73,7 %) téměř totožný. Německé nakumulované dluhy naproti tomu dosahují 77,1 % HDP v případě dluhu vládních institucí a 180 % u dluhu soukromého.

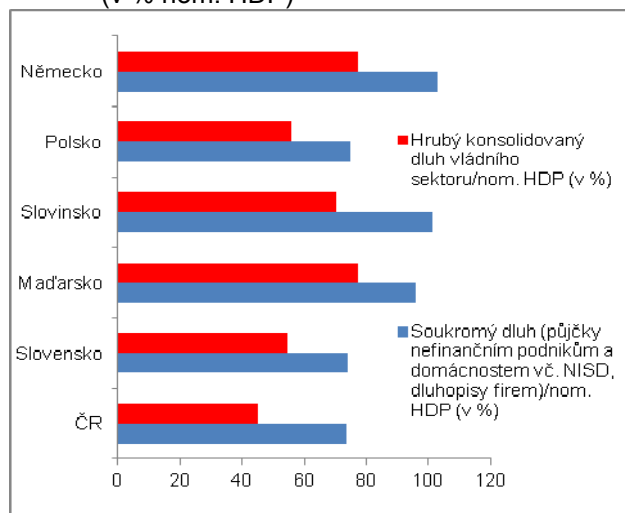
Slabý růst ekonomiky a vědomí obtížné udržitelnosti dluhů vedl v EU v letech 2011-2013 k významnému poklesu relace „komplexní“ zadluženosti k HDP

Obtížná udržitelnost dluhů (zřejmě však i v kombinaci se slabým ekonomickým růstem, který zejména u soukromého dluhu nevyvolává potřebu výraznějšího úvěrování jak investičního tak i provozního charakteru) vedla během let 2011-2013 k významnému poklesu „komplexní“ zadluženosti v relaci k nominálnímu HDP. Tento relativní dluh se zvýšil za uvedené dva roky pouze na Kypru, v Lucembursku, v Řecku, na Slovensku a v Nizozemí (graf 17). ČR je pokud jde o změnu v procentních bodech na šestém místě za touto skupinou, kdy její dluh fakticky stagnoval (-0,7 pb.) a zůstává, jak již bylo řečeno, třetí nejnižší v EU.

Graf č. 17 Změny v „komplexní“ zadluženosti zemí EU v relaci k HDP, 2011-2013 (v pb.)
- =zlepšení, + = zhoršení



Graf č. 18 Srovnání dluhu vládních institucí a soukromého dluhu u vybraných zemí (v % nom. HDP)



Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty



5.2. Vnější nerovnováha

V roce 2014 se vnější nerovnováha České republiky významně zlepšila. Saldo běžného účtu platební bilance¹² vykazovalo pozitivní meziroční změnu již počtvrté v řadě. Navíc rok 2014 zaznamenal několik rekordních výsledků, které se týkaly jak výše dosaženého přebytku běžného účtu, tak především zahraničních investic.

Přebytok běžného účtu platební bilance v roce 2014 byl teprve druhý od roku 1993 a nominálně byl vůbec nejvyšší; dosáhl 0,6 % nominálního HDP

Saldo běžného účtu platební bilance ČR bylo v roce 2014 kladné – přebytek dosáhl 26,1 mld. korun. Šlo o teprve druhý přebytek v historii České republiky, v roce 1993 byly toky peněz se zahraničím v plusu ve výši 13,3 mld. korun.

V poměru k HDP činil v roce 2014 přebytek běžného účtu 0,6 %. Po většinu období 1993-2014 vykazoval běžný účet platební bilance deficit - nejhlubší v období měnové krize v první polovině 90. let, ale i v prvních letech předchozí dekády vlivem silných investičních dovozů po vstupu přímých zahraničních investorů do ČR. V průměru za toto období byl běžný účet v poměru k nominálnímu HDP v deficitu 2,8 %.

I další „rekordy“ ve vnějších ekonomických vztazích České republiky...

Z pohledu vnějších ekonomických vztahů velmi příznivý výsledek roku 2014 byl doprovázen i dalšími „rekordními“ charakteristikami vycházejícími ze složek platební bilance. Předně jím byl vůbec nejvyšší přebytek výkonové bilance – kladného salda v obchodech se zbožím a službami ve výši 294,8 mld. korun bylo dosaženo největším meziročním přírůstkem od roku 2009 (+57,4 mld. korun).

... především nejvyšší přebytek v obchodu se zbožím a službami díky bilanci s automobily a cenově zvýhodněnou redukcí deficitu v obchodech s ropou a zemním plynem...

Přebytok výkonové bilance sestával z přebytku zbožových obchodů 238,9 mld. korun) v kombinaci s přebytkem v obchodech se službami (55,9 mld. korun). Zatímco přebytek bilance služeb se dále ztenčil v trendu posledních tří let, přebytek obchodní bilance se výrazně dynamizoval (graf 2). Největší zásluhou na tom měla jednak bilance obchodů s motorovými vozidly¹³ - ta se z už tak velmi silného přebytku 289,4 mld. korun v roce 2013 dále zlepšila na 354,2 mld. korun v roce 2014 – ale výrazný posun zaznamenalo i snížení deficitu v obchodech s ropou a zemním plynem. Zde zapůsobil cenový faktor, když ve druhé polovině roku 2014 začaly prudce klesat světové ceny těchto komodit.

... ale i rekordně pozitivní „mzdové salda“ spolu s rekordně negativním odlivem peněz ve formě dividend

Trend odlivu výnosů pokračoval, deficit prvotních důchodů se dále prohloubil – odliv dividend do zahraničí dosáhl podle údajů z platební bilance svého maxima (219,3 mld. korun), v čistém vyjádření po zohlednění přílivu dividend do ČR (5,3 mld. korun) pak činil důchodový efekt z přímých zahraničních investic negativních 214 mld. korun. I toto byl výsledek dosud rekordní.

Druhý nejvyšší však byl i objem zisků ponechaných přímými zahraničními investory v ČR k reinvesticím (více v kap. 3.4.2).

Na mzdách odešlo z ČR 17 mld., ale práce rezidentů v zahraničí přinesla 39,3 mld. korun

„Mzdové saldo“ zapůsobil na výsledek prvotních důchodů v roce 2014 velmi pozitivně s převahou přílivu peněz za práci rezidentů v zahraničí oproti odlivu peněz z práce cizinců v ČR ve výši 22,2 mld. korun (do ČR takto přišlo v podobě náhrad zaměstnancům 39,3 mld. a odešlo 17 mld. korun).

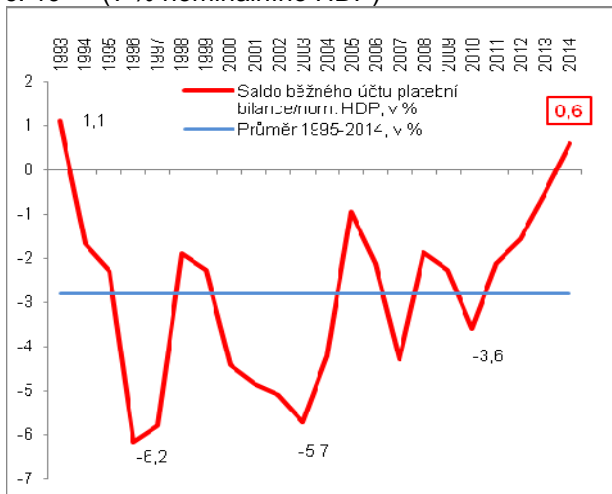
„Mzdové saldo“ je v ČR výrazně podmíněno ekonomickým cyklem a z něj plynoucí pracovní imigrací do ČR

Takto vysoké kladné saldo také nebylo dosud v časové řadě od roku 1993 pozorováno. Navíc čistý příliv peněz do země touto formou je patrný ve větším měřítku až v letech 2012-2014, což v letech recese mohlo souviset s odchodem zahraničních pracovníků z České republiky v důsledku nedostatku příležitostí pracovat. Větší příliv než odliv v podobě mezd do ČR byl patrný v první polovině 90. let po otevření možností pro rezidenty pracovat v zahraničí. Pak už jen v letech 2005 a 2006 vlivem ekonomické konjunktury, která bývá předpokladem silnější „pracovní imigrace“.

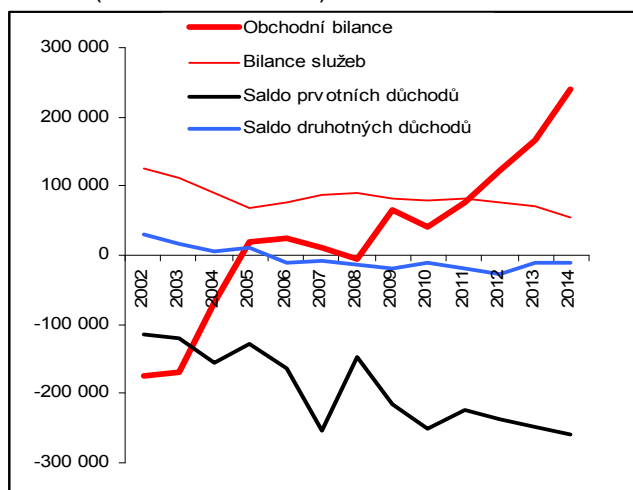
¹² Pokud není uvedeno jinak, vycházejí data v této subkapitole z metodiky šestého Manuálu platební bilance BPM6.

¹³ Bilance zboží podle CZ-CPA v národním pojetí. Vývoz v cenách FOB, dovoz v cenách CIF.

Graf č. 19 Saldo běžného účtu platební bilance ČR (v % nominálního HDP)



Graf č. 20 Vývoj složek běžného účtu platební bilance (saldra v mld. korun)



Zdroj: ČNB, vlastní výpočty

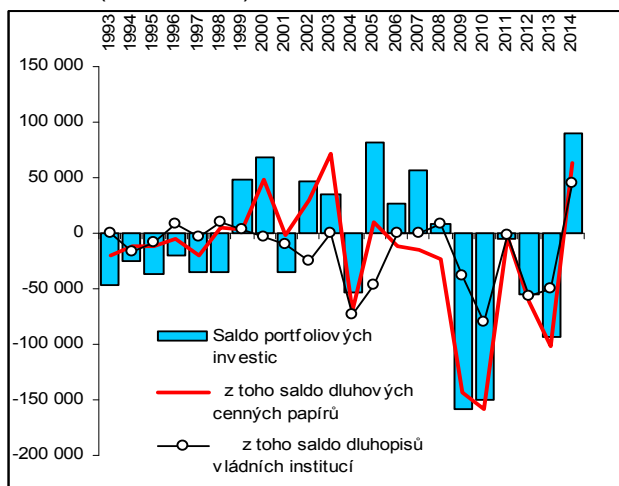
Přiliv přímých investic do ČR v roce 2014 nedosahoval tříletého ani desetiletého průměru

Ačkoli došlo k významnému zlepšení výsledku na běžném účtu platební bilance, zejména díky výše uvedeným zbožovým obchodům a ve sféře prvotních důchodů i „mzdového salda“, na finančním účtu byl zaznamenán přiliv přímých investic do ČR v roce 2014 (101,4 mld. korun), který nedosahoval tříletého ani pětiletého průměru. Přitažlivost jiných zemí pro přímé investory se zřejmě zvětšila. V čistém vyjádření se ale přímé investice podílely na saldu finančního účtu více, neboť tuzemské subjekty své peníze ze zahraničí stahovaly (peníze ze země neodcházely, ale přicházely).

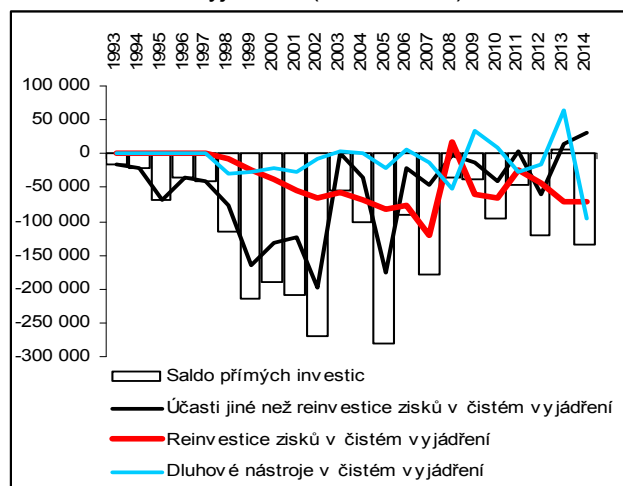
Na finančním účtu odliv peněz ze země

V úhrnu všech položek zaznamenal finanční účet již třetí rok v řadě odliv peněz ze země. V roce 2014 činil 48,3 mld. korun, rok předtím 68,3 mld. korun.

Graf č. 21 Portfoliové investice, saldo (v mil. korun)



Graf č. 22 Přímé investice – vývoj hlavních položek v čistém vyjádření (v mil. korun)



Zdroj: ČNB

5.3. Úspory a investice

Potřeba financování z vnějších zdrojů zůstává za celou českou ekonomiku oproti předchozím obdobím relativně slabá...

Ekonomika ČR použila v roce 2014 pro financování investic do fixních aktiv a do zásob, tedy pro tvorbu hrubého kapitálu – která dosáhla v nominálním vyjádření 1 075,9 mld. korun - jen 84,4 mld. korun zdrojů ze zahraničí. Přetrvává tak situace z předchozích dvou let, kdy potřeba financování z cizích zdrojů činila 87,9 mld. v roce 2012, resp. 46 mld. korun v roce 2013. Pro tvorbu hrubého kapitálu tak z velké míry postačovaly vytvořené hrubé národní úspory v ekonomice ve výši 991,5 mld. korun. Nejen roky recese, ale i start k růstu tak potřebu vnějších zdrojů pro investice nezvýšil.

... stejně jako u nefinančních podniků; úspory jsou silné

Pokud jde o samotné nefinanční podniky, v tomto institucionálním sektoru činila v roce 2014 potřeba financování od ostatních institucionálních sektorů 91,9 mld.



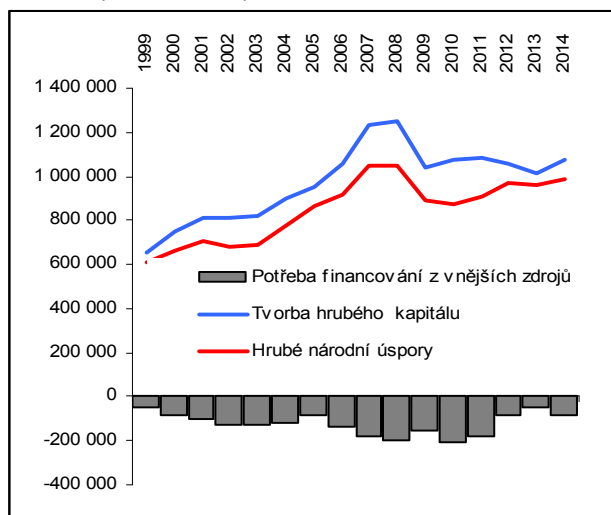
a potřeba financování od jiných institucionálních sektorů není tak velká jako mezi roky 2004-2008

Český ekonomický růst se odehrává bez úvěrové expanze

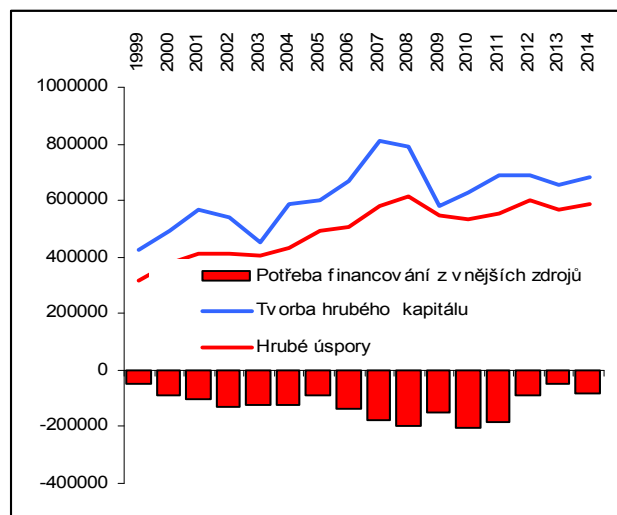
korun, což bylo mírně nad průměrem posledních tří let (89,2 mld. korun). K investicím nefinančních podniků do fixních aktiv a zásob v nominální výši 681,5 mld. korun tak opět z velké míry postačovaly jimi vytvořené hrubé úspory (589,6 mld. korun).

Tato skutečnost, tj. silná tvorba hrubých úspor, se projevila i v tom, že firmy svého růstu dosahovaly s minimálním přírůstkem potřebných cizích zdrojů ve formě bankovních úvěrů. Úvěry nefinančním podnikům od bank v korunách a cizí měně stouply v roce 2014 proti roku 2013 o pouhých 0,9 %, ale ty dlouhodobé, tedy určené spíše k financování fixních investic, o 3,8 %. Samotné korunové úvěry firmám však meziročně jen stagnovaly (+0,1 %), dlouhodobé v korunách byly meziročně vyšší o 3,6 %. Potvrzuje to, že český ekonomický růst se odehrává bez úvěrové expanze.

Graf č. 23 **Ekonomika ČR celkem – potřeba financování investic z vnějších zdrojů** (v mil. korun)



Graf č. 24 **Nefinanční podniky – potřeba financování investic z vnějších zdrojů** (v mil. korun)



Zdroj: ČSÚ

5.4. Ostatní nerovnováhy

Kromě vybraných makroekonomických nerovnováh, kterými je nejčastěji popisována stabilita v ekonomice, lze obecně identifikovat i další „nepoměry“. Soustředme se v dalším na vybrané indikátory v podobě stavů „příchozích“ a „odchozích“ přímých investic, vztahy dividend a reinvestovaných zisků a také vývoje mezd a zisků nefinančních podniků v důchodovém pojetí HDP.

5.4.1. Přímé zahraniční investice

Česká republika přijala do konce roku 2014 celkem 2,775 bilionu přímých investic ze zahraničí...

... přičemž české subjekty nainvestovaly do zahraničí 435 mld. korun – byla to zhruba šestina stavu přímých zahraničních investic do ČR, které se však již nacházejí ve třetí fázi svého cyklu (převažují repatriace zisků)

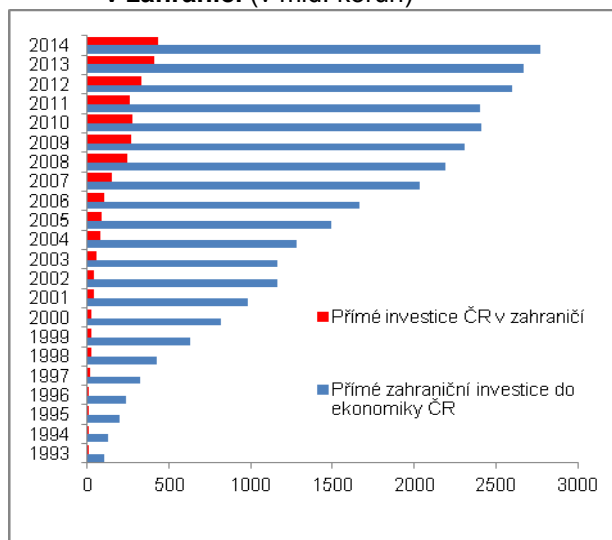
Ve stavech přímých zahraničních investic do ČR, co se struktury týká, stále mírně převažují kapitálové vstupy nad reinvestovanými zisky

Koncem roku 2014 bylo do ekonomiky České republiky nainvestováno ve formě přímých zahraničních investic celkem 2 775 mld. korun (vč. investic, které se vracely zpět do mateřských společností, jde tedy o stavy investic v čistém vyjádření). Naproti tomu srovnatelné stavy investic českých subjektů v zahraničí dosahovaly závěrem roku 2014 celkem 434,8 mld. korun, což bylo jen 15,7 % výše zmíněné úrovně investic, které přišly do České republiky (graf 25).

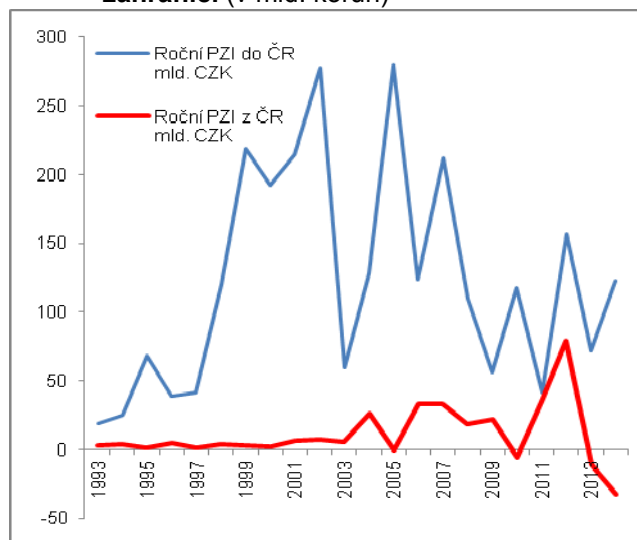
Jde tedy o výrazný nepoměr umocněný časovým horizontem přílivu a časovým horizontem „odchozích“ investic. Zatímco u přímých investic do České republiky jde o tzv. třetí fázi projevující se převýšením výnosů (dividend), které si zahraniční vlastníci odčerpávají zpět do mateřských společností, nad reinvestovanými zisky (více v kapitole 5.4.2.), u přímých investic českých subjektů do zahraničí jde teprve o první fázi (v roce 2014 získali čeští přímí investoři na dividendách 5,3 mld. korun a reinvestovali zisky ve výši 23,7 mld. korun).

Ve struktuře přímých investic do ČR podle jejich charakteru i přes relativně silnou váhu reinvestovaných zisků stále převažují – i když velmi mírně - kapitálové vstupy (50,2 % celkového stavu přímých zahraničních investic do ČR). Na reinvestované zisky připadá 42 % úhrnného stavu, zbytek pak tvoří tzv. Ostatní kapitál představující především půjčky mateřských společností dceřiným společnostem v ČR.

Graf č. 25 Stavy přímých zahraničních investic do ČR a přímých investic českých subjektů v zahraničí (v mld. korun)



Graf č. 26 Roční příliv přímých investic do ČR a přímých investic českých subjektů do zahraničí (v mld. korun)



Zdroj: ČNB

Koncem roku 2013 již převažovaly ve stavech přímých zahraničních investic v ČR investice do sektoru služeb (56 %)...

V závěru roku 2013 převažovaly, co se struktury přímých investic do ČR týká, investice do služeb (graf 28) absorbující 56 % z celkového stavu přímých zahraničních investic v ČR. Silná dominance zahraničních vlastníků je patrná zejména v peněžnictví a pojišťovnictví (99 % aktiv bankovního sektoru je pod zahraniční kontrolou). Oblast finančních a pojišťovacích služeb tvoří skoro polovinu stavu přímých investic do sektoru služeb v ČR.

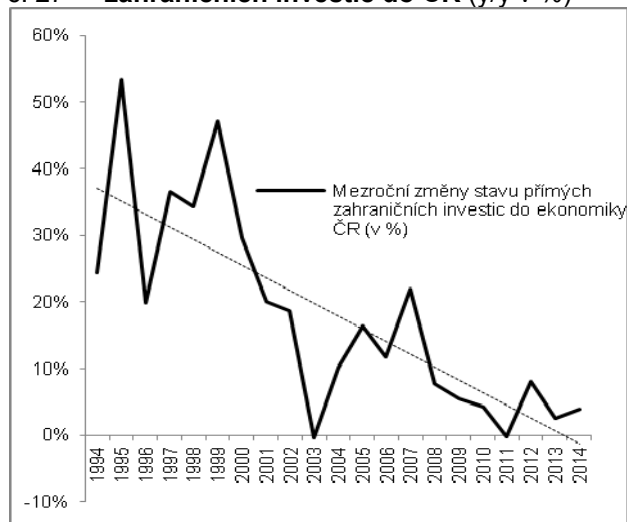
... zpracovatelský průmysl (33%) byl cílem přímých zahraničních investorů do ČR především v 90. letech

Zpracovatelský průmysl, který byl hlavním příjemcem přímých investic do ČR především v 90. letech se podle dat z konce roku 2013 podílel na jejich celkových stavech třetinou (33 % koncem roku 2013), přičemž do výroby automobilů šlo 9 % z celkového stavu přímých zahraničních investic v ČR.

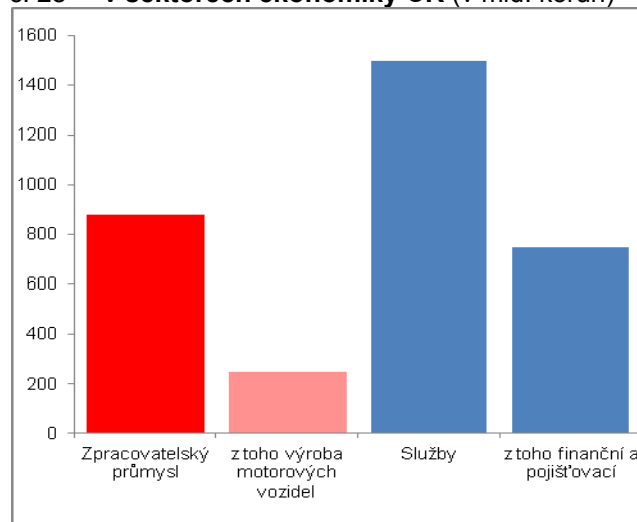
Z 2,775 bil. korun přímých investic do ČR pocházelo 87 % ze zemí EU, resp. 81 % ze zemí eurozóny – potíže s identifikací podle zemí vlivem existence evropských „daňových rájů“

Původ přímých investic do ekonomiky ČR leží vzhledem k silné vazbě k teritoriu EU právě v zemích Unie – odtud pochází 87 % všech přímých zahraničních investic do ČR, z toho ze zemí eurozóny 81 %. Nejvíce přímých investic přišlo do ČR z Nizozemí. Tato země je však jedním z „daňových rájů“ a sídlo tam proto nachází mnoho firem, jejichž kapitál v podobě přímých investic odtud přichází do České republiky (v některých případech jde i o kapitál českého původu).

Graf č. 27 Dynamika ročního přílivu přímých zahraničních investic do ČR (y/y v %)



Graf č. 28 Stavy přímých zahraničních investic v sektorech ekonomiky ČR (v mld. korun)



Zdroj: ČNB



5.4.2. Dividendy a reinvestované zisky

Saldo důchodů z vlastnictví je v ČR výrazně ovlivňováno objemem dividend a reinvestovaných zisků z přímých zahraničních investic

Kromě údajů z platební bilance - kde lze najít data týkající se struktury zahraničních investic vč. zisků reinvestovaných zpět do České republiky anebo spojených s jejich výnosy (dividendy) – produkuje data o dividendách a reinvestovaných ziscích také ČSÚ v národním účetnictví (tabulky rozdělení prvotních důchodů). Tento pohled umožňuje obohatit rozbor např. o členění podle institucionálních sektorů (grafy 31-34).

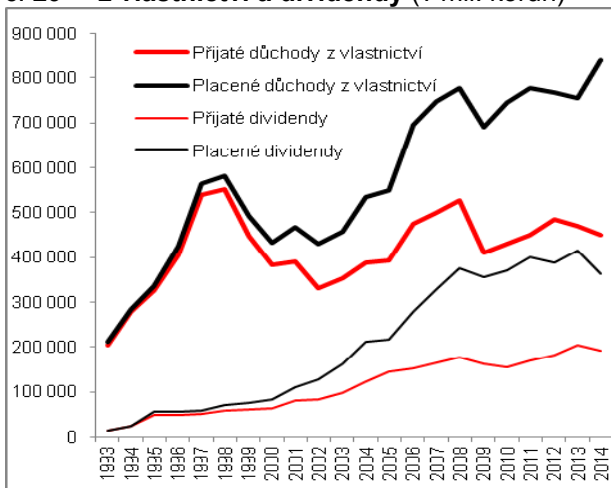
Podle dat z ročních národních účtů (graf 29) se „nůžky“ v důchodech z vlastnictví - jejichž součástí jsou i dividendy a reinvestované zisky z přímých zahraničních investic - začaly významně „rozvírat“ zhruba od počátku minulé dekády, odkdy začala být výše placených důchodů z vlastnictví čím dál větší oproti výši přijatých důchodů z vlastnictví. Z grafu 29 je také zřejmé, že na trendu participoval především rozdíl mezi vyplácenými a přijímanými dividendami¹⁴.

V roce 2014 výrazně stouply reinvestované zisky z přímých zahraničních investic do ČR

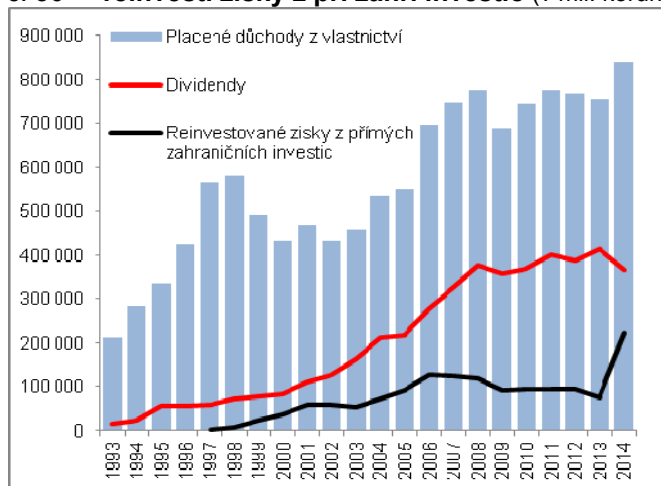
V roce 2014 činil podle ročních národních účtů objem vyplacených dividend 364,5 mld., objem přijatých dividend pak 192,3 mld. korun (graf 30). Při mírném poklesu vyplacených dividend došlo k výraznému růstu reinvestovaných zisků z přímých zahraničních investic, což vede k optimismu ohledně budoucího růstu ekonomiky ČR.

Spolu s reinvestovanými zisky participovaly vyplacené dividendy na vyplácených důchodech z vlastnictví v úhrnu za všechny institucionální sektory v ČR v roce 2014 téměř 70 % (nákladové úroky tvořily s 207,4 mld. korun další zhruba čtvrtinu, přičemž objem ostatních složek užití u důchodů z vlastnictví byl v úhrnu velmi nízký).

Graf č. 29 Rozdělení prvotních důchodů – důchody z vlastnictví a dividendy (v mil. korun)



Graf č. 30 Užití důchodů z vlastnictví - dividendy a reinvest. zisky z př. zahr. investic (v mil. korun)



Zdroj: ČSÚ

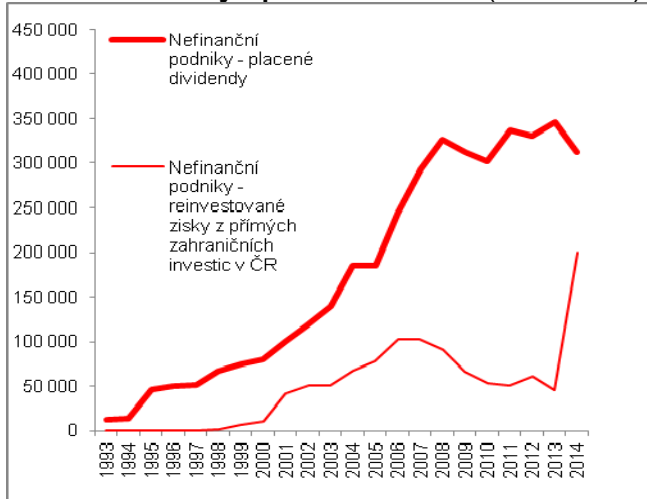
Výše dividend zahraničních vlastníků společností v ČR začala převyšovat objem reinvestovaných zisků již v roce 2006

Česká ekonomika se nachází ve třetí fázi cyklu přímých zahraničních investic, kdy více peněz z těchto investic ze země odchází v podobě repatriovaných zisků, než kolik je v ČR ponecháno v podobě zisků reinvestovaných (graf 33). Je to patrné především v sektoru nefinančních podniků, v logice věci v segmentu firem pod zahraniční kontrolou. Odliv výnosů začal převažovat nad zisky reinvestovanými již od roku 2006. Také v roce 2007, vlivem stále velmi silné ekonomické konjunktury, byl odliv dividend do zahraničí značný při současném meziročním poklesu reinvestovaných zisků. Odliv byl pak umocněn kontextem finanční krize v roce 2008 zasahující i Evropu a motivující přímé investory v ČR v době nejistoty k odčerpání významné části výnosů ze svých investic.

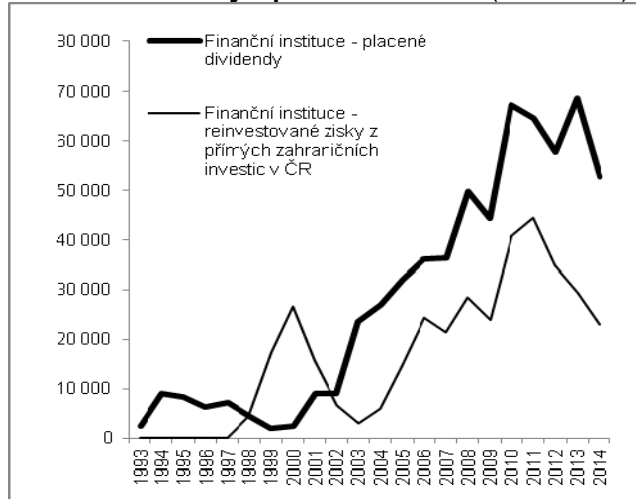
Ve srovnání s mohutnými odlivy zisků z ČR do zahraničí je opačný tok, tj. dividendy českých subjektů z jejich investic v zahraničí, zatím slabý.

¹⁴ Obsahem důchodů z vlastnictví jsou úroky (výnosové či nákladové), rozdělované důchody společností (kam patří právě dividendy a také čerpání z důchodů kvazi společností), ostatní důchody z investic (týkající se pojištěnců, penzijních nároků anebo podílníků fondů kolektivního investování) a renta.

Graf č. 31 Nefinanční podniky – placené dividendy a reinv. zisky z př. zahr. investic (v mil. korun)



Graf č. 32 Finanční instituce – placené dividendy a reinv. zisky z př. zahr. investic (v mil. korun)

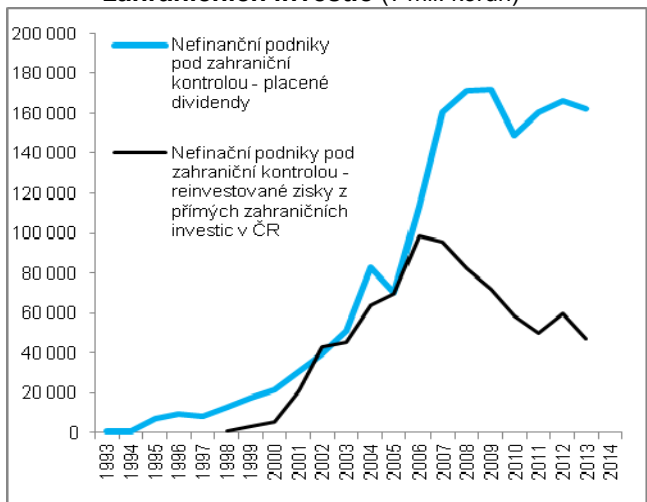


Zdroj: ČSÚ

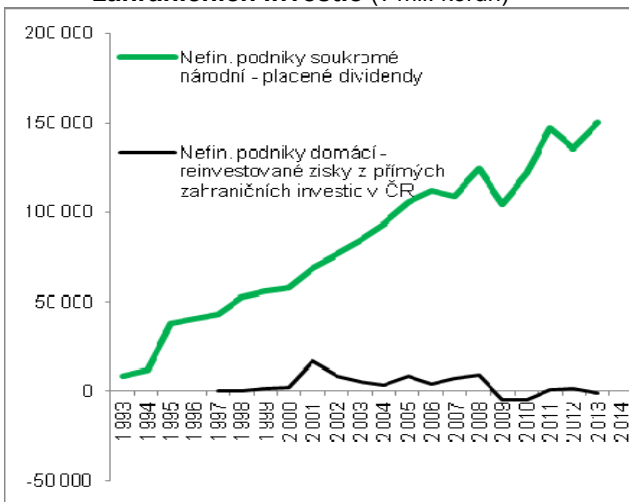
Proporce dividend a reinvestovaných zisků z přímých investic jsou ovlivněny třetí fází cyklu přímých investic, v níž se nachází česká ekonomika již téměř deset let

Co se týká ročního přílivu přímých zahraničních investic sestávajících z přímých kapitálových vstupů, reinvestovaných zisků a ostatních investic¹⁵, pak přibližně od roku 2007 převažují v této struktuře přílivu reinvestované zisky. Za roky 2010-2014 se na ročních přílivech investic podílely reinvestované zisky v nadpoloviční proporcii. Poměr směřující k převaze reinvestovaných zisků nad ostatními složkami přílivu přímých investic do ČR má logiku jednak v již zmíněné třetí fázi přímých zahraničních investic, jednak ve skutečnosti, že prodej státních podílů významných firem v ČR, uskutečňovaný největší měrou na přelomu nového tisíciletí, pochopitelně již svůj potenciál pro kapitálové vstupy vyčerpal.

Graf č. 33 Firmy pod zahraniční kontrolou – placené dividendy a reinvestované zisky z přímých zahraničních investic (v mil. korun)



Graf č. 34 Firmy soukromé národní – placené dividendy a reinvestované zisky z přímých zahraničních investic (v mil. korun)



Zdroj: ČSÚ

U firem pod zahraniční kontrolou výrazně vyšší objem dividend proti reinvestovaným ziskům evokuje úvahy o charakteru nových růstových stimulů pro českou ekonomiku

Převýšení nakumulovaných dividend ČR nad nakumulovanými reinvestovanými zisky činilo v roce 2013 – za něž jsou k dispozici poslední data z národního účetnictví - u nefinančních podniků pod zahraniční kontrolou 245 % (nominálně 162,4 mld. proti 47,01 mld. korun). S ohledem na potenciál, který měly přímé zahraniční investice na dynamizaci ekonomického vývoje v ČR, je vzhledem k této skutečnosti a probíhající fázi přímých investic zřejmě zapotřebí uvažovat i o jiných, zejména vnitřně generovaných, růstových stimulech.

¹⁵ Podle struktury přímých zahraničních investic z platební bilance.



5.4.3. Zisky nefinančních podniků a vývoj mezd

Výrazný růst zisků firem díky oslabené koruně a zlepšené zahraniční poptávce

Posílená konkurenceschopnost firem po umělém oslabení koruny (v listopadu 2013) spolu s mírným zlepšováním evropské ekonomiky projevujícím se větší poptávkou po českém zboží pomohly exportérům významně navýšit korunové tržby a tedy i výnosy. Ty však stouply - (a prakticky ihned - i jejich tuzemským dodavatelům uskutečňujícím své dodávky v eurech.

Hrubý provozní přebytek nefinančních podniků stoupl v roce 2014 meziročně o 131,8 mld. korun, tj. rekordně na 1,199 bil. korun...

V roce 2014 dosáhly zisky nefinančních podniků v podobě hrubého provozního přebytku 1 198,7 mld. a proti roku 2013 byly vyšší o 131,8 mld. korun. Takovýto meziroční přírůstek nebyl zaznamenán ani za dlouhé a silné konjunktury české ekonomiky v letech 2004-2008 (tehdy sice meziroční nárůst zisků firem rovněž překonal stomiliardovou hranici, ovšem podstatně méně než v roce 2014). V roce 2006 stoupl hrubý provozní přebytek nefinančních podniků o 110,8 mld. korun, v roce 2007 pak o 104,9 mld. korun.

... a historicky nejvyšší byl i meziroční růst čistého provozního přebytku, tj. o 123 mld. korun

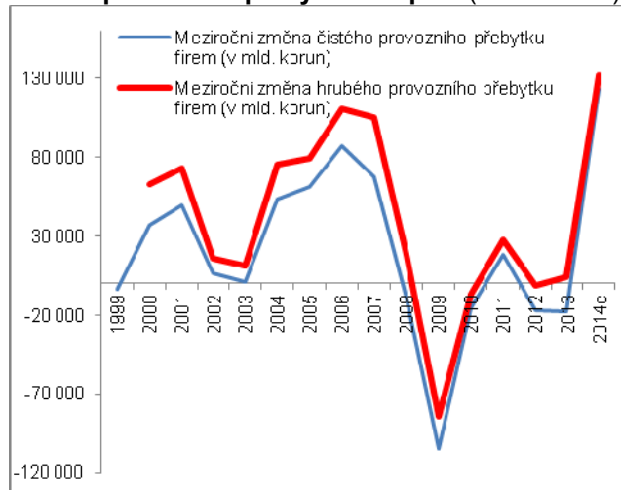
Také čistý provozní přebytek nefinančních podniků vzrostl v roce 2014 nejvíce v časové řadě od roku 1993, když proti roku 2013 posílil o 123 mld. na 622,7 mld. korun (v letech 2006 a 2007 vzrostl o 87,2 mld., resp. 67,4 mld. korun). Naopak v krizovém roce 2009 byl jeho propad hlubší (-104,8 mld.), než meziroční pokles hrubého provozního přebytku (-84,4 mld. korun).

Proti roku 2013 se čistý provozní přebytek nefinančních podniků zvýšil o čtvrtinu (+24,6 %), jejich hrubý provozní přebytek o 12,4 %.

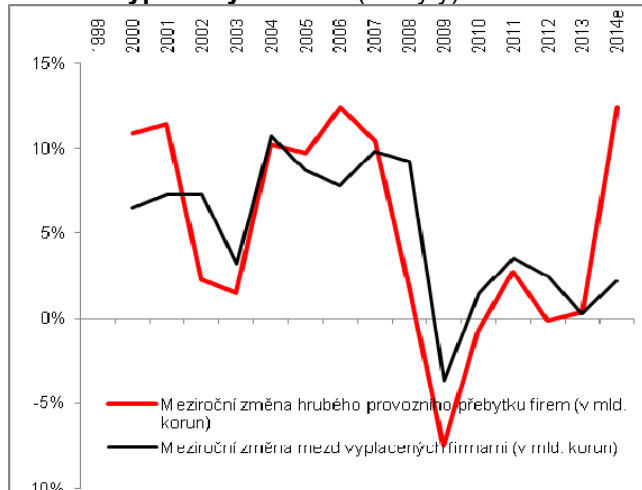
Z období 2010-2013 však byly nefinanční podniky v průměru každý rok ztrátové podle přírůstku čistého provozního přebytku. Jeho růst v hrubém vyjádření byl minimální

Mimořádný růst zisků firemního sektoru v roce 2014 vyniká zejména při srovnání s předchozími lety oslabenými recesí (2012 a 2013). Nefinanční podniky byly totiž v průměru za čtyřleté období 2010-2013, co se přírůstků zisků týká, ztrátové (čistý provozní přebytek zaznamenával každoroční úbytky v ročním průměru -8,1 mld. korun). Hrubý provozní přebytek nefinančních podniků pak sice vykazoval v průměru přírůstky, ovšem nízké (5,9 mld. korun).

Graf č. 35 Přírůstky/úbytky hrubého a čistého provozního přebytku nef. pod. (v mld. korun)



Graf č. 36 Změny hrubého provozního přebytku firem a vyplacených mezd (v % y/y)



Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Výrazná diskrepance mezi mimořádným růstem zisků nefinančních podniků v roce 2014 (+12,4 % y/y) a přírůstkem jimi vyplacených mezd (+2,2%) – v průměrech předchozích období ale byly trendy opačné

Při takto výrazných růstech zisků v roce 2014 (+12,4 % podle hrubého provozního přebytku) byl růst mezd vyplacených nefinančními podniky ve srovnání s tím skromný (+2,2 %). I když se zdá, že nedošlo k naplnění jednoho z cílů architektury měnové intervence ČNB - která počítala i s tím, že generované vyšší zisky posílí růst mezd a právě ten pomůže zvýšit domácí poptávku ze strany domácností -, je nutné zohlednit i vývoj předchozích let. Zatímco totiž recese (2012 a 2013) způsobila, že hrubý provozní přebytek nefinančních podniků ve čtyřletém období ohraničeném pokrizovým rokem 2010 a druhým rokem ekonomického poklesu (2013) rostl v průměru ročně jen o 0,6 %, růst mezd byl více než trojnásobný (+2 % v průměru ročně). Podobně tomu bylo i za

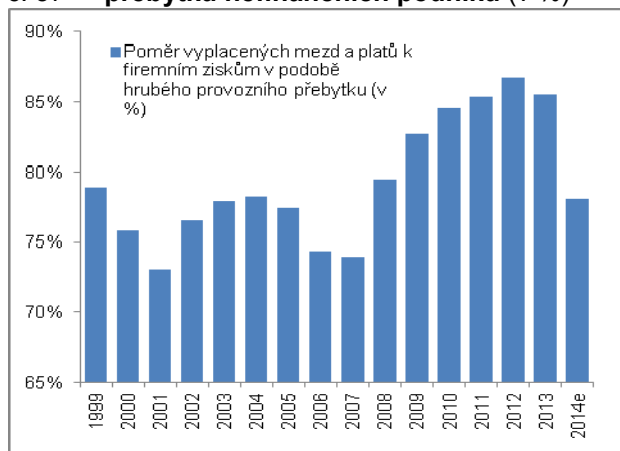
šestileté období 2008-2009 – zisky v podobě hrubého provozního přebytku díky propadu v roce 2009 klesaly v průměru ročně o 0,6 %, zatímco mzdy o 2,2 % rostly.

Extrémní růst zisků v roce 2014 byl dán souhrnem mimořádných vlivů, především umělým oslabením koruny a pádem cen energií na světových trzích

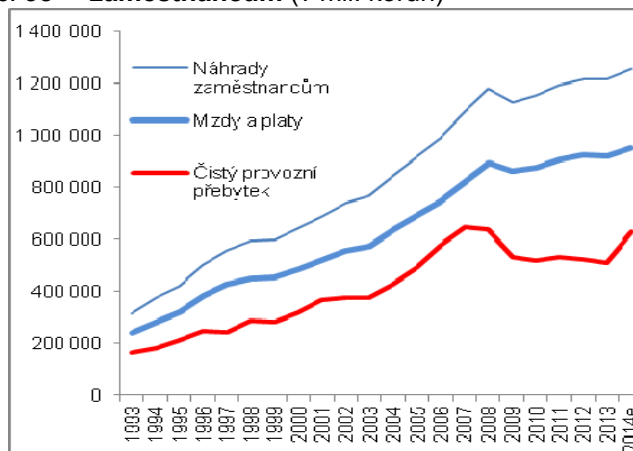
Obdobně, sledujeme-li vývoj čistého provozního přebytku a vyplacených mezd v nefinančních podnicích, je v průměrných ročních tempech jak za roky 2010-2013, tak i období postihující poslední rok konjunktury (2008) a rok krize (2009), tedy za 2008-2013, patrný výrazný rozdíl oproti vývoji mezd. Zatímco čistý provozní přebitek za uvedená období v průměru meziročně klesal (-1,5 %, resp. -4 %), mzdy zaznamenávaly meziroční přírůstky (+2 %, resp. +2,2 %, jak je zmíněno výše).

Právě v porovnání s nepříznivým vývojem zisků nefinančních podniků v obdobích předcházejících roku 2014 vyniká jeho mimořádnost, pokud jde o hospodaření nefinančních podniků. Je však třeba mít na paměti, že šlo o souhrn vlivů mimořádných (slabší koruna favorizující exportující firmy, pád cen energií na světových trzích ovlivňující příznivě nákladovost firem, aj.).

Graf č. 37 Poměr mezd k hrubému provoznímu přebytku nefinančních podniků (v %)



Graf č. 38 Čistý provozní přebitek, mzdy a náhrady zaměstnancům (v mil. korun)



Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Možné příčiny nepoměru mezi vysokým růstem zisků a slabým růstem mezd v roce 2014

Zmíněný nepoměr mezi růstem zisků a růstem mezd v roce 2014 lze zřejmě vysvětlit jistou opatrností firem při navyšování mezd, kterou lze z pohledu předchozího vývoje akceptovat. Nefinanční podniky měly i jisté rezervy v zaměstnávání pracovníků - jejich kmenové počty narůstaly po recesi jen zvolna, byli více využíváni pracovníci najímaní přes agentury práce. To se začalo měnit spíše až v závěru roku 2014.

Proporce mezi zisky v podobě hrubého provozního přebytku a mzdami vyplácenými nefinančními podniky se snížila na nejnižší úroveň od roku 2007

Přesto však v důsledku odlišného vývoje mezd a zisků došlo k tomu, že proporce mezi nimi klesla na úroveň, která byla v případě hrubého provozního přebytku nejnižší od roku 2007- objem vyplacených mezd v nefinančních podnicích činil jen 79,5 % úrovně jejich hrubého provozního přebytku (graf 37). Za roky 2010-2013 to bylo v průměru 86,2 %.

Vzhledem k podstatnému rozdílu mezi hrubým a čistým provozním přebytkem však objem mezd dosahoval v roce 2014 více než jedenapůlnásobku (153 %) čistého provozního přebytku. I to však byla proporce nižší než v průměru za roky 2010-2013 (177 %).



6. Vybrané ekonomické aspekty kvality života – nerovnosti

Kvalita života má mnoho vrstev. Je vnímaná a odvislá od životních hodnot, které lidé vyznávají. Možnosti jejich naplnění jsou diferencované. Vznikají tak různé typy nerovností, podmíněných významnou měrou materiálními podmínkami. Soustředíme se na výsek nerovností souvisejících s vytvořenými životními podmínkami lidí v regionech České republiky měřených především příjmovými charakteristikami a dále na sociální disparity v porovnání příjmů a vydání příjmově nejslabších a nejsilnějších skupin. Sledovat tedy budeme část materiální kvality života.

6.1. Regionální disparity

6.1.1. HDP na obyvatele

Měření ekonomické vyspělosti zemí je ve své „komplexní“ podobě zpravidla uváděno za pomoci hrubého domácího produktu na obyvatele v paritě kupní síly. Tento ukazatel umožňuje nejen mezinárodní srovnání, ale i regionální porovnávání uvnitř zemí. I když pro samotné měření životní úrovně - míněna materiální kvalita života - je vhodný spíše disponibilní příjem na obyvatele a sledování jeho rozdílů v jednotlivých regionech, hrubý domácí produkt na obyvatele dané země je i měřítkem toho, jaká je její pozice v poměru ke zvolené referenční úrovni, tj. v případě České republiky např. relace HDP na obyvatele v PPS k EU či v eurozóně. Sledujme tedy nejprve ukazatel v této podobě.

HDP na obyvatele v PPS v České republice v letech 2007-2013 jen stagnoval

V České republice vykazoval HDP na obyvatele v paritě kupní síly v letech 2007-2013 jen nepatrné výkyvy a v úhrnu šlo jen o stagnaci. Nejvyšší úroveň v tomto období dosahoval tento indikátor v roce 2007 (84 % průměru EU 28), nejnižší byl v roce 2010 (81 %). V roce 2014 se díky silnějšímu hospodářskému růstu oproti zlepšení ekonomiky EU dostal HDP na obyvatele v PPS u ČR opět na úroveň 84 % unijního průměru, stejně jako v roce 2007 (graf 1).

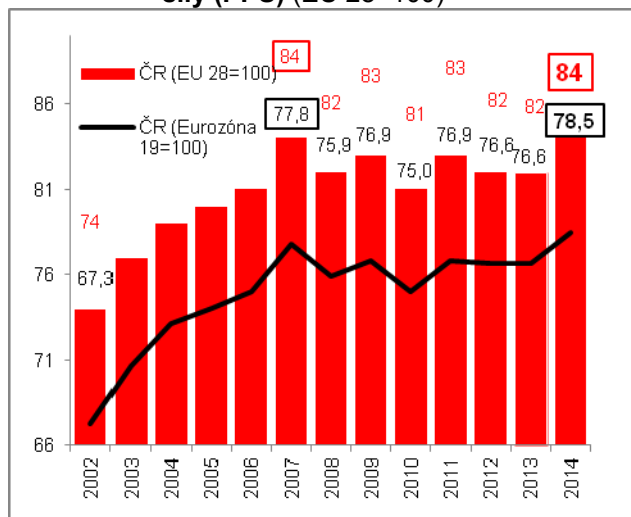
Nárůst o dva procentní body v roce 2014 na 84 % průměru zemí EU 28 a 78,5 % k zemím eurozóny

Pozice ČR v relaci k EU 28 byla v roce 2014 stejná jako v roce vrcholící konjunktury české ekonomiky. V poměru k eurozóně (EA 19) se proporce nepatrně zlepšila (což však může být pouhým zaokrouhlením). V roce 2007 byl HDP na obyvatele v PPS v ČR na 77,8 % průměrné úrovně eurozóny, v roce 2014 na 78,5 %.

Výlučnost hlavního města Prahy ve vykazovaném HDP na obyvatele v PPS

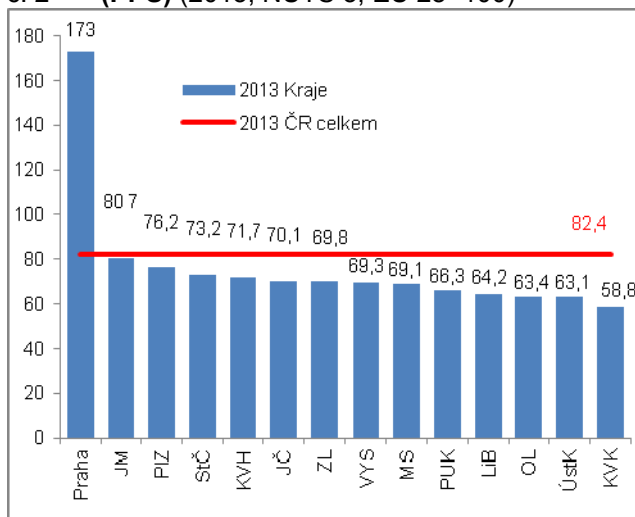
Regionální pohled na úroveň krajů České republiky podle HDP/obyv. v PPS v relaci k EU 28 ukazuje výlučnost hlavního města Prahy (graf 2). Jeho výše (173 % průměru Unie v roce 2013) ovlivňuje proporce v ČR (průměr 82,4 %) do té míry, že všechny ostatní kraje tohoto průměru nedosahují. Nejlepší výsledek měl po Praze kraj Jihočeský (80,7 %), následovaný krajem Plzeňským (76,2 %). Naopak kraj Olomoucký, Ústecký a Karlovarský měly nejnižší relativní úroveň HDP/obyv. v PPS, ovlivněnou především strukturou ekonomik v těchto regionech a z ní plynoucích příjmových možností domácností ovlivňujících jejich disponibilní důchod.

Graf č. 1 ČR - HDP na obyvatele v paritě kupní síly (PPS) (EU 28=100)



Zdroj: Eurostat

Graf č. 2 Kraje - HDP na obyvatele v paritě kupní síly (PPS) (2013, NUTS 3, EU 28=100)



Zdroj: ČSÚ

6.1.2. Čistý disponibilní důchod domácností

Celkové příjmy domácností sestávají z různých typů příjmů a kromě nich využívají i zboží a služeb v rámci tzv. naturálních transferů

Příjmy lidí popisuje z pohledu národních účtů ukazatel disponibilního důchodu domácností. Jde o úhrn různých typů příjmů, tedy nejen mezd a platů, ale i příjmů z podnikání, čistých příjmů z majetku a saldo z přerozdělení (tj. čisté sociální příjmy). Vykazován je tento ukazatel jako hrubý disponibilní důchod domácností, resp. i ve své čisté formě, to znamená po odečtení spotřeby kapitálu. Pokud zohledníme ve spotřebě domácností i zboží a služby, které jsou jim poskytovány vládním sektorem a neziskovými institucemi (např. výdaje od zdravotních pojišťoven anebo vzdělávací služby) – tyto tzv. naturální transfery (ročně ve stovkách miliard korun) zvyšují „příjmy“ domácností a jejich zohledněním pak dostáváme komplexnější obrázek v podobě tzv. upraveného disponibilního důchodu domácností.

Disponibilní důchod domácností tak může poskytnout „korigující“ informaci o jejich materiální kvalitě života k více frekventované informaci o výši a vývoji HDP na obyvatele v paritě kupní síly.

Mezi výší nominálního HDP a čistého disponibilního důchodu domácností existují disparity, vysoká zejména v některých regionech

I z porovnání bez přepočtu na obyvatele jsou disparity mezi nominálním HDP a čistým disponibilním důchodem domácností zřejmé, pokud sledujeme např. pozici jednotlivých krajů ČR v jejich podílech na obou veličinách. Zatímco Praha je prakticky čtvrtinou české ekonomiky podle podílu na celorepublikovém HDP v nominálním vyjádření (24,9 % v roce 2013), v podílu na celorepublikovém čistém disponibilním důchodu domácností je její podíl jen zhruba sedminový (15,7 %). Údaje v přepočtu na obyvatele pak samozřejmě tyto proporce mění.

Zhoršení relativní pozice v HDP na obyvatele během recese v roce 2012 zasáhlo většinu krajů (9 ze 14), v roce 2013 „jen“ čtyři kraje

Roky recese poznamenaly i vývoj v krajích tak, že zatímco v roce 2012 se proti roku 2011 zhoršila v ČR relativní pozice HDP na obyvatele v paritě kupní síly ve srovnání s průměrem EU 28 celkem v devíti krajích, v roce 2013 jen ve čtyřech krajích. V úhrnu zůstala pozice České republiky stejná, a to na úrovni 82,4 % tohoto ukazatele za EU 28.

Postavení hlavního města v ekonomické struktuře České republiky se projevuje i v příjmové oblasti, tj. v čistém disponibilním důchodu domácností a jeho vývoji ve srovnání s obdobným ukazatelem za celou ČR (graf 3)

Nejsilnější byl růst čistého disponibilního důchodu na obyvatele v letech 1995-1998 jako odraz vysoké inflace a na ní reagující růst mezd

Silný růst čistého disponibilního důchodu domácností v přepočtu na jednoho obyvatele patrný podle grafu 3 v letech 1995-1998 souvisel především s růstem nominálních mezd, který byl v této době značný, protože i inflace cen pro spotřebitele byla na české poměry relativně vysoká (průměrná míra inflace klesala z 20,8 % v roce 1993 jen pozvolna na 10,7 % v roce 1998, na což samozřejmě reagovala i mzdová vyjednávání).

Čistý disponibilní důchod domácností byl v Praze mezi lety 2003-2006 o více než 37 % vyšší než v ČR celkem...

Po roce 2001 začalo tempo růstu čistého disponibilního důchodu na obyvatele klesat nejen v ČR jako celku, ale i v hlavním městě Praze. Přesto však právě od roku 2002 začala významně posilovat pozice Prahy, pokud jde o čistý disponibilní důchod na obyvatele ve srovnání s jeho úrovní za ČR jako celek – v Praze začaly být tyto příjmy o více než třetinu vyšší. Největší převýšení bylo v roce 2003 a 2006, tj. +37,4 %, resp. +37,2 % - to představovalo nominálně 197 tis. ročních příjmů na obyvatele v Praze proti 143 tisícům za ČR jako celek v roce 2003, resp. 233 tis. oproti 170 tisícům v roce 2006.

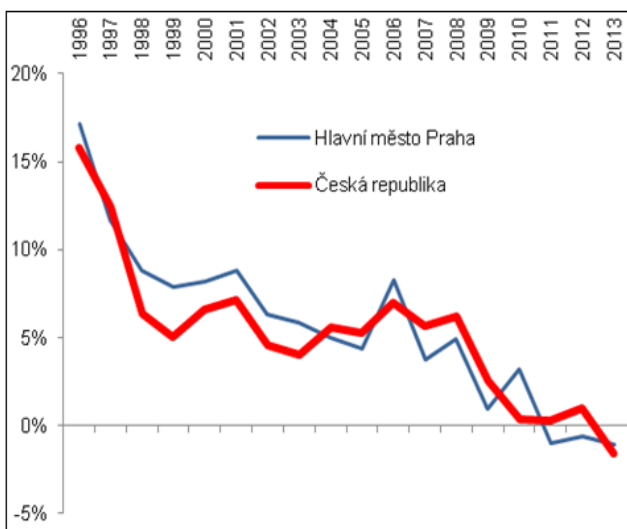
... přičemž v roce 1995 o 22 % a podle posledních dat za rok 2013 byl čistý disponibilní důchod na obyvatele hlavního města Prahy o 31,6 % vyšší než za celou ČR; za roky 1995-2013 se disparita mezi Prahou a „zbytkem“ ČR dále zvětšila

Přitom ještě v roce 1995 činil čistý disponibilní důchod na obyvatele v ČR 79 tis. korun ročně, přičemž v Praze byl o 22 % vyšší, tj. 97 tis. korun. V roce 2013 byly obdobné proporce 196 tis. za ČR celkem proti 257 tis. korun příjmů na obyvatele Prahy, což bylo o 31,6 % více, než kolik činil čistý disponibilní důchod na obyvatele za celou Českou republiku.

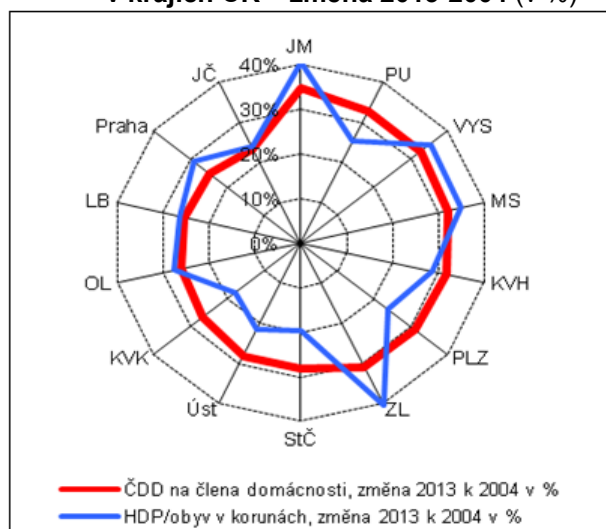
Zatímco v úhrnu v ČR stouply tyto příjmy za období 1995-2013 2,47krát, v hlavním městě Praze rostly rychleji, a to 2,67 krát. Znamená to, že disparita mezi vývojem v hlavním městě a „zbytkem“ České republiky se dále v letech 1995-2013 zvětšila.



Graf č. 3 **Čistý disponibilní důchod domácností v přepočtu na obyvatele (y/y v %)**



Graf č. 4 **Změny čistého disponibilního důchodu domácností/obyv. a HDP/obyv. v PPS v krajích ČR – změna 2013-2004 (v %)**



Zdroj: ČSÚ

Od roku 1995 do roku 2013 rostly v sedmi krajích příjmy lidí rychleji než celorepublikový průměr, nejvíce v Kraji Vysočina

Za období 1995-2013 stouply příjmy lidí v podobě čistého disponibilního důchodu domácností v přepočtu na obyvatele v celkem sedmi krajích ze čtrnácti. Největší zlepšení své pozice měřeno tempem přírůstku příjmů zaznamenal kraj Vysočina, kde od poloviny 90. let do roku 2013 vzrostl čistý disponibilní důchod na obyvatele 2,73krát, tedy více než v hlavním městě Praze (2,67krát, jak již bylo zmíněno). Nadprůměrný růst zaznamenaly ještě kraje Středočeský, Jihomoravský, Pardubický, Plzeňský a Zlínský.

Z krajů s růstem příjmů nižším než celorepublikový průměr byly naneštěstí i tři, které patřily v polovině 90. let mezi nejchudší (Karlovarský, Olomoucký, Liberecký)

Oproti zmíněným krajům, které „bohatly“ oproti průměru za Českou republiku, zaznamenalo stejný počet krajů, tj. sedm, v letech 1995-2013 přírůstek čistého disponibilního důchodu na obyvatele nižší než celorepublikový průměr. Naneštěstí šlo o kraje, které byly už na počátku sledovaného období, tedy v polovině 90. let, kraji spíše „chudými“. Platí to o krajích Karlovarském, Olomouckém a Libereckém. Naopak u ještě chudších krajů, jako byly v té době kraj Pardubický, Zlínský a Kraj Vysočina, došlo k růstu čistého disponibilního důchodu na obyvatele v tempu nadprůměrném, jak je výše zmíněno.

Ústecký kraj byl v roce 1995 pátým nejbohatším krajem podle čistého disponibilního důchodu na obyvatele, přírůstek za roky 1995-2013 však byl nejnižší ze všech krajů ČR

Ústecký kraj v roce 1995 - s příjmy na obyvatele ve výši 79 tis. ročně - mezi chudé kraje nepatřil. Byl dokonce pátým nejbohatším po Praze, Středočeském, Jihočeském a Plzeňském kraji (nižší příjmy měli v té době obyvatelé devíti krajů České republiky). Ovšem následný vývoj vedl k postupné ztrátě této pozice a za roky 1995-2013 byl přírůstek čistého disponibilního důchodu na obyvatele v Ústeckém kraji ze všech krajů ČR nejnižší (2,17krát).

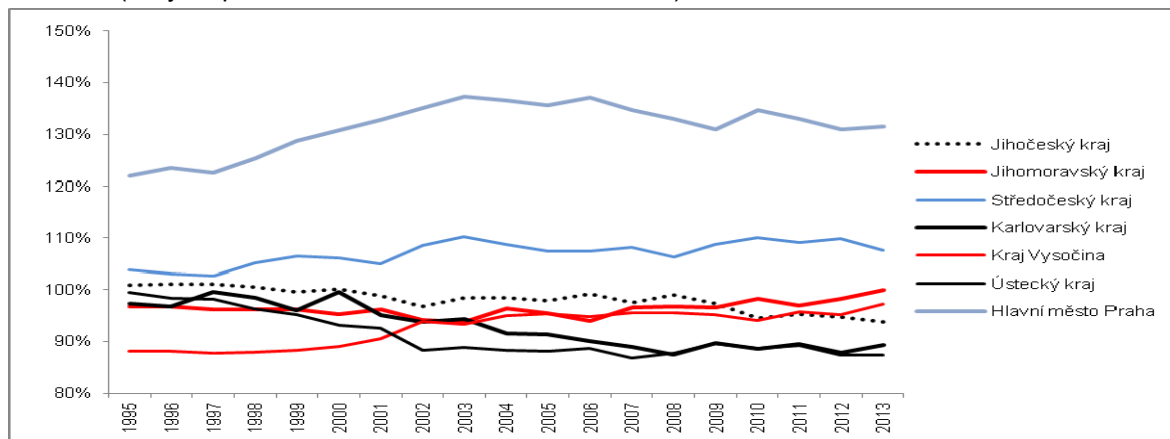
Ke krajům, které za roky 1995-2013 spíše „chudly“, tj. lidem rostly příjmy v podobě čistého disponibilního důchodu pomaleji než v průměru za ČR, patřily kromě zmíněného Ústeckého kraje s nejnižším přírůstkem příjmů ještě – řazeno podle nejmenšího nárůstu příjmů za roky 1995-2013– kraj Karlovarský, Jihočeský, Moravskoslezský, Liberecký, Olomoucký a Královéhradecký.

Podobně jako v Ústeckém kraji byl nepříznivý vývoj i v Jihočeském kraji, který byl v roce 1995 třetím nejbohatším krajem podle příjmů na hlavu – zhoršení bylo markantní zejména po roce 2004

Podobně nepříznivým vývojem - co se příjmů na obyvatele týká - jako v kraji Ústeckém, prošli i obyvatelé kraje Jihočeského, který byl v roce 1995 třetím nejbohatším krajem České republiky s čistým disponibilním důchodem na obyvatele ve výši 80 tis. korun ročně, který se do roku 2013 zvýšil jen 2,29krát. Tuto nepříznivou skutečnost lze připsat především vývoji po roce 2004.

Pouze pro část krajů ČR tedy platí, že od roku 1995 ty chudší ještě dále chudly a naopak bohatší dále bohatly. Tomuto hodnocení se vymyká kraj Ústecký a kraj Jihočeský.

Graf č. 5: Vývoj pozice vybraných krajů v čistém disponibilním důchodu na obyvatele ve srovnání s ČR celkem (čistý disponibilní důchod za ČR celkem=100%)



Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Také v období po vstupu země do EU rostly příjmy lidí nadprůměrně v sedmi krajích, ovšem jejich vzorek byl odlišný od růstů za roky 1995-2013

Vývoj po vstupu České republiky do EU ukázal, že stejně jako v období 1995-2013 zaznamenalo vyšší než průměrný růst příjmů podle výše čistého disponibilního důchodu na obyvatele celkem sedm krajů, v dalších sedmi pak rostly tyto příjmy tempem nižším než průměrným. Ovšem vzorky těchto krajů jsou ve srovnání s vývojem od roku 1995 odlišné.

Od roku 2004 už rostly příjmy obyvatel Prahy 1,25krát ve druhém nejnižším přírůstku po Jihočeském kraji (1,23krát); v úhrnu za ČR se příjmy domácností v přepočtu na obyvatele zvětšily 1,3krát

Nárůst příjmů obyvatel Prahy, které za období 2004-2013 stouply 1,25krát, byl druhý nejnižší přírůstek čistého disponibilního důchodu na obyvatele po Jihočeském kraji (zde stouply 1,23krát). Poté následuje - co se nižšího než průměrného přírůstku příjmů v době od vstupu ČR do Unie týká – skupina „chudších“ krajů, které i po roce 2004 rostly tempem slabším než průměrným (kraj Liberecký, Olomoucký, Karlovarský, Ústecký, ale také Středočeský).

Příjmy obyvatel ČR jako celku přitom vzrostly za rok 2004-2013 zhruba 1,3krát.

V letech 2011-2013 příjmy obyvatel Prahy každoročně klesaly, z několika příčin

Relativně nízký přírůstek příjmů obyvatel Prahy, které v letech 2011-2013 dokonce meziročně klesaly (-1%, -0,6 % a -1,1 %), může souviset obecně s vysokou výchozí pozicí hlavního města.

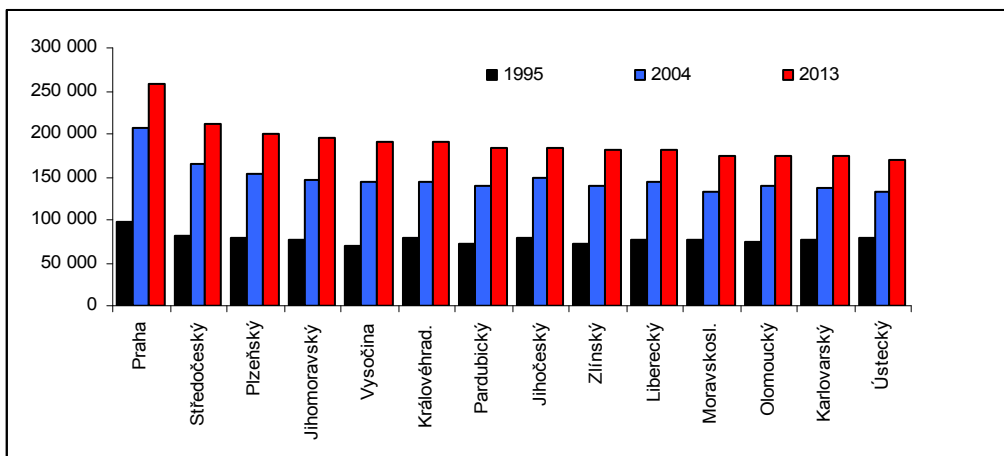
Zřejmě však hraje roli i skutečnost, že Praha s vysokým HDP na obyvatele v paritě kupní síly jako měřítko pro poskytování peněz z evropských fondů na toto financování nedosahovala. Nemohla tak participovat na projektech a rozvoji, který plynul z investic takto spolufinancovaných a posilujících přes vyšší zaměstnanost, resp. mzdy i příjmy obyvatel v ostatních krajích ČR – nikoli však všech, jak je z výše uvedeného vývoj příjmů patrné.

Po vstupu do EU těžil z vývoje kraj Jihomoravský, kde do roku 2013 stouply příjmy obyvatel nejrychleji; velmi příznivý byl i vývoj v Kraji Vysočina, který byl v roce 1995 vůbec nejchudším krajem v ČR...

Vývoj po vstupu země do EU ukázal nejrychlejší růst příjmů v kraji Jihomoravském, kde byly v roce 2013 vyšší 1,35krát než v roce 2004, ale také v kraji Pardubickém a v Kraji Vysočina (shodně 1,33krát). Tyto dva kraje se tak dostaly na páté, resp. sedmé místo v pořadí krajů podle výše čistého disponibilního důchodu na obyvatele v roce 2013. Přitom v roce 1995 byl Kraj Vysočina vůbec nejchudším krajem České republiky (14. místo) a kraj Pardubickému patřilo podle příjmů na obyvatele až 12. místo (graf 6).



Graf č. 6: Čistý disponibilní důchod na obyvatele v krajích ČR v letech 1995, 2004 a 2013 (v korunách)



Zdroj: ČSÚ

Zatímco v roce 2004 byl podle příjmů na obyvatele nejchudší kraj Ústecký - relativně prudká ztráta jeho pozice se tak odehrála v letech 1995-2004, zřejmě vliv změn v ekonomické struktuře s dopady do sociálních podmínek

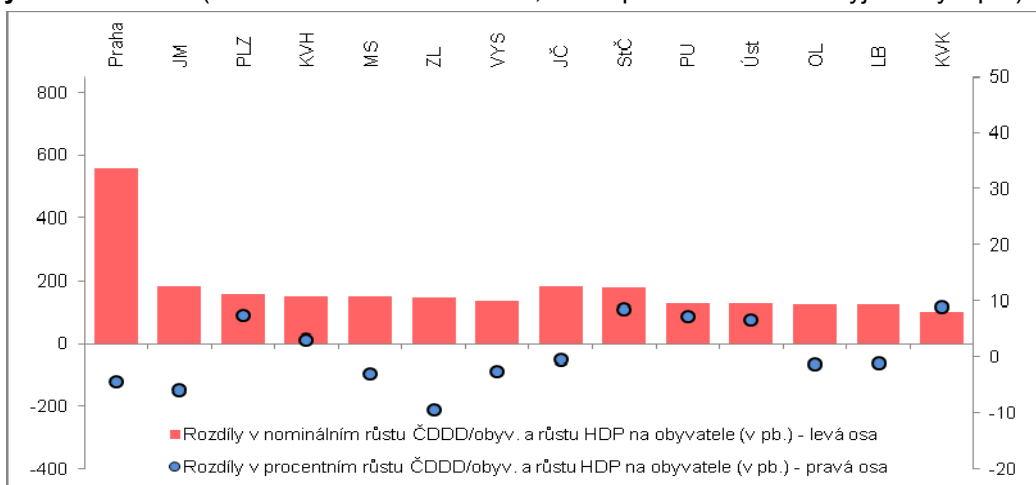
V roce 2004 byly nejchudšími kraji podle výše příjmů na obyvatele kraj Moravskoslezský a Ústecký. Do roku 2013 se však Moravskoslezský kraj dostal, co se dynamiky těchto příjmů týká, do skupiny krajů rostoucích nadprůměrně (příjmy zde stouply 1,32krát), ovšem podle příjmů v nominálním vyjádření v žebříčku krajů postoupil jen o tři příčky na 11. místo. Přírůstek příjmů v Ústeckém kraji byl v letech 2004-2013 nižší než průměr (příjmy byly vyšší 1,28krát), což znamenalo v nominálním vyjádření nejnižší příjmy na obyvatele za rok 2013 ze všech krajů České republiky.

Recese 2012-2013 poznamenala vývoj příjmů obyvatel krajů ČR negativně - ty meziročně neklesly pouze v Jihomoravském kraji, Kraji Vysočina a v Karlovarském kraji

Rok 2013 jako druhý rok recese, poznamenal příjmy domácností negativně - čistý disponibilní důchod na obyvatele u většiny krajů meziročně klesl s výjimkou Jihomoravského kraje (+0,2 %) a Kraje Vysočina (+0,7 %), resp. stagnace v Karlovarském kraji (0,1 %). Ovšem nominální HDP na obyvatele takovýto vývoj nezaznamenal – naopak, většina krajů ČR vykázala jeho meziroční růst.

Z toho plyne, že obecně mohou být změny HDP výraznější než změny v čistém disponibilním důchodu, což je patrné z grafu 7, který ukazuje rozdíly mezi oběma veličinami v přepočtu na obyvatele jednak v nominálním vyjádření, jednak v odlišných tempech v roce 2013. Nejmarkantnějším příkladem je hlavní město Praha, kde nominální HDP v přepočtu na obyvatele činil 816 tisíc korun, ale čistý disponibilní důchod na obyvatele 258 tis. korun.

Graf č. 7: Rozdíly v přírůstcích/dynamice čistého disponibilního důchodu domácností/obyv. a HDP/obyv. v roce 2013 (nominální rozdíl v tis. korun, rozdíl procentních růstů vyjádřený v pb.)



Zdroj: ČSÚ

Několik rovin regionálních disparit ...

V úhrnu lze říci, že regionální disparity se v České republice projevují v několika rovinách – především ve výlučnosti postavení hlavní města a také v diferencovaných rozdílech (i jejich změnách v čase) u jednotlivých krajů pokud jde o růst HDP na obyvatele a čistého disponibilního důchodu na obyvatele (platí však jen částečně, že chudé kraje se stávají ještě chudšími a bohaté ještě bohatšími). Dalším zjištěním je např. významné zhoršení pozice (příjmové i ve vytvořeném HDP na obyvatele) u Jihočeského a Ústeckého kraje, které byly v roce 1995 třetím resp. pátým příjmově „nejbohatším“ krajem ČR. U nich více než v ostatních regionech platí, že důvodem je především změna ekonomické struktury s dopady do sociální oblasti.

... a faktory, které je ovlivňují

Příčinou regionálních disparit v ČR, tak jak se měnily v čase, je kromě často velmi výrazných změn jejich ekonomické struktury (zániky či významná redukce aktivit např. klíčových průmyslových podniků, aj.) také rozdílná intenzita přílivu přímých zahraničních investic anebo čerpání peněz z evropských fondů. Ve svém důsledku tyto faktory změnily významně do té doby charakteristické rysy mnoha lokalit s dopady do kvality života lidí.

6.2. Sociální rozdíly

Společenské změny, které přináší přechod na jiný systém – tak jako tomu bylo po roce 1989 i v České republice – jsou spojeny také se změnami v sociální oblasti. Přechod na tržní systém je zpravidla v dalším doprovázen i vyostřením sociálních rozdílů. Pokusme se tedy sledovat, jak se tento fenomén projevoval v České republice, resp. na jeho vyústění podle naposled známých dat.

6.2.1. Změny ve struktuře disponibilních příjmů domácností

Struktura komplexních příjmů domácností

Příjmy lidí v jejich „komplexní“ podobě lze sledovat na makroúrovni podle disponibilního důchodu domácností, ukazatele národních účtů konstruovaného v hrubém a čistém vyjádření (zde se zohledněním spotřeby kapitálu). Disponibilní důchod domácností sestává - jak již bylo naznačeno v kap. 6.1.2. - nejen z mezd a platů, ale také z příjmů z podnikání, čistých příjmů z majetku a salda z přerozdělení (tj. čistých sociálních příjmů).

Za roky 1999-2014 se hrubý disponibilní důchod domácností ČR zvýšil o čtyři pětiny na dva a čtvrt bilionu korun, za roky 2004-2014 o dvě pětiny

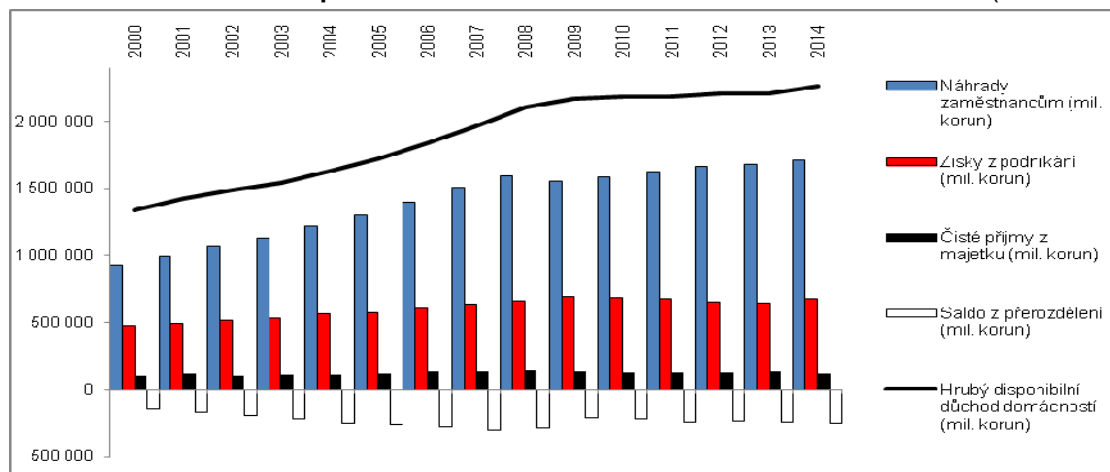
Růst hrubého disponibilního důchodu domácností v běžných cenách (graf 8) sledovaný k bázi roku 1999,¹⁶ resp. 2004, ukazuje, že v letech 1999-2014 stouply tyto komplexní příjmy domácností o téměř čtyři pětiny (+79,3 % na 2 259,8 mld. korun). Významnou část tohoto růstu lze však identifikovat právě prvními roky nového milénia, neboť naopak za léta 2004-2014 - tedy v období členství České republiky v EU - činil přírůstek hrubého disponibilního důchodu domácností +38,7 % a představoval tak fakticky polovinu celého růstu za roky 1999-2014. Roli však hraje i postupně rostoucí základna.

Náhrady zaměstnancům se za roky 1999-2014 zdvojnásobily, příjmy z podnikání byly vyšší o polovinu a čisté příjmy z majetku o čtvrtinu

Co se týká složek hrubého disponibilního důchodu domácností (graf 8), pak příjmy ze závislé činnosti ve formě náhrad zaměstnancům se za roky 1999-2014 prakticky zdvojnásobily (+97,5 % na 1 712,3 mld. korun). Naproti tomu ale příjmy domácností z podnikání stouply jen o polovinu (+51,3 % na 674,9 mld.) a čisté příjmy z majetku o zhruba čtvrtinu (+26,7 % na 124 mld. korun). Čisté sociální příjmy domácností jako saldo z přerozdělení byly v roce 2014 vyšší oproti roku 1999 o dvě třetiny (67,2 %), což v roce 2014 představovalo úroveň záporného salda ve výši 252 mld. korun.

¹⁶ Časové řady národních účtů zachycují vývoj v celé struktuře hrubého disponibilního důchodu domácností počínaje rokem 1999.



Graf č. 8: **Struktura hrubého disponibilního důchodu domácností v letech 2000-2014** (v mil. korun)

Zdroj: ČSÚ

Mzdy a platy tvoří více než polovinu příjmů domácností

Hlavní příjem domácností tvoří příjmy ze závislé činnosti: mzdy a platy představovaly v roce 2014 víc než polovinu (57 %) hrubého disponibilního důchodu domácností (celé náhrady zaměstnancům se na něm podílely třemi čtvrtinami, tj. ze 75,8 %). Podíl mezd se pohybuje dlouhodobě mezi 50-60 % hrubého disponibilního důchodu (v roce 1999 to bylo 52 %, v roce 2004 pak 56 %).

Ve struktuře komplexních příjmů domácností narůstá podíl mezd a platů, naopak klesají podíly příjmů z podnikání a čistých příjmů z majetku...

Zatímco podíl příjmů ze závislé činnosti na výši celkových příjmů domácností v podobě hrubého disponibilního důchodu v čase narůstá, podíl příjmů z podnikání naopak klesá (v letech 1999, 2004 a 2014 to bylo 35,4 %, 34,4 % a 29,9 %), stejně jako v případě příjmů z majetku (pokles podílu ze 7,8 % v roce 1999 na 6,5 % v roce 2004 a 5,5 % v roce 2014).

... přičemž vývoj salda z přerozdělení jako další složky hrubého disponibilního důchodu domácností byl specifický...

Zvláštní vývoj ovlivněný sociální politikou státu a reformami zaznamenává saldo z přerozdělení.

Logické převýšení placených daní, sociálních příspěvků¹⁷ a ostatních transferů (z pohledu domácností strana užití) nad stranou zdrojů, tj. přijatých sociálních dávek a ostatních transferů, se po roce 1999 výrazně zvětšovalo (z -150 mld. korun v roce 1999 na -154 mld. v roce 2004 a -310 mld. korun v roce 2007). Zjednodušeně řečeno, lidé odváděli sektoru vládních institucí (vč. příspěvků zaměstnavatelů) stále více, než od něj získávali. Je zřejmé, že takovýto vývoj byl umožněn celkovou ekonomickou prosperitou, kdy rostoucí zaměstnanost zejména v období konjunktury posilovala z pohledu rozpočtů výši daňového inkasa i výběr pojistného.

... a ovlivněný výrazně legislativními změnami s dopady v roce 2008 a zejména v roce 2009

V roce 2008 a 2009 po legislativních změnách (zavedení rovné daně a jiná opatření reagující na krizový vývoj roku 2009 týkající se sociálního pojistného, úlev živnostníkům, aj.) se zmenšilo záporné saldo z přerozdělení jako složky hrubého disponibilního příjmu domácností. Lidem tak zůstalo - jednoduše řečeno - více peněz (čisté sociální příjmy činily v uvedených letech 291 mld., resp. 210 mld. korun). Od roku 2010 se však toto záporné saldo z přerozdělení opět prohlubuje až na 252 mld. korun v roce 2014.

V roce 2014 bylo saldo z přerozdělení, tj. čisté sociální příjmy domácností zhruba stejné jako v roce 2004

Tento vývoj také znamená, že saldo z přerozdělení bylo v roce 2014 na zhruba stejné úrovni, jako v roce 2004, takže celá procentní změna patrná ze srovnání let 2014 a 1999 - záporné saldo z přerozdělení se prohloubilo o dvě třetiny - , připadá na období 1999-2004.

6.2.2. Spotřeba a hrubé úspory

V roce 2014 vydali lidé na spotřebu 2 041,5 mld. korun a odložili v podobě

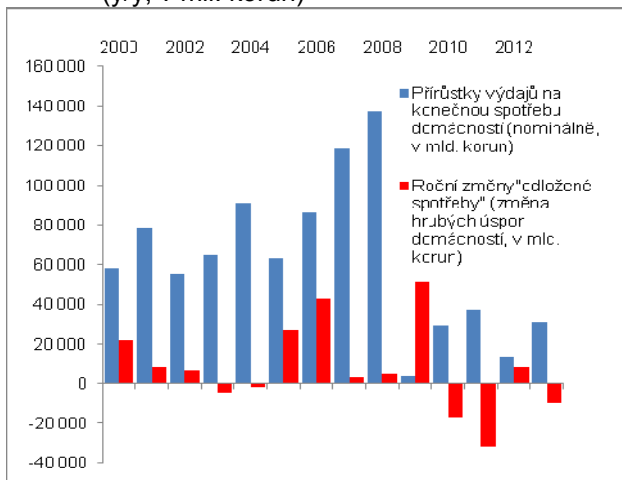
Domácnosti užívají své disponibilní příjmy na spotřebu, nespotřebovaná část představuje výši jejich hrubých úspor. Zejména po roce 2009 docházelo k významným změnám nejen ve výdajích na konečnou spotřebu, ale i ve vývoji

¹⁷ Údaje zahrnují i sociální příspěvky placené zaměstnavateli.

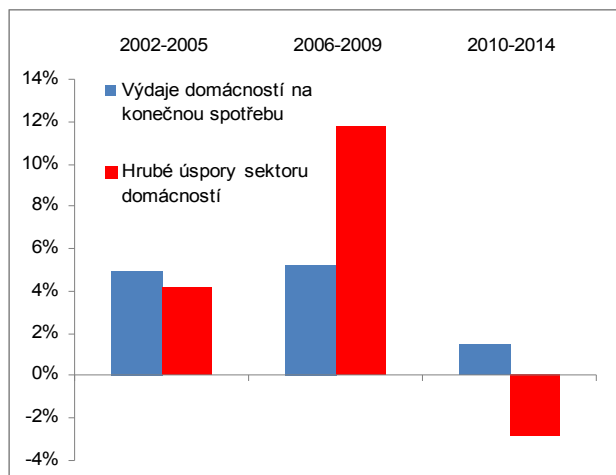
hrubých úspor 253,7 mld. korun

hrubých úspor domácností (graf 9), které většinou meziročně klesaly. Porovnejme však toto období s předchozími čtyřletými periodami (graf 10), které byly pro českou ekonomiku a sektor domácností v několika směrech typické.

Graf č. 9 **Změny výdajů na konečnou spotřebu domácností a hrubých úspor (y/y, v mil. korun)**



Graf č. 10 **Průměrné meziroční změny spotřeby a hrubých úspor domácností v časových intervalech (v mil. korun)**



Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Silná tempa spotřeby domácností z let 2002-2009 (v průměru ročně více než 5 %) vystřídala nižší dynamika v letech 2010-2014 (+1,5 % v průměru meziročně)

Zatímco výdaje domácností na konečnou spotřebu v předchozí dekádě v letech 2002-2005 i 2006-2009 rostly v průměru přibližně pětiprocentním tempem (+5 %, resp. +5,2 %), což byly přírůstky relativně značně silné, v období 2010-2014 se tato spotřeba domácností vlivem let recese zvyšovala ročně jen o 1,5 %. Růst spotřeby domácností by byl ještě slabší nebýt ovlivnění výsledkem za rok 2014 (+2 %), který byl nejmarkantnější meziročním zvýšením spotřeby domácností od roku 2008.

Hrubé úspory domácností rostly nejvíce...

Vývoj hrubých úspor domácností byl oproti vývoji jejich spotřeby „excentričtější“. V období 2002-2005 rostly hrubé úspory domácností v průměru ročně pomaleji (+4,2 %) než výdaje na konečnou spotřebu (+5 %) vlivem otevřených horizontů spotřeby patrných zejména od druhé poloviny 90. let.

... v letech konjunktury a byly investovány především do vlastnického bydlení

Naopak v nejsilnějších letech konjunktury české ekonomiky s přesahem do roku krize (2005-2009) stoupaly hrubé úspory českých domácností v průměru ročně tempem +11,8 %. Takovou intenzitu růstu odkládaných prostředků umožňoval silný růst nominálních mezd (v průměru ročně o 64 mld., v roce 2007 dokonce o 112 mld. korun) i zisků živnostníků (o 29 mld. v průměru ročně) a obecně pozitivní očekávání. Lidé tyto své úspory investovali, především do pořízení vlastního bydlení.

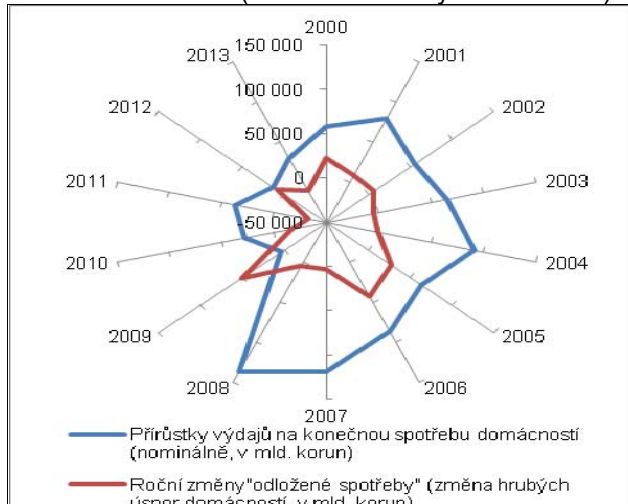
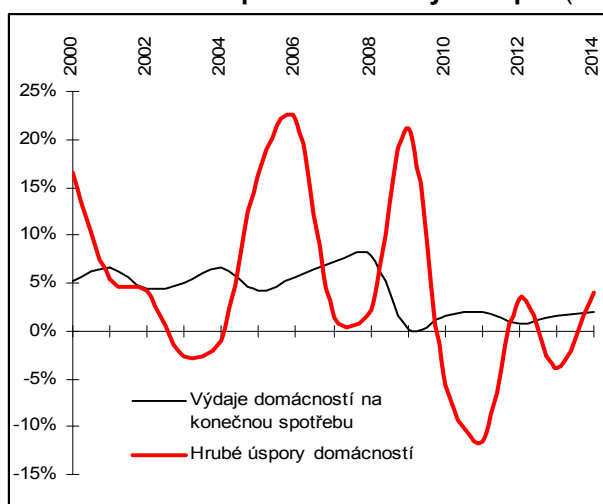
V úhrnu pak hospodařili s přebytky, které v celém sektoru domácností činily v průměru let 2005-2009 každý rok 71 mld. korun. Jimi se financovaly potřeby ostatních institucionálních sektorů v ekonomice.

V letech 2010-2014 docházelo v průměru ročně k poklesu hrubých úspor o 2,8 %, ale v roce 2014 domácnosti odložily o 4 % více než v roce 2013 a investovaly 182 mld. korun – v úhrnu činil přebytek jejich hospodaření 104 mld. korun (vyšší v celé časové řadě byl jen v roce 2009, tj. 106 mld. korun)

Období 2010-2014 znamenalo nejen snížení dynamiky výdajů na konečnou spotřebu domácností, ale u hrubých úspor dokonce jejich pokles – v průměru se každý rok snižovaly meziročně o 2,8 % (hlavně vlivem slabých let 2010 a 2011 s meziročními poklesy hrubých úspor o -5,6 % a -11,6 %, naopak v letech 2012 a 2014 rostly, a to o 3,4 %, resp. 4 %). Vývoj odrážel horší příjmovou situaci českých domácností po většinu uvedeného období.

V samotném roce 2014 domácnosti ze svých úspor investovaly (tvorba hrubého kapitálu vč. čistého pořízení nevyráběných nefinančních aktiv) téměř 182 mld. korun. Zbytek spolu se saldem kapitálových transferů představoval přebytek hospodaření sektoru domácností v roce 2014, který činil 104 mld. korun. Byl druhý nejvyšší v časové řadě od roku 1999 (v roce 2009 činil 106 mld. korun).



Graf č. 11 **Dynamika spotřeby a hrubých úspor 2000-2014 (meziroční změny v mld. korun)**Graf č. 12 **Meziroční změny výdajů domácností na konečnou spotřebu a hrubých úspor (v %)**

Zdroj: ČSÚ

6.2.3. Příjmová rozvrstvenost domácností a jejich vydání

Příjmy, spotřební a nespotební vydání domácností

Jak spotřeba, tak i hrubé úspory představující spotřebu odloženou jsou diferencované, pokud jde o jednotlivé sociální skupiny domácností i domácnosti jednotlivě. V závislosti na velikosti příjmu i jejich struktuře se odvíjejí i spotřební a nespotební výdaje domácností.

Datové zdroje a možnosti kvantilového rozdělení

Zdroje dat z rodinných účtů a z šetření životních podmínek domácností (SILC)¹⁸ umožňují na základě kvantilového rozdělení porovnat příjmovou situaci a rozdíly ve vydáních podle zvolených skupin domácností vycházejících z rozvrstvenosti jejich příjmů. Jde o roční příjmy na člena domácnosti, což platí pro celý prováděný rozbor kapitoly 6.2.3. i vydání analyzovaná v kapitole 6.2.4., pokud není uvedeno jinak.

Při dělení skupin domácností podle výše čistého peněžního příjmu na jednoho člena domácnosti za rok je možné použít decilové rozdělení, tj. vzorek deseti skupin (decilů) ve škále od 10 % domácností s nejnižšími příjmy po 10 % domácností s nejvyššími příjmy. Kromě tohoto dělení použijeme v dalších ještě dělení kvintilové, tj. obdobně dělené skupiny domácností na pětiové intervaly.

Možnosti a současné omezení daná sledováním a porovnáváním skupin domácností desetiny s nejnižšími a desetiny s nejvyššími příjmy

Sledováním skupiny domácností s nejnižšími příjmy a skupiny s nejvyššími příjmy lze porovnávat tyto dvě „extrémní“ příjmové skupiny podle toho, jak hospodaří se svými peněžními prostředky. Je také možné pozorovat největší rozdíly v útratách, resp. jakou váhu mají jednotlivé položky spotřeby v jejich spotřebních vydáních, kolik utrácejí za zboží a služby „zbytné“ a „nezbytné“, aj.

6.2.3.1. Peněžní příjmy domácností horního a dolního decilu

V desetinu domácností s nejnižšími příjmy žilo v roce 2014 téměř 1,5 mil. lidí (v roce 2013 přes 1,5 milionu osob)...

Ze šetření „Životní podmínky domácností 2014“ (z příjmů a výdajů roku 2013) vyplývá, že nejvíce lidí žije v domácnostech s nejnižšími příjmy (dolní decil)¹⁹, a to 1 466,8 tis. osob. V domácnostech s nejvyššími příjmy (horní decil) žilo v roce 2014 téměř 806,7 tis. osob. Počet lidí žijících v domácnostech s nejnižšími příjmy se proti roku 2013 mírně snížil (přibližně o 43 tis. osob), naopak počty členů domácností s nejvyššími příjmy o necelých šest tisíc narostly

... a na jednu domácnost připadalo 3,41 osoby proti 1,88 osobě u desetiny

V domácnostech s nejnižšími příjmy žilo v roce 2014 v průměru 3,41 osob v jedné domácnosti, v domácnostech s nejvyššími příjmy pak 1,88 osob. Oproti roku 2013 klesl průměrný počet členů domácností s nejnižšími příjmy (ze 3,51 osob),

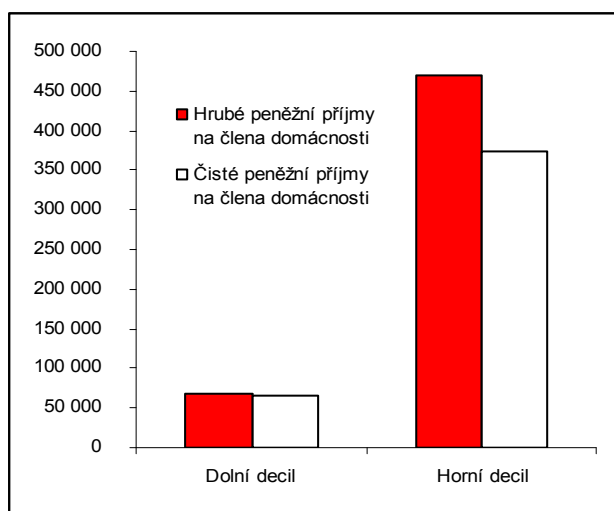
¹⁸ Jde o celoevropské šetření podle metodiky Eurostatu Survey on Income and Living Conditions (SILC) zjišťující na základě odpovědí respondentů situaci v riziku ohroženosti příjmovou chudobou a v materiální deprivaci

¹⁹ V dalším textu bude pojem „domácnosti s nejnižšími příjmy“ používán pro dolní decil rozdělení, tj. desetinu domácností s nejnižšími příjmy, pojem „domácnosti s nejvyššími příjmy“ pak pro horní decil, tj. desetinu domácností s nejvyššími příjmy. Alternativně jsou použity i pojmy „nizkopříjmoví“ či vysokopříjmoví“.

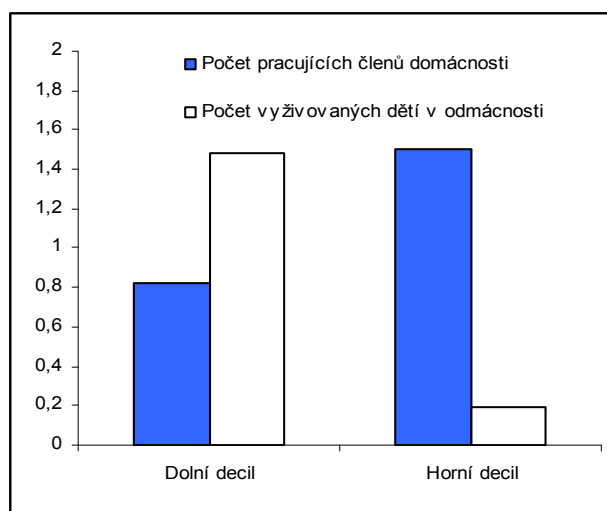
domácností s nejvyššími příjmy - proti roku 2013 nepatrný pozitivní posun

u domácností s nejvyššími příjmy byl pohyb jen nepatrný (1,87 členů domácnosti v průměru v roce 2013). U obou decilů jde sice o pohyb nepatrný, ale pozitivní.

Graf č. 13 **Hrubé peněžní příjmy na člena domácnosti za rok - dolní a horní decil (2013, v korunách)**



Graf č. 14 **Počty pracujících a vyživovaných dětí v domácnostech – dolní a horní decil (2014, osoby, v průměru na domácnost)**



Zdroj: ČSÚ (SILC)

Nerovnost mezi horním a dolním decilem ukazuje téměř sedminásobné převýšení hrubých peněžních příjmů na člena domácnosti

Hrubé peněžní příjmy na člena domácnosti s nejnižšími a nejvyššími příjmy ukazují (graf 13), že u domácností v horní desetíně převyšovaly podle šetření v roce 2014 tyto hrubé příjmy za rok 2013 téměř sedmkrát (6,9krát) hrubé příjmy domácností v dolní desetíně. V případě čistých příjmů je převýšení menší (5,9krát) vlivem vyšších daňových a dalších odvodů z hrubých příjmů, které v rámci přerozdělení odvádějí výšepříjmoví.

V desetíně nejnižší příjmových domácností jsou nejnižší počty pracujících členů a přitom počet vyživovaných dětí je u nich nejvyšší...

Další nerovností je podle grafu 14 počet pracujících členů nízko- a vysokopříjmových domácností. V domácnostech dolního decilu pracuje podle údajů SILC ze zmíněných 3,41 osob připadajících na jednu takovou domácnost v průměru jen 0,82 osob a přitom počet vyživovaných dětí je v nich nejvyšší ze všech skupin decilového rozdělení (v průměru 1,48 dítěte).

... ale v domácnostech vysokopříjmových je tomu naopak – z průměrných 1,88 člena na desetinu nejvyšší příjmových pracuje 1,50 člena, počty vyživovaných dětí jsou minimální; významné změny sociologického charakteru

Naopak u domácností vysokopříjmových není zřejmě s prací problém - z průměrných 1,88 osob připadajících na takovou domácnost pracovalo v roce 2014 v průměru 1,50 člena. Navíc šlo o domácnosti prakticky bez dětí (na jednu domácnost z desetiny nejvyšší příjmových připadlo v průměru pouze 0,19 vyživovaných dětí).

Tento stav ukazuje na významné sociologické změny v charakteru rodin v posledních zhruba dvou dekádách – jednak odklon od rodin vícegeneračních, ale i kariérní preference před zakládáním rodin s dětmi, aj.

Zatímco u nízko- a vysokopříjmových domácností tvořily v roce 2013 třetinu hrubých příjmů sociální příjmy, u vysokopříjmových pocházelo téměř devět desetin příjmů z mezd a z podnikání

Pohled na strukturu příjmů nízko- a vysokopříjmových domácností (grafy 15 a 16) dokládá výše zmíněné konstatace týkající se složení těchto příjmů. Zatímco v desetíně nejnižší příjmových tvořil podle SILC v roce 2013 podíl mezd a platů (příjmů ze závislé činnosti) jen polovinu jejich celkových hrubých příjmů (51 %) a nízký byl i podíl příjmů z podnikání (11,3 %), třetinu hrubých příjmů naopak představovaly sociální příjmy. Z charakteru nízko- a vysokopříjmových domácností je takováto struktura logická.

U vysokopříjmových domácností pocházelo v roce 2013 téměř devět desetin (88,9 %) všech hrubých peněžních příjmů z mezd a platů a z podnikání (ze závislé činnosti téměř dvě třetiny těchto příjmů).

Nerovnost mezi nízko- a vysokopříjmovými domácnostmi se ve druhém roce recese české

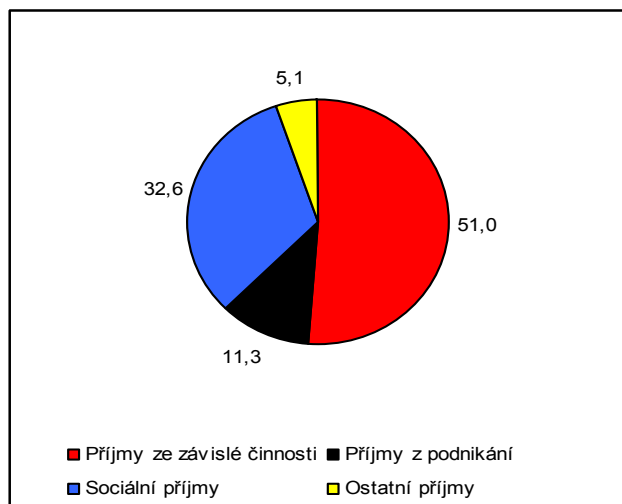
V úhrnu představovaly za rok 2013 hrubé peněžní příjmy na osobu v desetíně nejnižší příjmových domácností 68 085 korun, zatímco u desetiny domácností s nejvyššími příjmy 470 741 korun na osobu.



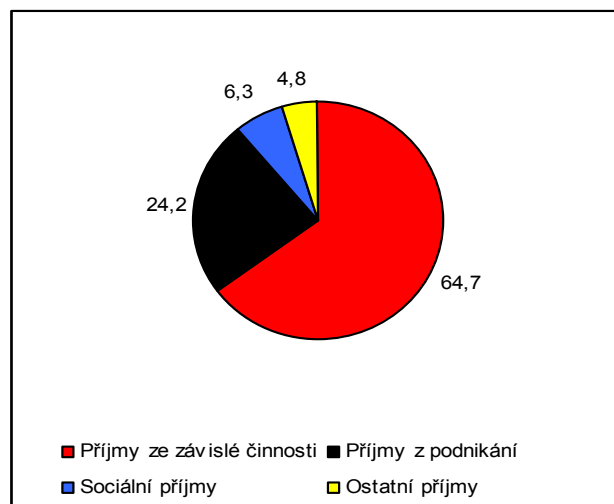
ekonomiky (2013)
meziročně dále zvětšila

Srovnáme-li tyto částky s obdobnými za rok 2012, tedy první rok recese české ekonomiky, je z nich patrné, že sociální disparita měřená rozdíly mezi desetinou nejnižší příjmových a desetinou nejvyšší příjmových domácností se v roce 2013 dále zvětšila. Zatímco hrubé peněžní příjmy na osobu domácností v dolním decilu meziročně pouze stagnovaly (-0,04 %), příjmy domácností v horním decilu významně stouply (+5 %).

Graf č. 15 **Dolní decil – struktura hrubých peněžních příjmů domácností na osobu (podíly v %)**



Graf č. 16 **Horní decil – struktura hrubých peněžních příjmů domácností na osobu (podíly v %)**



Zdroj: ČSÚ (SILC)

6.2.3.2. Rozdíly mezi domácnostmi zaměstnanců a domácnostmi důchodců

Domácnosti zaměstnanců a domácnosti důchodců mají rozdílnou strukturu spotřeby, struktur členů domácnosti i rozdíly v příjmech

O disparitách mezi sociálními skupinami vypovídají i data za domácnosti zaměstnanců a domácnosti důchodců. Jde hlavně o strukturu jejich spotřeby, která je rozdílná (v domácnostech důchodců mají větší váhu základní potřeby jako potraviny a bydlení, ale i výdaje za zdraví), v domácnostech zaměstnanců pak hraje roli, zda jde o domácnosti s dětmi či bez dětí.

Rozdíly mezi oběma typy domácností však panují i v příjmech, resp. jejich struktuře. I zde lze sledovat difference podle kvantilového rozdělení, v tomto případě po kvintilech – jako pětina nejvyšší a nejnižší příjmových v každé sociální skupině.

V příjmové struktuře pětina domácností s nejnižšími příjmy fakticky vůbec nefigurují příjmy z podnikání a jejich chudobu dokládá i velmi nízký podíl tzv. ostatních příjmů

Srovnáme-li pětinu nejnižší příjmových domácností zaměstnanců a pětinu nejnižší příjmových domácností důchodců, je z grafu 17 patrná nejen evidentní skutečnost, že v příjmech zaměstnanců převažují mzdy a platy a v příjmech důchodců sociální příjmy. U nejnižší příjmových důchodců prakticky vůbec nefigurují příjmy z podnikání, což lze zřejmě vysvětlit charakterem předchozího pracovního působení těchto lidí (před odchodem do důchodu vykonávali pravděpodobně méně placenou práci v pracovním poměru). I v důchodu z nich zřejmě dále pracuje jen velmi malá část (ve struktuře příjmů jsou u pětiny nejnižší příjmových důchodců zastoupeny příjmy ze závislé činnosti jen ze 2 %). O jejich relativní chudobě svědčí i velmi nízké zastoupení ostatních příjmů (1,7 % hrubých peněžních příjmů).

U pětiny nejvyšší příjmových zaměstnanců představují mzdy a platy jen tři pětiny příjmů (u pětiny nejnižší příjmových pak tři čtvrtiny), relativně silné jsou tzv. ostatní příjmy a překvapivě i sociální příjmy

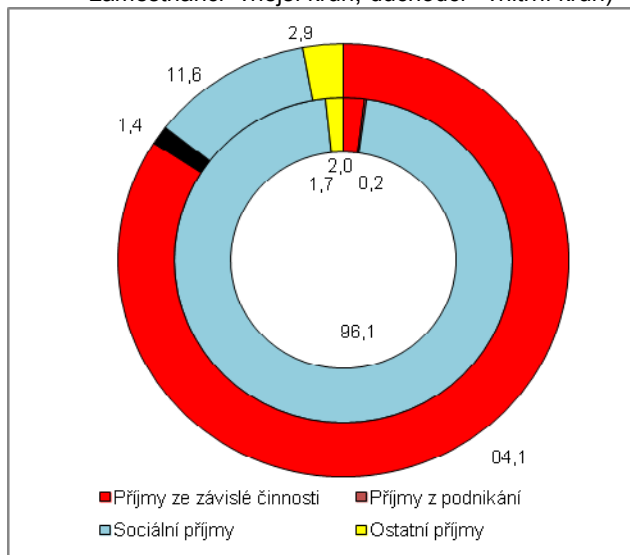
U pětiny nejnižší příjmových zaměstnanců převažují v příjmové struktuře mzdy, a to více než čtyřmi pětina (graf 17)²⁰. U pětiny nejvyšší příjmových (graf 18) je však podíl mezd ještě vyšší. To je poněkud překvapující zjištění, neboť by bylo možné předpokládat, že nejbohatší domácnosti mají ve větším rozsahu i jiné než mzdové typy příjmů (například příjmy z majetku, tj. z pronájmu, úrokové příjmy z vkladů, výnosy z cenných papírů, aj.). Ty jsou u těchto domácností výše příjmových zaměstnanců zastoupeny jen relativně slabě (3,3 % celkových hrubých peněžních příjmů), a to nejen ve srovnání s pětinou nejnižší příjmových zaměstnanců (2,9 %), ale dokonce i s pětinou nejlépe příjmově disponovaných důchodců (7,1 %).

²⁰ Proporce jsou uvedeny podle dat SILC, tj. vzorku náhodného výběru. Odpovědi respondentů z rodinných účtů (kvótní výběr) uvádějí však např. vyšší podíl ostatních příjmů ve struktuře jejich hrubých peněžních příjmů.

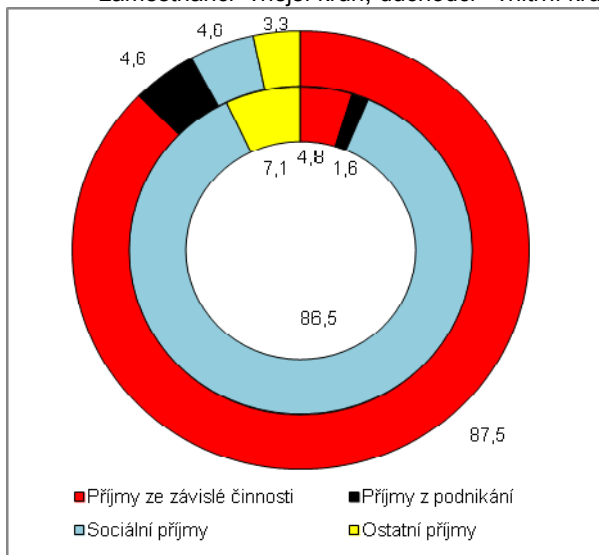
V příjmově „bohatších“ domácnostech důchodců jsou zastoupeny ostatní příjmy dokonce větším podílem, než u „bohatších“ domácností zaměstnanců

Také u domácností důchodců je patrný významný rozdíl ve struktuře příjmů podle toho, zda jde o seniorskou domácnost „chudou“ či „bohatší“. V pětina příjmově nejvyšších jsou relativně významně zastoupeny ostatní příjmy (7,1 % hrubých příjmů), což zřejmě souvisí se skutečností, že tyto domácnosti důchodců si byly schopny před odchodem do důchodu našetřit, resp. investovat a nyní jim plynou výnosy z majetku. Necelých 5 % členů příjmově nejvyšších domácností důchodců však také pracuje za mzdu, Příjmy z podnikání jsou u nich jen okrajové (1,6 %).

Graf č. 17 **Skladba příjmů – pětina domácností s nejnižšími příjmy** (v % hr. pen. příjmů; zaměstnanci=vnější kruh, důchodci= vnitřní kruh)



Graf č. 18 **Skladba příjmů – pětina domácností s nejvyššími příjmy** (v % hr. pen. příjmů; zaměstnanci=vnější kruh, důchodci= vnitřní kruh)

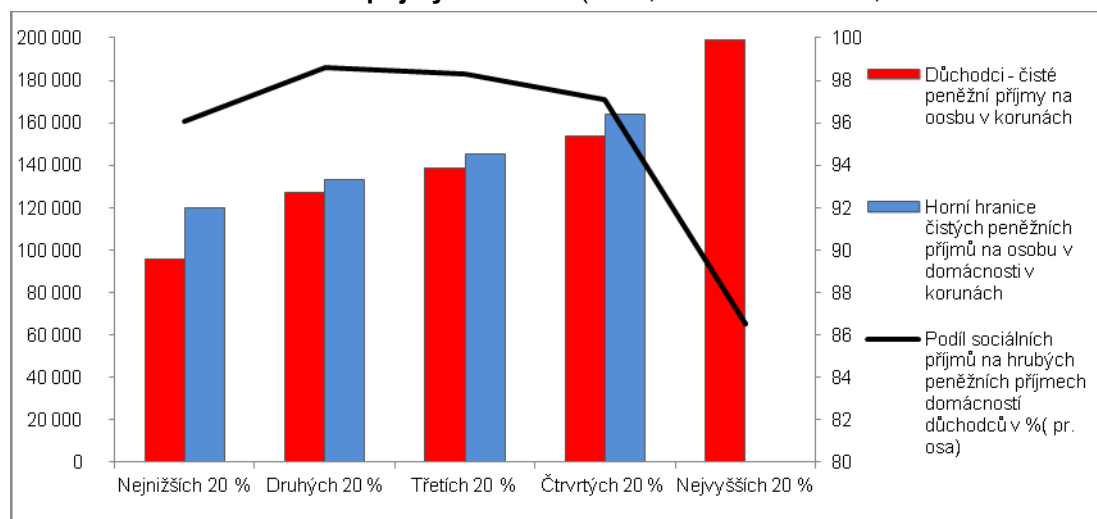


Zdroj: ČSÚ (SILC)

„Bohatších“ domácností důchodců je v jejich populaci relativně málo

Hrubé peněžní příjmy na osobu v roce 2013 u všech skupin domácností důchodců v kvintilovém rozdělení ukazuje graf 19. Je z něj patrný pokles podílu sociálních příjmů na hrubých peněžních příjmech, ale až u pětiny nejvyšších příjmových domácností důchodců, nikoli v předchozích skupinách. Lze tedy soudit, že takovýchto „bohatších“ domácností seniorů je v jejich populaci relativně málo.

Graf č. 19: **Domácnosti důchodců – příjmy na osobu** (2013, v korunách za rok, kvintilové rozdělení)



Zdroj: ČSÚ (SILC)



Relativní „rovnot“ domácností důchodců v roce 2013 spíše posílila a také převýšení příjmů u pětiny zaměstnanců s nejvyššími příjmy nad pětinou zaměstnanců s nejnižšími příjmy se proti roku 2012 nezměnilo – znamená to, že druhý rok recese české ekonomiky nepřinesl u těchto dvou sociálních skupin zvětšení nerovnosti

Jestliže u domácností zaměstnanců byly v roce 2013 čisté peněžní příjmy pětiny nejvyšše příjmových domácností větší než příjmy pětiny nejnižše příjmových domácností zaměstnanců 3,8krát, analogicky u domácností důchodců bylo toto převýšení jen 2,1krát. Znamená to, že příjmová rozvrstvenost podle kvintilového rozdělení je u domácností českých důchodců „plošší“ a ukazuje na relativní rovnost vyplácených důchodů tvořících v této sociální skupině v logice věci „gró“ jejich celkových peněžních příjmů.

Proti roku 2013 se však převýšení horního příjmového kvintilu domácností zaměstnanců i domácností důchodců nad kvintilem dolním zmenšilo, což značí, že příjmová diskrepance se v obou těchto sociálních skupinách ve druhém roce ekonomické recese snížila a nerovnosti nerostly.

6.2.4. Čistá peněžní vydání domácností na osobu podle decilového rozdělení příjmů

Peněžní vydání domácností charakteru spotřebního a nespotebního jsou různě silná podle výše příjmů domácností

Peněžní vydání domácností jsou závislá na jejich příjmech. Mají podobu vydání spotřebních a vydání klasifikovaných jako nespotební, což jsou u výšepříjmových domácností především investice a u níže příjmových domácností pak spíše „peněžní transfery osobám mimo domácnost“, což znamená finanční podporu rodin dětí rodinám starších rodičů anebo naopak. Údaje poskytují data z rodinných účtů.

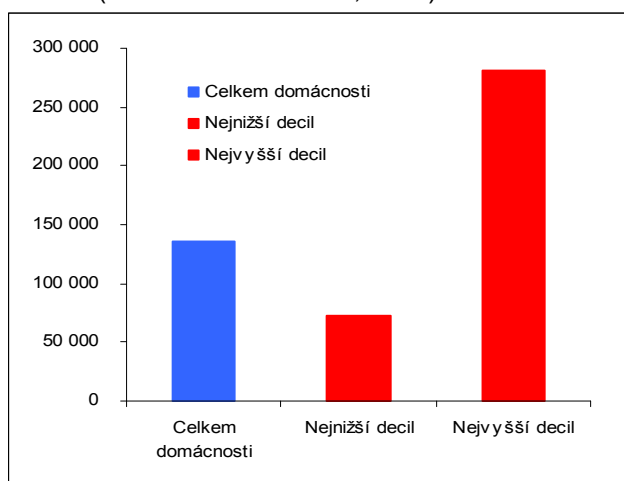
U desetiny nejnižše příjmových domácností se blíží podíl domácností pod úrovní životního minima jedné třetině, v roce 2013 dále narostl; ve druhém a třetím decilu v úhrnu tvoří dohromady přes 7 %

Kolik lidé vydávají na spotřebu, na výdaje nespotebního charakteru, resp. kolik peněz odkládají je limitováno výší příjmů, což platí zejména u domácností s příjmy pod úrovní životního minima²¹ (to jsou čisté příjmy po odečtení nákladů na bydlení). Není od věci, že takovéto domácnosti jsou zastoupeny zejména v první a druhé desetíně domácností podle decilového rozdělení příjmů. Právě v prvním decilu se blíží počet domácností s příjmy pod úrovní životního minima jedné třetině.

Podíl domácností pod úrovní životního minima narostl v roce 2013 i v pátém decilu, kde jsou soustředěny největší měrou domácnosti důchodců – mohlo jít o vliv nízké valorizace penzí

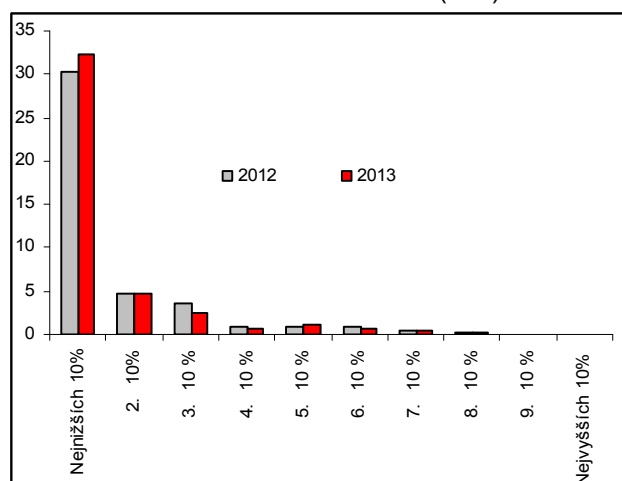
V roce 2013 stoupl podle dat SILC podíl domácností s příjmy pod úrovní životního minima – jde o čisté příjmy po odečtení nákladů na bydlení - v desetíně domácností s nejnižšími příjmy na 32,4 % z 30,3 % v roce 2012 a nepatrně se zvýšil i jejich podíl ve druhém decilu (na 4,7 % ze 4,6 %). V ostatní decilech – s výjimkou pátého - podíl těchto domácností klesl, ve dvou nejvyšších je v logice věci nulový. Nárůst podílu domácností s příjmy pod úrovní životního minima v pátém decilu souvisí zřejmě s domácnostmi důchodců²², kde se minimální valorizace důchodů v daném roce promítla i do těchto potíží (právě v pátém decilu je soustředěn největší příjem na osobu v domácnostech důchodců).

Graf č. 20 Čistá peněžní vydání domácností celkem a v horním a dolním příjmovém decilu (v korunách na osobu, 2014)



Zdroj: ČSÚ (rodinné účty)

Graf č. 21 Podíl domácností s příjmy pod úrovní životního minima* na celkovém počtu domácností daného decilu (v %)



*Pozn: Čisté příjmy po odečtení nákladů na bydlení

Zdroj: ČSÚ (SILC)

²¹ Jde o životní minimum v pojetí SILC, nikoli o „klasickou“ kategorii životního minima, ukazatele produkovaného MPSV.

²² Decilové rozdělení ukazuje nejvyšší sociální příjmy, především důchody, v decilu 4 až 7 (nikoli tedy v decilech s nejnižšími příjmy). Příčinou je propočet průměru na osobu.

V roce 2014 se diskrepance mezi vyšší čistých peněžních vydání nejnižše- a nejvýše příjmových domácností nepatrně zmenšila...

... a také u vydání spotřebních se zmenšilo převýšení domácností horního decilu nad domácnostmi dolního decilu

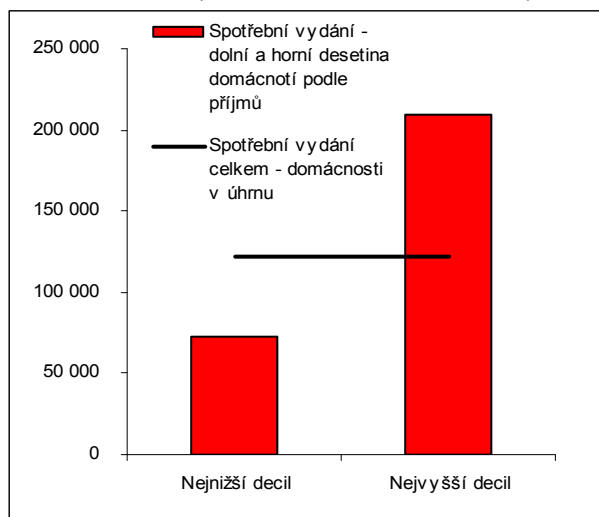
Největší disparity existují mezi desetinou nejvýše- a nejnižše příjmových domácností v oblasti nespotřebních vydání

Nepoměr mezi čistými peněžními vydáními desetiny domácností s nejvyššími příjmy oproti desetině s nejnižšími příjmy (graf 20) se v roce 2014²³ podle údajů z rodinných účtů mírně zmenšil - převýšení (3,7krát) bylo nižší než v roce 2013 (3,8krát). Může to souviset s tím, že domácnosti odložily více v podobě úspor, a to především domácnosti na vzdálenější škále decilového rozdělení příjmů.

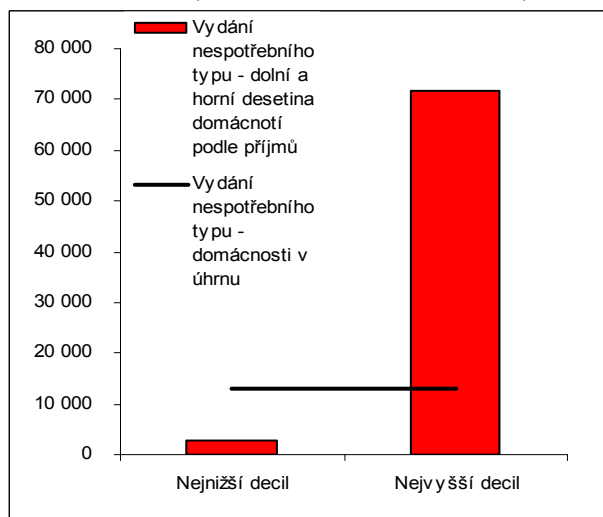
Zmenšilo se i předchozí převýšení z roku 2013 u spotřebních vydání domácností v horním decilu oproti domácnostem v dolním decilu (na 2,9krát oproti 3,1krát). Ovšem daleko výraznější to bylo u vydání nespotřebních (na 27,4krát oproti 40,9krát v roce 2013). Vydání nespotřebního typu (graf 23) se u desetiny domácností s nejnižšími příjmy v roce 2014 meziročně zdvojnásobila, i když jsou velmi malá oproti desetině domácností s nejvyššími příjmy (jen necelé tři tisíce korun na osobu za rok proti téměř 72 tisícům v případě domácností horního decilu).

Právě velmi vysoká diference mezi výdajovými možnostmi výdajů nespotřebního charakteru mezi nejnižše- a nejvýše příjmovými domácnostmi dokládá rozsah disparity mezi úrovní života obou těchto skupin domácností v České republice. Tato disparita je navíc umocněna tím, že v dolním příjmovém decilu žije téměř dvakrát více lidí než v decilu horním.

Graf č. 22 **Spotřební vydání domácností v horním a dolním příjmovém decilu a za domácnosti celkem** (v korunách na osobu, 2014)



Graf č. 23 **Nespotřební vydání domácností v horním a dolním příjmovém decilu a za domácnosti celkem** (v korunách na osobu, 2014)



Zdroj: ČSÚ (rodinné účty)

Spotřeba podle jednotlivých položek

„Nezbytné“ výdaje, tj. za potraviny vč. nealko nápoje a za služby spojené s bydlením vč. plateb za vodu a energie představovaly v roce 2014 u příjmově nejslabší desetiny domácností skoro polovinu jejich celkových spotřebních vydání, u příjmově nejsilnější desetiny domácností jen zhruba třetinu

Přejdeme však ke konkrétnějšímu pohledu na spotřební vydání nejnižše a nejvýše příjmových domácností v ČR podle decilového rozdělení příjmů, a to ve struktuře výdajů podle mezinárodní klasifikace individuální spotřeby COICOP (Classification of Individual Consumption According to Purpose).

„Nezbytné“ výdaje domácností, kterými jsou v zásadě výdaje za potraviny spolu s nealkoholickými nápoji a výdaje spojené s bydlením včetně plateb za vodu a energie, dominují v úhrnu jak v desetině domácností s nejnižšími příjmy, tak i desetině domácností s příjmy nejvyššími. Tato dominance je však u domácností z příjmového pohledu „chudých“ výrazně vyšší – takto definované nezbytné výdaje tvořily v roce 2014 téměř polovinu (47,1 %) jejich spotřebních vydání, zatímco u příjmově „bohatých“ domácností jen asi třetinu (35 %).

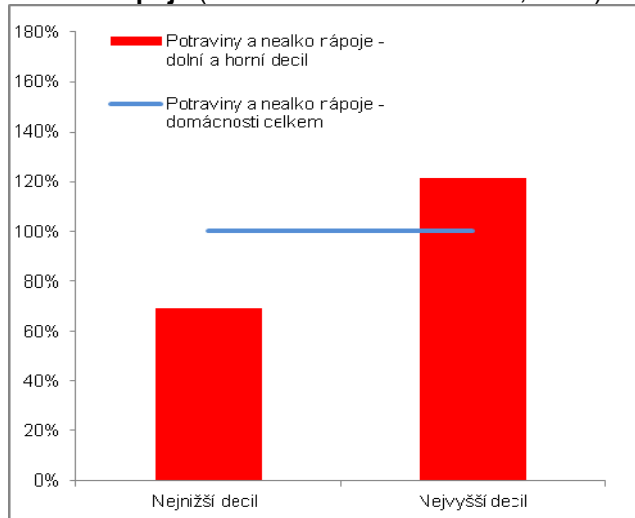
Rozdíl v této proporcii byl dán především výdaji za potraviny a nealko nápoje (23,6 % u domácností dolního decilu a 15,8 % u domácností horního decilu). U výdajů za bydlení, vodu a energie činila proporce 23,5 %, resp. 19,2 %. Rozdíly v přepočtu

²³ Na rozdíl od údajů SILC, kde šetření daného roku pracuje ve výsledcích obecně s příjmy a vydáními předchozího roku, jsou údaje o peněžních vydáních z rodinných účtů k dispozici již v daném roce, v této analýze tedy za rok 2014.

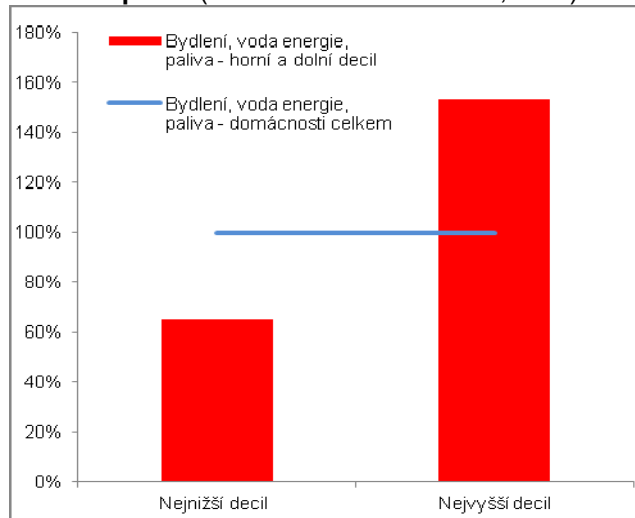


na osobu v obou decilech ve vydáních za tyto položky v roce 2014 jsou patrné v grafech 23 a 24.

Graf č. 23 **Výdaje domácností za potraviny a nealko nápoje (z dat v korunách na osobu, 2014)**



Graf č. 24 **Výdaje domácností za bydlení, vodu, energii a paliva (z dat v korunách na osobu, 2014)**



Zdroj: ČSÚ (rodinné účty)

Analýza jednotlivých položek spotřeby a srovnání vydání u desetiny domácností s nejnižšími příjmy a desetiny domácností s nejvyššími příjmy ukázala, že největší disparita je ve vydáních za bytové vybavení, zařízení domácnosti a opravy, dále za dopravu a také za rekreaci a kulturu

Také v dalších položkách spotřeby je patrný rozdíl v částkách, které vydávají lidé v desetině nejnižší příjmových domácností oproti desetině nejvyšší příjmových. Některé rozdíly jsou na první pohled logické, u jiných je třeba hledat hlubší důvody.

Např. u vydání v položce Stravování a ubytování (poslední obrázek v grafu 25) jsou podíly na celkových spotřebních vydáních v dolním i horním decilu domácností stejné (5,6 %), což může být na první pohled překvapující (očekávání by se spíše klonilo k nižšímu podílu u „chudších“ domácností). Ovšem v této položce jsou zahrnuty např. i platby za stravu ve školních jídelnách či jídelnách zaměstnavatelů, což vzhledem k většímu počtu dětí v těchto rodinách může vysvětlovat stejně vysoký procentní podíl těchto vydání na celkové spotřebě jako u domácností vysokopříjmových. V nich však činil v roce 2014 roční výdaj za stravování a ubytování v nominální hodnotě téměř 12 tis. korun, zatímco u nejnižší příjmových jen zhruba čtyři tisíce korun. Bylo to dáno především útratami v restauracích, kavárnách a podobných zařízeních poskytujících tyto služby, kde byl rozdíl u těchto dvou typů domácností 8400 korun na osobu ročně proti 1500 korunám u nejnižší příjmových domácností.

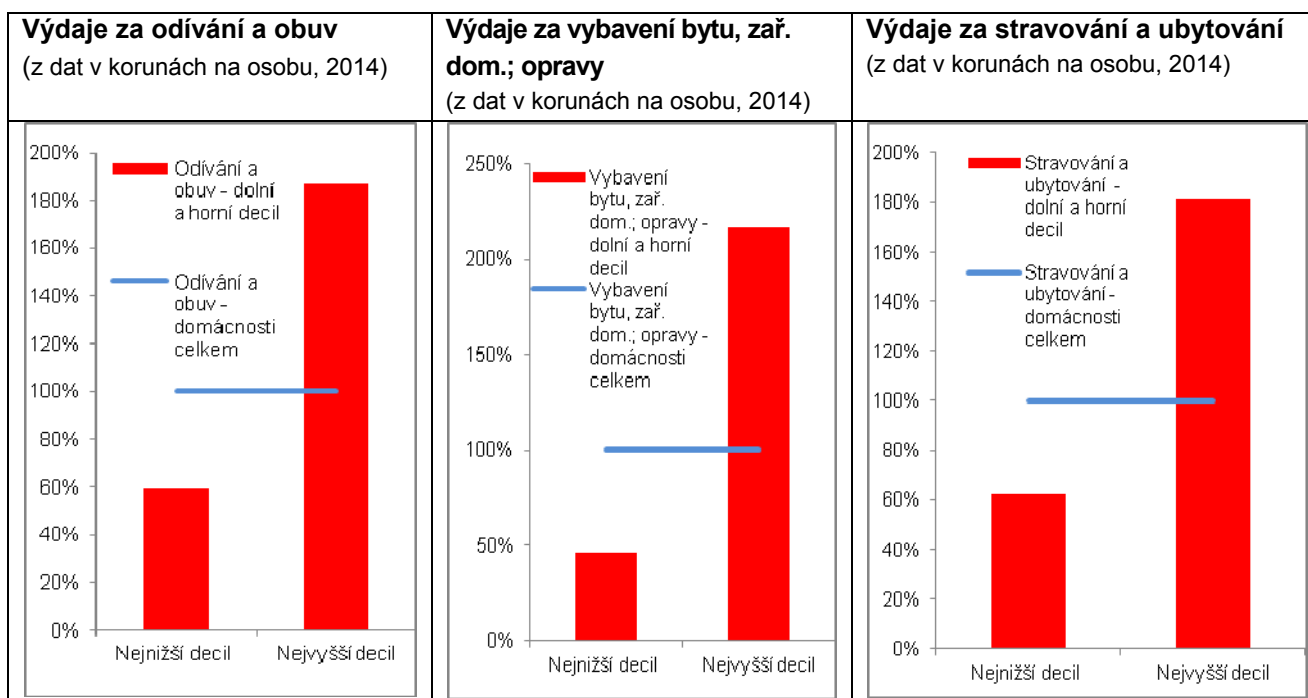
Lidé v nejvyšší příjmových domácnostech dali v roce 2014 za vybavení a zařízení bytu v přepočtu na jednoho člena domácnosti téměř pětkrát víc než lidé v domácnostech s nejnižšími příjmy...

U vydání za bytové vybavení, zařízení domácnosti a opravy (prostřední obrázek v grafu 25) bylo v roce 2014 převýšení útrat domácností horního decilu nad útratami domácností dolního decilu vůbec nejvyšší ze všech položek spotřeby – jejich vydání se lišila 4,7krát. Je zřejmé, že „bohatší“ domácnosti mohou věnovat vylepšování svého nejbližšího životního prostoru více peněz než domácnosti příjmově nejchudší. Vzhledem k váze této položky na celkové spotřebě však diference v procentním zastoupení výdajů není extrémní (4,4 % proti 7,2 %). V absolutních částkách však jde o zhruba tři tisíce korun útrat ročně na osobu v příjmově „chudých“ domácnostech proti téměř 15 tisícům na osobu u domácností „bohatých“. Největší rozdíl je u pořizovaného nábytku, kde byly výdaje nejvyšší příjmových větší šestkrát.

... a za odívání a obuv třikrát více

Za odívání a obuv (první obrázek grafu 25) si mohou nejvyšší příjmové domácnosti dovolit utratit sice v procentu celkové spotřeby jen o málo více než domácnosti nejnižší příjmové (5,4 % proti 4,9 %), ovšem i tak je jejich spotřeba vyšší 3,2krát. Zde navíc hraje roli i skutečnost, že nejnižší příjmové domácnosti nakupují zřejmě toto zboží v odlišných částech maloobchodní sítě oproti desetině domácností s nejvyššími příjmy.

Graf č. 25: Výdaje domácností za položky Odívání a obuv, Vybavení bytu, zařízení domácností a opravy a Stravování a ubytování (dolní a horní decil příjmového rozdělení domácností, z dat v korunách na osobu, 2014)



Zdroj: ČSÚ (rodinné účty)

Ve vydáních za dopravu jsou útraty nejvýše příjmových domácností (převyšující vydání domácností nejnižší příjmových téměř čtyřikrát) vysvětlitelné intenzivnějším používáním automobilové dopravy, resp. pořízováním aut odlišných cenových relací

Výrazné a logické převýšení u výdajů domácností na dopravu na prvním obrázku v grafu 26 – po výdajích na bytové vybavení a zařízení domácnosti a po útratách za rekreaci a kulturu v roce 2014 třetí nejvyšší – má původ ve větším využívání nejen dražší osobní dopravy (automobilů), ale i ostatních druhů dopravy vysokopříjmovými domácnostmi, u nichž také je výdaj na osobu vyšší než u domácností nejnižší příjmových. Součástí této položky je i nákup vozidel, takže vykázané výdaje na dopravu horního proti dolnímu decilu domácností, které jsou 3,7krát vyšší, mají také svoji logiku. Jestliže nejnižší příjmové domácnosti použily v roce 2014 na dopravu 9,2 % svých spotřebních vydání, nejvýše příjmové 11,8 %.

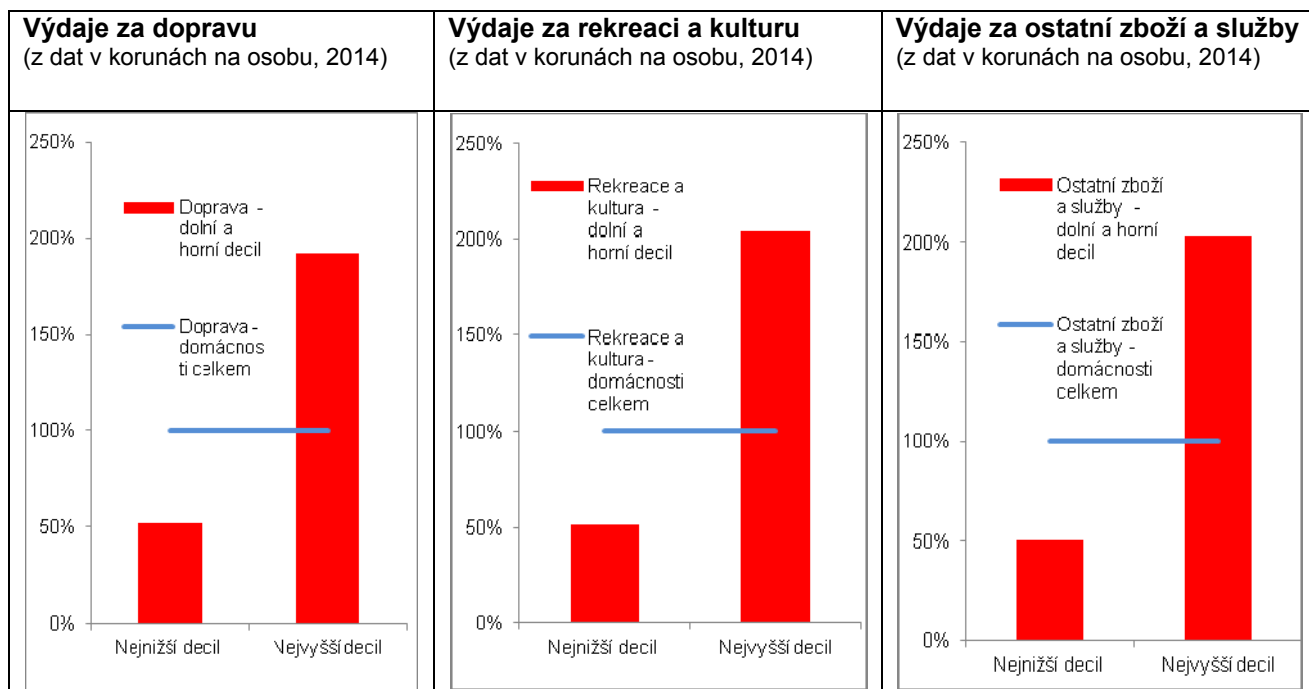
V položce Rekreace a kultura byl v roce 2014 největší rozdíl u domácností dolního a horního decilu u dovolených od cestovních kanceláří a útrat v loteriích a hernách; naopak relativně malé bylo výdajové převýšení u peněz věnovaných na kulturu

Podobně nezbytný charakteru spotřeby, jako je intenzivnější využívání automobilové dopravy v „bohatších“ domácnostech, mají většinou i výdaje na rekreaci a kulturu (druhý obrázek grafu 26). Ty byly v roce 2014 vyšší 3,9 krát., když na jednoho člena domácnosti dolního decilu připadlo necelých šest tisíc korun takovýchto útrat, zatímco na člena horního decilu skoro 24 tisíc. Peníze věnované na kulturu byly přitom u „nejbohatších“ větší jen 2,8krát, u výdajů za dovolené od cestovních kanceláří však více než šestkrát, útraty v hernách a loteriích 9,5krát. V úhrnu věnovaly v roce 2014 „chudé“ domácnosti na rekreaci a kulturu 8,3 % své celkové spotřeby, „bohaté“ 11,3 %.

Na osobní péči vydaly „bohaté“ domácnosti zhruba třikrát než domácností „chudé“

V položce Ostatní zboží a služby (třetí obrázek grafu 26), která je co do utracených peněz také relativně silná - domácnosti v ČR jako celek za ně v roce 2014 vydaly 12 % své celkové spotřeby, „nejchudší“ 10,1 % a „nejbohatší“ 14,2 % - převyšovaly výdaje domácností horního decilu čtyřikrát výdaje domácností dolního decilu. U zboží a služeb týkajících se osobní péče byly výdaje vyšší 3,1krát, ale např. za kadeřníka a další podobné služby související s osobní péčí dali nejbohatší více 6,3krát.



Graf č. 26: Výdaje domácností za položky **Doprava, Rekreace a kultura a Ostatní zboží a služby** (dolní a horní decil příjmového rozdělení domácností, z dat v korunách na osobu, 2014)

Zdroj: ČSÚ (rodinné účty)

Nižší spolehlivost u vykazovaných výdajů za alkoholické nápoje a tabákové výrobky

Některé položky ve struktuře spotřeby mají specifický charakter v tom, že v nich vykazované výdaje jsou zřejmě ze strany domácností trvale spíše podhodnocovány. Je to typické pro položku Alkoholické nápoje a tabákové výrobky (první obrázek v grafu 27). I s touto výhradou lze uvést, že v roce 2014 činily výdaje nejnižší příjmových za alkohol a tabák 2,6 % jejich celkové spotřeby, zatímco u nejvyšší příjmových 2,8 %. Přitom za domácnosti ČR celkem byl vykázán podíl 2,9 %. Je tomu tak proto, že nadprůměrnou spotřebu alkoholu a cigaret měly domácnosti v příjmových decilech 7 až 9, tedy nikoli ti v nejvyšším decilu. Ti zřejmě více dbají na zdravý životní styl a nepijí ve větší míře alkoholické nápoje ani nekouří tolik cigaret (nebereme zde však v úvahu, že vysokopříjmové domácnosti mohou za toto zboží utrácet např. i v restauracích a podobných zařízeních). I tak ale u nich převyšují výdaje za alkohol a tabák třikrát výdaje domácností nejnižší příjmových.

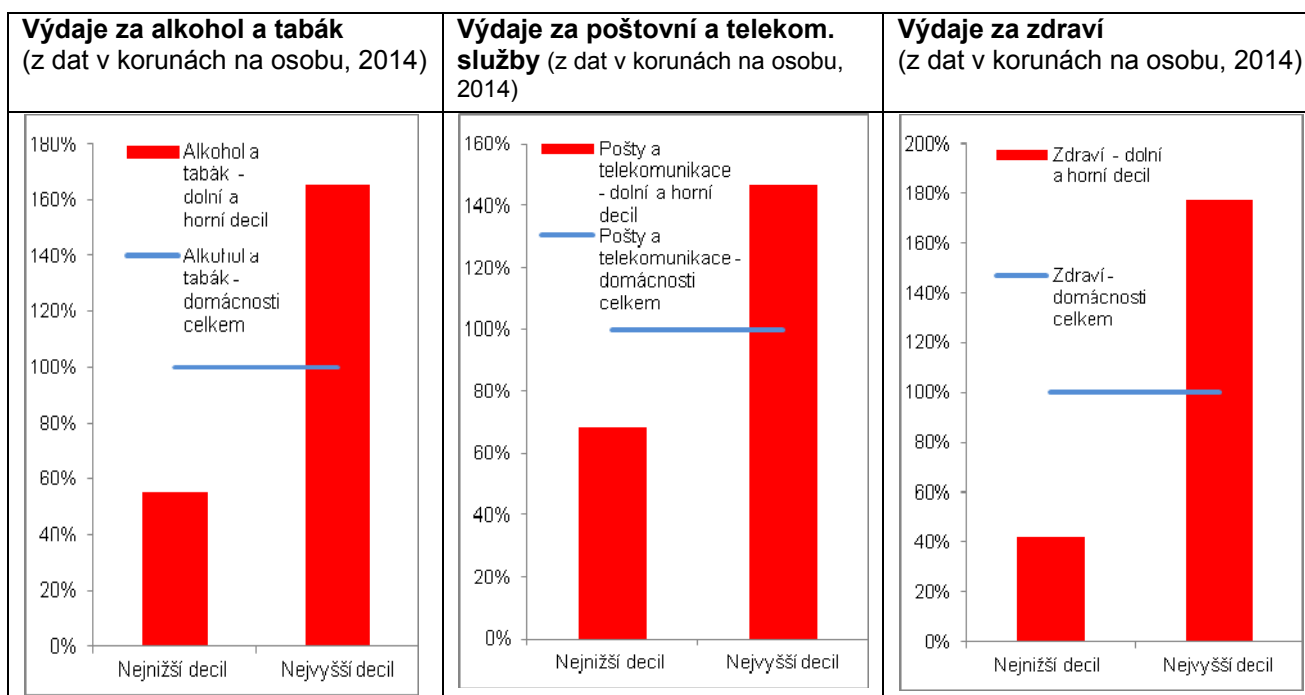
U telekomunikačních služeb vybočuje zjištění z většinového hodnocení disparit, neboť jejich podíl na spotřebních vydáních je u desetiny nejnižší příjmových domácností větší než u desetiny domácností nejvyšší příjmových

Poněkud překvapivý je procentní podíl výdajů v položce Pošta a telekomunikace (druhý obrázek v grafu 27), kdy v domácnostech dolního decilu připadá na tyto služby z celkové spotřeby více (4,8 % je dokonce nad průměrem českých domácností jako celku) než u domácností v horním decilu (3,6 %). I tak však zde v absolutním vyjádření převyšují výdaje „nejbohatších“ 2,2krát výdaje „nejchudších“ (v nákupu telefonů 3,7krát, ale v jejich používání jen 1,8krát, což zřejmě souvisí s pořizováním dražších mobilních přístrojů členy nejvyšší příjmových domácností). Za internet utratili 2,5krát více.

Výdaje domácností v ČR za zdraví v přepočtu na osobu byly v roce 2014 téměř stejné jako útraty za alkohol a tabákové výrobky

V povědomí je stále názor, že zdravotnictví v ČR je „víceméně zdarma“ a nepředstavuje po platby lidí problém. Tento názor zcela opomíjí skutečnost, že již několik let v řadě vydávají lidé za zdraví ze svých vlastních peněz - tedy nikoli ve formě odvodů zdravotním pojišťovně – přes 40 mld. korun ročně. Podle dat z rodinných účtů byly výdaje za zdraví v roce 2014 v průměru na osobu v domácnosti téměř stejné (3 228 korun) jako výdaje za alkoholické nápoje a tabák (3 550 korun). V horním decilu (5 726 korun ročně na osobu) byly 4,2krát vyšší než v dolním decilu (1 357 korun), jak je patrné ze třetího obrázku v grafu 27. Přitom převýšení bylo výraznější u výdajů za ambulantní péči (6,5krát). Za ni však i v datech za domácnosti v ČR celkem zaplatili lidé v přepočtu na jednoho člena jen necelou polovinu toho, co za léky a zdravotnické prostředky (tedy především ve formě doplateků za léky) – lidé v domácnostech dolního decilu jen zhruba třetinu.

Graf č. 27: Výdaje domácností za položky Alkohol a tabák, Poštovní a telekomunikační služby a Zdraví (dolní a horní decil příjmového rozdělení domácností, z dat v korunách na osobu, 2014)



Zdroj: ČSÚ (rodinné účty)

Jedinou položkou spotřeby, v níž vydává desetina nejníže příjmových domácností na osobu nominálně dokonce více než desetina domácností nejvýše příjmových, jsou výdaje na vzdělání

Výdaje na vzdělání jsou ve struktuře vydání českých domácností podle statistiky rodinných účtů položkou nejnižší. Na celkových spotřebních vydáních v přepočtu na osobu se v roce 2014 podílel objem peněz použitých na vzdělání jen z 0,6 %. Ukazuje to mimo jiné na nízký podíl soukromého školství - i přes expanzi zejména vysokých škol anebo vyšších odborných škol - oproti tomu, jaké je pensum vzdělávacích kapacit školství financovaného v ČR z veřejných zdrojů. I přes tyto relace však pohled decilového rozdělení naznačuje zajímavou skutečnost: desetina nejníže příjmových domácností vydávala v roce 2014 v přepočtu na osobu na vzdělávání nominálně mírně více (795 korun za rok), než desetina domácností nejvýše příjmových (712 korun za rok). Celková spotřební vydání dolního a horního decilu přitom činila zhruba 73 tis., resp. 209 tis. korun na osobu ročně. Příčinou tohoto překvapivého poměru, kdy "příjmově nejchudší domácnosti vydávají na vzdělání v přepočtu na osobu nominálně více než domácnosti příjmově nejbohatší, je zřejmě právě skladba těchto domácností, tj. rozdílný počet dětí. V dolním decilu připadalo v roce 2014 na jednu domácnost podle dat z rodinných účtů 1,45 vyživovaných dětí, zatímco desetina nejvýše příjmových domácností děti prakticky nemá (0,10 vyživovaného dítěte připadajícího na jednu domácnost horního decilu příjmového rozdělení). Podstatnou roli ve zmíněném nepoměru vydání zřejmě hrají i platby rodičů v předškolních zařízeních (při nedostatku míst v mateřských školách financovaných z veřejných zdrojů a drahých alternativách jako jsou např. podobná zařízení soukromá).

